

Obsahové zhodnotenie OP Vzdelávanie v rámci programového obdobia 2007 – 2013 a prínosov pre cieľové skupiny

Zadávatel': Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
Stromová 1, 813 30 Bratislava

14. apríl 2020

Zhotoviteľ

ERUDIO, s.r.o.
Košovská cesta 16
971 01 Prievidza
www.erudio.sk

Evaluačný tím

Ing. Ján Helbich
Mgr. Lucia Ulbriková
Ing. Lucie Bučinová
Ing. Petr Bučina, CSc.
Ing. Lucia Greschnerová
Mgr. Romana Juríková
Mgr. Lýdia Zimániová

*Za obsah, zistenia a odporúčania evaluačnej správy je zodpovedný zhotoviteľ ERUDIO, s.r.o..
Vyjadrenia a názory vyjadrené v tejto správe sa nemusia nutne zhodovať s názormi Ministerstva
školsťva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky.*

Obsah

1. ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK	5
2. ZHRNUTIE	7
3. ÚVOD	9
3.1 LEGISLATÍVNY PREHLAD ŠKOLSKÉHO VZDELÁVACIEHO SYSTÉMU SR V KONTEXTE OP VZDELÁVANIE	9
3.1.1 EURÓPSKA ÚNIA A LISABONSKÁ STRATÉGIA	9
3.1.2 REFORMA ŠKOLSTVA Z ROKU 2008 – ZÁKON Č. 245/2008 Z. Z. O VÝCHOVE A VZDELÁVANÍ (ŠKOLSKÝ ZÁKON)	11
3.1.3 STRUČNÝ PREHLAD ZMIEN V OBLASTI VZDELÁVANIA PO ROKU 2007	12
3.2 OPERAČNÝ PROGRAM VZDELÁVANIE	13
4. METODOLÓGIA	15
5. ANALÝZA	17
6. HLAVNÉ ZISTENIA	19
6.1 DO AKEJ MIERY ZODPOVEDALO OBSAHOVÉ ZAMERANIE PODPORENÝCH PROJEKTOV POTREBÁM CIELOVÝCH SKUPÍN?	19
6.1.1 OPATRENIE 1.1	19
6.1.2 OPATRENIE 1.2	23
6.1.3 OPATRENIE 2.1	24
6.1.4 OPATRENIE 3.1	26
6.1.5 OPATRENIE 4.1	28
6.1.6 OPATRENIE 4.2	28
6.2 AKÉ VÝSLEDKY/ VÝSTUPY BOLI DOSIAHNUTÉ S PRISPENÍM OP VZDELÁVANIE A KTORÉ KONTEXTOVÉ FAKTORY SA NAJVIAC PREJAVILI NA IMPLEMENTÁCIU PROGRAMU/ PROJEKTOV?	31
6.2.1 OPATRENIE 1.1	31
6.2.2 OPATRENIE 1.2	35
6.2.3 OPATRENIE 2.1	37
6.2.4 OPATRENIE 3.1	39
6.2.5 OPATRENIE 4.1	41
6.2.6 OPATRENIE 4.2	41
6.3 DO AKEJ MIERY PRISPELI PODPORENÉ DOPYTOVO-ORIENTOVANÉ A NÁRODNÉ PROJEKTY K DOSIAHNUTÝM ZMENÁM, RESP. ZLEPŠENÉMU POSTAVENIU CIELOVÝCH SKUPÍN V OBLASTI VZDELÁVANIA?	44
6.3.1. OPATRENIE 1.1	44
6.3.1 OPATRENIE 1.2	48
6.3.3 OPATRENIE 2.1	50
6.3.4 OPATRENIE 3.1	51
6.3.5 OPATRENIE 4.1	52
6.3.6 OPATRENIE 4.2	53
6.4 AKÉ FAKTORY MALI VPLYV (POZITÍVNY ALEBO NEGATÍVNY) NA PRÍNOS PODPORENÝCH INTERVENCIÍ PRE CIELOVÉ SKUPINY?	55
6.4.1 OPATRENIE 1.1	55
6.4.2 OPATRENIE 1.2	57
6.4.3 OPATRENIE 2.1	58
6.4.4 OPATRENIE 3.1	59
6.4.5 OPATRENIA 4.1 A 4.2	60

6.5 DO AKEJ MIERY JE MOŽNÉ VYUŽIŤ ZÍSKANÉ POZNATKY PRI PRÍPRAVE VÝZIEV A VYZVANÍ V PROGRAMOVOM OBDOBÍ 2014 - 2020?	61
6.6 AKO (VHODNE) KOREŠPONDUJÚ CIELE INTERVENCIE S POTREBAMI EÚ?	62
6.7 DO AKEJ MIERY JE INTERVENCIA KOHERENTNÁ SO ŠIRŠOU POLITIKOU EÚ?	63
7. ZÁVERY A ODPORÚČANIA	65

1. Zoznam použitých skratiek

APVV	Agentúra na podporu výskumu a vývoja
CEM	Centrum edukačného manažmentu
CVTI	Centrum vedecko-technických informácií
DOP	dopytovo-orientovaný projekt
EKR	Európsky kvalifikačný rámec
EP	Európsky parlament
ES	Európske spoločenstvo
ESF	Európsky sociálny fond
EÚ	Európska únia
FM UK	Fakulta managementu Univerzity Komenského
IKT	informačné a komunikačné technológie
IROP	Integrovaný regionálny operačný program
INTERREG	Program interregionálnej spolupráce v rámci štrukturálnych fondov na obdobie 2007 - 2013
KEGA	Kultúrna a edukačná grantová agentúra
MRK	marginalizované rómske komunity
MŠ	materská škola
MŠVVaŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
NP	národný projekt
NFP	nenávratný finančný príspevok
NSRR	Národný strategický referenčný rámec
NÚCEM	Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania
OP	Operačný program
OPLZ	Operačný program Ľudské zdroje
OPV	Operačný program Vzdelávanie
OSN	Organizácia Spojených národov
PISA	Program for International Student Assessment
PO	prioritná os
SAA	Slovenská akreditačná agentúra
SAV	Slovenská akadémia vied
SKKR	Slovenský kvalifikačný rámec
SOŠ	stredná odborná škola
SR	Slovenská republika
SŠ	stredná škola
SZP	sociálne znevýhodnené prostredie
ŠF	štrukturálne fondy

ŠkVP	Školský vzdelávací program
ŠR	štátny rozpočet
ŠŠI	Štátna školská inšpekcia
ŠVP	Štátny vzdelávací program
UNESCO	Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru
VEGA	Vedecká grantová agentúra MŠVVŠ a SAV
VŠ	vysoká škola
ZŠ	základná škola
Z. z.	Zbierka zákonov

2. Zhrnutie

Kontext

Globálnym cieľom operačného programu Vzdelávanie (OPV) bolo „zabezpečenie dlhodobej konkurencieschopnosti SR prostredníctvom prispôsobenia vzdelávacieho systému potrebám vedomostnej spoločnosti“. Program pokryl všetky zložky vzdelávacieho systému na Slovensku. Z geografického hľadiska bolo oprávneným územím celé územie Slovenskej republiky, pričom najväčšia časť alokácie bola určená mimo-bratislavským regiónom. OPV mal predovšetkým za cieľ modernizovať a podporiť výchovu a vzdelávanie na všetkých úrovniach vzdelávacieho systému a naštartovať procesy smerom ku konkurencieschopnej dynamickej ekonomike. Kľúčovou bola tiež podpora jednotlivca a jeho kompetencií a inklúzia znevýhodnených skupín obyvateľov do štandardného školského systému a následne ich uplatnenie na trhu práce.

OPV bol realizovaný prostredníctvom piatich prioritných osí, ktoré boli ďalej členené na viaceré opatrenia. Z finančného hľadiska program čerpal zo zdrojov Európskej únie (EÚ), konkrétne Európskeho sociálneho fondu (ESF), prostriedkov štátneho rozpočtu (ŠR) a z vlastných zdrojov prijímateľov projektov v rámci spolufinancovania.

Metodológia

Zámerom tohto ex-post hodnotenia bolo obsahové zhodnotenie a zhodnotenie prínosu zrealizovaných projektov pre cieľové skupiny na určenej vzorke 150 dopytovo-orientovaných projektov (DOP) a 37 národných projektov (NP). Za hlavný prístup hodnotenia bola zvolená tzv. teóriou vedená evaluácia dopadov, ktorej cieľom bolo zrekonštruovať a overiť funkčnosť teórie zmeny na úrovni opatrení a národných projektov. Teória zmeny predstavuje evaluačný koncept, ktorý umožňuje zhodnotenie, či intervencie spôsobili očakávanú zmenu. Predmetom hodnotenia bolo šesť vybraných opatrení OPV:

- opatrenie 1.1 Premena tradičnej školy na modernú;
- opatrenie 1.2 Vysoké školy a výskum a vývoj ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti;
- opatrenie 2.1 Podpora ďalšieho vzdelávania;
- opatrenie 3.1 Zvyšovanie vzdelanostnej úrovne príslušníkov marginalizovaných rómskych komún (s výnimkou výziev na podporu Lokálnej stratégie komplexného prístupu);
- opatrenie 4.1 Premena tradičnej školy na modernú pre Bratislavský kraj;
- opatrenie 4.2 Zvyšovanie konkurencieschopnosti Bratislavského kraja prostredníctvom rozvoja vysokoškolského a ďalšieho vzdelávania.

Hlavné zistenia

OPV bol implementovaný **v súlade so širšími politikami EÚ**, ako aj s princípmi ESF v programovom období 2007 – 2013, a to najmä s ohľadom na sociálnu inklúziu, odstraňovanie regionálnych nerovností, nediskrimináciu a podporu rozvoja ľudských zdrojov. Zároveň bol časovo zosúladený s prijatím nového školského zákona, vďaka čomu výrazne prispel k napĺňaniu reformy v sektore regionálneho školstva. OPV zároveň **podporil a umožnil kľúčové systémové zmeny**, medzi ktoré patrí napríklad tvorba Národnej sústavy kvalifikácií a zvyšovanie kvalifikácie pedagogických a odborných zamestnancov škôl na všetkých úrovniach. Vytvorili sa podmienky na podporu vzdelávacích a samovzdelávacích aktivít danej cieľovej skupiny, čo viedlo k rozvoju systému kontinuálneho vzdelávania, ktoré je v dnešnej dobe bežnou praxou zamestnancov škôl.

Obsahové zameranie vybranej vzorky NP a DOP v rámci hodnotených opatrení zodpovedalo potrebám meniacej sa spoločenskej situácie smerom k modernizácii procesov v oblasti vzdelávania, či už išlo o inovácie vyučovacieho procesu prostredníctvom materiálno-technického vybavenia, vyššej úrovne vzdelania pedagogických zamestnancov a moderných metodických postupov alebo väčšie prepojenie vzdelávacieho procesu s potrebami trhu práce.

Žiaci a študenti pocítili vplyv a pozitívny dopad hodnotených projektov v podobe nových učebných materiálov, moderných didaktických pomôcok a IKT vybavenia, ktoré sa stalo súčasťou výchovno-

vzdelávacieho procesu. OPV výrazným spôsobom **prispel k modernizácii veľkého množstva škôl a školských zariadení, no nielen po materiálnej, ale i obsahovej stránke**. Vďaka možnostiam kontinuálneho vzdelávania pedagogickí a odborní zamestnanci nadobudli kompetencie a zručnosti v oblasti využívania moderných didaktických pomôcok a technického vybavenia, ale aj v oblasti využitia inovovaných didaktických metód a postupov. Kým niektoré intervencie sa zamerali na špecifické oblasti výučby (napríklad výučba informatickej, polytechnickej, športovej výchovy alebo výučba cudzích jazykov), iné predstavovali všeobecnejšie a ľahko prenositeľné kompetencie ako napríklad aktivizujúce metódy vo výchove či inkluzívny model vzdelávania. Hoci pomerne veľké množstvo konkrétnych výstupov jednotlivých projektov má obmedzenú využiteľnosť a životnosť (IKT vybavenie, akreditované vzdelávacie programy), sú vnímané ako prostriedky, vďaka ktorým sa podarilo iniciovať určité procesy a zmeniť postoje. Získané zručnosti a vedomosti sú pedagógmi naďalej využívané, čím prispievajú nielen k zvyšovaniu odbornej kapacity danej inštitúcie, ale i k udržateľnosti pozitívnych dopadov projektu. Tieto zmeny však nie je možné kvantifikovať, keďže sa merateľné ukazovatele vo veľkej miere sústredili na počet absolventov vzdelávacích aktivít a nie na skutočnú zmenu a využitie nových poznatkov v praxi.

Z hľadiska **dopadu** prispel operačný program k rozsiahlym pozitívnym zmenám nielen **na úrovni individuálnej** – a to z pohľadu pedagogických a odborných zamestnancov prostredníctvom možností kontinuálneho vzdelávania alebo žiakov a študentov v podobe zvýšeného záujmu o vyučovací proces, ale i **inštitucionálnej**, keďže sa posilnila odborná kapacita realizátorov projektov vo forme získaných vedomostí a zručností súvisiacich s projektovým riadením.

Na prínos podporených intervencií pre cieľové skupiny mali vplyv aj viaceré **externé faktory**. Medzi najvýznamnejšie patrí školský zákon z roku 2008 a jeho novela z roku 2011, ktorým sa zaviedli viaceré zmeny a systémové opatrenia v oblasti regionálneho školstva. Podobne inovovaný Štátny vzdelávací program z roku 2015 predstavoval priamy pozitívny vplyv na viaceré projekty, napríklad podporou výučby odborných predmetov ako biológia, chémia, fyzika a technika. Kľúčovým externým faktorom bol aj zákon o pedagogických a odborných zamestnancoch z roku 2009, ktorý zaviedol profesijné štandardy a kreditný systém kontinuálneho vzdelávania učiteľov. V oblasti VŠ zohrala dôležitú úlohu legislatívna zmena z roku 2018 týkajúca sa akreditačného systému, ktorá ohrozila fungovanie niektorých študijných programov vytvorených v rámci OPV.

Odporúčania

Na základe zrealizovaného ex-post hodnotenia hodnotitelia formulovali niekoľko odporúčaní. V prvom rade je v budúcnosti pri tvorbe operačného programu potrebné **konfrontovať špecifické ciele s potrebou, prípadne ochotou potenciálnych prijímateľov prispieť k ich plneniu**, aby sa zabezpečil záujem o všetky špecifické ciele programu. Jedným z riešení môže byť primeraná informačná kampaň, ktorou sa zvýši záujem cieľových skupín a potenciálnych prijímateľov. Podobne sa odporúča **dlhodobá podpora reformnej platformy pre všetky stupne vzdelávania**, aby sa zabránilo tomu, že niektoré typy potenciálne prínosných aktivít zostanú na okraji záujmu. Medzi ne patrí podpora alternatívnych modelov základných a stredných škôl, medzinárodná mobilita študentov a pedagógov, ale aj širšia podpora predprimárneho vzdelávania. Z hľadiska nastavenia operačného programu je tiež dôležité, aby boli zabezpečené **rovnaké podmienky pre celé územie SR**. V rámci hodnoteného operačného programu sa vyskytlo niekoľko prípadov, keď žiadatelia nezahrnuli primerané personálne náklady do rozpočtu projektov. To malo za následok nie vždy adekvátne finančné ohodnotenie realizátorov projektu, ktorými boli v DOP predovšetkým pedagogickí zamestnanci. Preto by mala každá výzva **explicitne stanoviť pravidlá odmeňovania zapojených učiteľov**, pre ktorých implementácia projektov znamená aktivity nad rámec ich bežnej pracovnej činnosti. Toto hodnotenie OPV prebiehalo približne päť rokov po ukončení jeho implementácie, čo predstavovalo jeden z obmedzujúcich faktorov, keďže je priamo spojené so spoľahlivosťou informácií, ktoré oslovení respondenti vedeli o daných projektoch poskytnúť. Vo väčšine NP z hodnotenej vzorky neexistujú spoľahlivé kvalitatívne informácie z prostredia cieľových skupín. Preto je mimoriadne dôležité **zaviesť systematické externé evaluácie všetkých NP**, ideálne v dvoch časových intervaloch – v polovici realizácie NP a približne šesť mesiacov po ukončení jeho aktivít.

3. Úvod

3.1 Legislatívny prehľad školského vzdelávacieho systému SR v kontexte OP Vzdelávanie

Spoločenské zmeny po roku 1989 sa odrazili vo všetkých oblastiach života na Slovensku, ale potrebu reformy vzdelávacieho systému sa dlhý čas nedarilo naplniť zásadnou legislatívnou zmenou. Charakter vzdelávacej politiky na Slovensku sa odvíjal od dokumentu Ďalší rozvoj československej výchovno-vzdelávacej sústavy, ktorý bol koncipovaný ešte v roku 1976 a kodifikovaný školskými zákonmi v rokoch 1978 až 1984 (zákon o sústave základných a stredných škôl, zákon o školských zariadeniach, zákon o štátnej správe v školstve, zákon o vysokých školách). V nadväznosti na potrebu vychádzajúcu zo zmeny politického zriadenia bol zákon č. 29/1984 o sústave základných a stredných škôl niekoľkokrát novelizovaný a v platnosti zostal až do roku 2008.¹

Potreba reformy vzdelávania a všetkých kľúčových oblastí života bola umocnená vstupom Slovenskej republiky (SR) do Európskej únie (EÚ). V roku 2005 prijala vláda SR Stratéziu konkurencieschopnosti Slovenska do roku 2010, ktorá sa považuje za Národnú Lisabonskú stratégiu, a následne ešte v roku 2005 prijala Národný program reforiem SR na roky 2006 - 2008. V týchto kľúčových národných dokumentoch boli popísané potreby slovenskej spoločnosti s dôrazom na rast konkurencieschopnosti SR a odstránenie nerovností vo vzťahu k ostatným členským štátom EÚ. Národný program reforiem na roky 2006 - 2008 určil ciele a navrhol nástroje na ich dosiahnutie. V rámci vzdelávania považoval za nosný pilier prosperity SR prestavbu tradičnej školy na modernú a ako prioritnú úlohu vyzdvihol predovšetkým vypracovanie a schválenie novely školského zákona, ktorý by mal upraviť všetky druhy vzdelávania. V oblasti vysokých škôl sa sústredil na rozšírenie kapacít a výrazné zvýšenie ich kvality, pričom na dosiahnutie týchto cieľov bolo potrebné zlepšiť prístupnosť vysokoškolského vzdelávania a zabezpečiť dostupnosť finančných zdrojov, a tiež uľahčiť uznávanie diplomov. V oblasti celoživotného vzdelávania kladol dôraz na prijatie stratégie celoživotného vzdelávania, ako aj na národný program pre učiace sa regióny, a tým zabezpečiť súlad s aktuálnymi požiadavkami trhu práce. Prioritou SR v oblasti zlepšenia prístupu k vzdelávaniu sa stala aj integrácia detí z rizikových a marginalizovaných skupín do štandardného školského prostredia, čo by malo byť zahrnuté v novom školskom zákone.²

3.1.1 Európska Únia a Lisabonská stratégia

Vstupom Slovenskej republiky do EÚ dňa 1. mája 2004 získalo Slovensko okrem iného prístup k finančným nástrojom, ktoré slúžia na odstránenie disparít medzi regiónmi v rámci spoločnej kohéznej politiky EÚ. Týmto finančnými nástrojmi sú predovšetkým fondy EÚ. V skrátenom programovom období 2004 – 2006 Slovensko postupovalo podľa Bruselom schváleného Národného rozvojového plánu, ktorým sa riadila štvorica operačných programov (OP) financovaných zo štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu. Okrem týchto programov čerpalo Slovensko v tomto období financie aj prostredníctvom ďalších programov-iniciatív Spoločenstva, ktorými boli EQUAL, či INTERREG III.³

Získané prvotné skúsenosti z riadenia operačných programov a čerpania eurofondov mohlo Slovensko využiť pri príprave Národného strategického referenčného rámca SR na roky 2007 - 2013, v ktorom bolo riadenie a implementácia štrukturálnej pomoci rozdelené do 11 operačných programov. Riadiacim orgánom pre Operačný program Vzdelávanie bolo určené Ministerstvo

¹ Vzdelávacieho systému v Slovenskej republike. Dostupné z:

http://web.uips.sk/download/rs/Vzdelavaci_system_v_Slovenskej_Republike.pdf

² Národný program reforiem na roky 2006-2008

³ Programové obdobie 2007 – 2013, 2006. Dostupné z: <https://euractiv.sk/section/regionalny-rozvoj/linksdossier/programove-obdobie-2007-2013/>

školy, vedy, výskumu a športu SR (MŠVVaŠ SR).⁴ V rámci ex-post hodnotenia Operačného programu Vzdelávanie (OPV) je potrebné poukázať na fakt, že programové obdobie 2007 - 2013 bolo prvé ucelené obdobie, v ktorom SR mohla čerpať fondy EÚ. Vtedajšia situácia slovenských škôl a vzdelávacích inštitúcií si vyžadovala komplexné riešenia a vytvorenie podmienok pre ich celkovú modernizáciu, a to ako ich materiálneho zabezpečenia, tak aj obsahovej a legislatívnej reformy výchovno-vzdelávacieho systému.

Na európskej úrovni bola potreba prispôsobenia vzdelávacích systémov tzv. vzdelanostnej ekonomike akcentovaná najmä v prvej dekáde 21. storočia a kládla dôraz na prepojenie medzi sektorom školy a trhom práce s cieľom dosiahnuť čo najvyššiu konkurencieschopnosť EÚ ako celku. Východiskovým dokumentom pre zmenu európskeho priestoru smerom k dynamicky sa rozvíjajúcej vedomostnej ekonomike sa stala Lisabonská stratégia z roku 2000 (a jej revidovaná verzia z roku 2005), ktorá priniesla do popredia potrebu zvyšovania zamestnanosti, zatriktívnenia trhu práce, podporu rovnosti príležitostí a sociálnej inklúzie, ktoré budú základom pre zvyšovanie sociálnej kohézie a zabezpečenie trvalej udržateľnosti. Vznikla potreba podpory tzv. vzdelanostnej spoločnosti, a teda podpora celoživotného vzdelávania, ktorá predstaví vzdelávaciu inštitúciu ako miesto pre rozvoj kľúčových kompetencií žiakov a študentov, ale bude zároveň poskytovať priestor pre rozvoj aj prostredníctvom neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa.⁵

V roku 2010 schválila Európska rada stratégiu pre ďalšie obdobie pod názvom Európa 2020, ktorej podstatou je koordinácia hospodárskych politík a politík zamestnanosti s cieľom zabezpečiť rast a zamestnanosť. Stratégia Európa 2020 vznikla na základe potreby reflektovať vzniknutú situáciu v súvislosti so svetovou ekonomickou krízou, ktorá mala negatívny dopad aj na napĺňanie cieľov pôvodnej Lisabonskej stratégie. Európa 2020 sa preto zaoberala aj opatreniami na zmierňovanie dopadov ekonomickej krízy. Tematicky bola postavená na troch prioritách: inteligentný, udržateľný a inkluzívny rast. V oblasti vzdelávania si vytýčila konkrétny cieľ: zníženie miery predčasného ukončenia školskej dochádzky pod 10 % a zároveň zvýšenie podielu obyvateľov vo veku 30 – 34 rokov s ukončeným vysokoškolským vzdelaním na minimálne 40 %. V rámci stratégie Európa 2020 bola snaha o vzájomné prepojenie všetkých cieľov. Napríklad, vyššia úroveň vzdelávania mala prispievať k vyššej zamestnateľnosti a pokrok pri zvyšovaní miery zamestnanosti by mal pomôcť pri znižovaní chudoby. Vyššia kapacita v oblasti výskumu, vývoja a inovácií v rámci všetkých odvetví hospodárstva v spojení s efektívnejším využívaním zdrojov by zase mala zlepšiť konkurencieschopnosť a podporiť vytváranie pracovných miest. Národný program reforiem SR 2010 bol prvým programom, ktorý reagoval na stratégiu Európa 2020, a tiež na odporúčania Európskej komisie.⁶ Podľa týchto odporúčaní by malo Slovensko najmä zlepšiť stav verejných financií a alokovať prostriedky prioritne do vzdelávania, výskumu a infraštruktúry. SR by sa mala snažiť zefektívniť systémy vzdelávania a výskumu a vývoja, ako aj zlepšiť podnikateľské prostredie a znížiť nezamestnanosť.⁷

Operačný program Vzdelávanie schválený pre programové obdobie 2007 – 2013 bol jedným z nástrojov realizácie systémových zmien, ktorý si kládol za cieľ prispôbiť vzdelávací systém potrebám vedomostnej spoločnosti tak, aby prispieval k dlhodobej konkurencieschopnosti SR v súlade s naplnením lisabonských cieľov a zámerov reformy vzdelávania. Z hľadiska naplnenia stanovených cieľov sa OPV zameril na celkovú prestavbu tradičnej školy na modernú, zvýšenie prístupnosti a kvality vysokoškolského vzdelávania, otvorenie systému ďalšieho vzdelávania pre čo najväčší okruh občanov a zvyšovanie vzdelanostnej úrovne marginalizovaných skupín.

⁴ Programové obdobie 2007 – 2013, 2006. Dostupné z: <https://euractiv.sk/section/regionalny-rozvoj/linksdossier/programove-obdobie-2007-2013/>

⁵ Stratégia Európa 2020, 2011. Dostupné z: <https://www.eu2020.gov.sk/roky-2000-%e2%80%93-2005/>

⁶ Macro structural bottlenecks to growth in EU Member States. Dostupné z: https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp65_en.pdf

⁷ Národný program reforiem SR 2010

3.1.2 Reforma školstva z roku 2008 – zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon)

Nový školský zákon priniesol do vzdelávacieho procesu množstvo zmien, ktoré si kládli za cieľ zmodernizovať vzdelávacie inštitúcie a systematicky zmeniť ich prístup k príprave mládeže a zamestnancov. Bolo uzákonené bezplatné predprimárne vzdelávanie detí, ktoré majú jeden rok pred začiatkom plnenia povinnej školskej dochádzky, a materské školy (MŠ) boli zaradené do sústavy škôl. Zákon ustanovil princípy a ciele výchovy a vzdelávania ako základné východiská pri tvorbe vzdelávacích štandardov (ktoré sú súčasťou štátnych vzdelávacích programov), vytvoril podmienky na kontrolu a hodnotenie kvality výchovy a vzdelávania a kvality výchovno-vzdelávacej sústavy (prostredníctvom Národného ústavu certifikovaných meraní vzdelávania NÚCEM, Štátnej školskej inšpekcie ŠŠI, zriaďovateľov a samotných škôl), upravil podmienky prijímania na školy a ukončenia vzdelávania (zrušili sa úrovně vykonania maturitnej skúšky A, B, C a ponechala sa možnosť vykonania maturitnej skúšky z cudzieho jazyka vo viacerých úrovniach podľa európskeho jazykového referenčného rámca).

Reforma vzdelávania v roku 2008 priniesla predovšetkým zavedenie dvojúrovňového modelu vzdelávacích programov, pozostávajúceho zo štátnych vzdelávacích programov a školských vzdelávacích programov, čo poskytlo školám väčšiu mieru samostatnosti pri tvorbe kurikula a rozdelilo zodpovednosti za ich tvorbu medzi ústredné štátne orgány a jednotlivé školy. Hlavná idea zmien obsahu v nových štátnych vzdelávacích programoch spočívala na jednej strane v snahe o redukovanie memorovania poznatkov v prospech rozvoja kľúčových kompetencií a na druhej strane v snahe o integrovanie obsahov príslušných predmetov do tzv. oblastí vzdelávania. Štátny vzdelávací program bol tvorený pre rozdielne typy škôl a bol východiskovým podkladovým dokumentom pre tvorbu konkrétnych školských vzdelávacích programov, v ktorých boli zohľadnené špecifické miestne a regionálne podmienky a potreby žiakov (v stredných odborných školách aj požiadavky trhu práce), ale aj existujúce personálne podmienky škôl. Nový školský zákon určil, že štátne vzdelávacie programy pre jednotlivé druhy škôl sú záväzné pre všetky školy pri vypracovávaní školských vzdelávacích programov, a to bez ohľadu na to, či ide o štátne, súkromné alebo cirkevné školy, resp. v akom jazyku sa v nich uskutočňuje výchova a vzdelávanie (či ide o štátny jazyk alebo jazyk národnostnej menšiny).⁸ Dôležitou súčasťou reformy vzdelávania bolo okrem prijatia nového školského zákona aj prijatie zákona č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý priniesol súbor pravidiel ustanovených na zaradenie pedagogických aj odborných zamestnancov do kariérových stupňov a kariérových pozícií a vytvoril tak základ pre zmenu v odmeňovaní týchto zamestnancov. Tento zákon spolu s ďalšími nariadeniami a vyhláškami, ktoré bližšie upravovali ďalšie aspekty práce pedagogických a odborných zamestnancov⁹ (rozsah ich činnosti, kvalifikačné a osobnostné predpoklady na pedagogických a odborných zamestnancov, zavedenie systému tzv. kreditov) ustanovil práva a povinnosti pedagogických a odborných zamestnancov a vhodne svojím obsahom doplnil nový školský zákon za účelom dosiahnutia celkovej reformy vzdelávania v SR. Jedným z kľúčových nástrojov na praktickú implementáciu reformy vzdelávania sa stal OPV 2007 – 2013.

⁸ Súhrnná správa o stave hodnotenia školského systému, škôl, učiteľov a žiakov v Slovenskej republike, 2012. Dostupné z: http://www.oecd.org/education/school/CBR_SVK_Slovak_version_final.pdf

⁹ - Nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 422/2009 Z. z., ktorým sa ustanovuje rozsah priamej vyučovacej činnosti a priamej výchovnej činnosti pedagogických zamestnancov

- Vyhláška MŠ SR č. 445/2009 Z. z. o kontinuálnom vzdelávaní, kreditoch a atestáciách pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov

- Vyhláška MŠ SR č. 437/2009 Z. z., ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov

3.1.3 Stručný prehľad zmien v oblasti vzdelávania po roku 2007

Okrem školského zákona účinného od 1. septembra 2008 a dvoch nadväzujúcich zákonov prijatých v roku 2009: zákon o odbornom vzdelávaní a príprave a zákon o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch, je potrebné uviesť stručný prehľad zmien v oblasti vzdelávania, ktoré sa na Slovensku udiali po roku 2008, resp. 2009. Ide najmä o významné legislatívne zmeny, zmenu štátneho vzdelávacieho programu, a tiež iné dokumenty pokrývajúce oblasť vzdelávania, ktoré boli identifikované ako potenciálne externé faktory ovplyvňujúce udržateľnosť výstupov a výsledkov projektov v rámci OPV. Bližšie sa konkrétnym externým faktorom, ktoré identifikovali prijímatelia NP a DOP a/ alebo hodnotitelia venuje kapitola 6.4.

Regionálne školstvo (základné a stredné školstvo)	
2015	zmena Štátneho vzdelávacieho programu
	<ul style="list-style-type: none"> zvýšenie dotácie vyučovacích hodín prírodovedných predmetov, povinné vyučovanie anglického jazyka od 3. ročníka ZŠ, voliteľný druhý cudzí jazyk pre žiakov 7.-9. ročníka, posilnenie predmetu pracovné vyučovanie na prvom stupni a predmetu technika na druhom stupni
2017	novela zákona o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení
	<ul style="list-style-type: none"> rozšírenie finančného príspevku na dopravu určenej skupiny žiakov, príspevku na vzdelávanie a výchovu detí v MŠ pre deti rodičov, ktorí poberajú dávku v hmotnej núdzi, zníženie administratívnej záťaže, poskytovanie príspevku na kurz pohybových aktivít v prírode určeným skupinám žiakov
2018	novela zákona o odbornom vzdelávaní a príprave
	<ul style="list-style-type: none"> zmeny v systéme duálneho vzdelávania za účelom zefektívnenia vstupu zamestnávateľov a predovšetkým malých a stredných podnikov, vrátane živnostníkov do tohto systému
2018	novela školského zákona (zákona o výchove a vzdelávaní)
	<ul style="list-style-type: none"> určovania počtov žiakov gymnázií s osemročným štúdiom na základe objektívne merateľných kritérií - počet žiakov prvého ročníka osemročných gymnázií nemá prekročiť 5 % z celkového počtu študentov z daného populačného ročníka v príslušnom školskom roku v rámci celej SR
2019	nový zákon o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch
	<ul style="list-style-type: none"> upravuje najmä práva a povinnosti pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca, ich pracovnú činnosť a profesijný rozvoj, pôsobnosť MŠVVaŠ SR, Centrálny register zamestnancov škôl a školských zariadení zmena systému príplatkov za kredity na systém príplatkov pre profesijný rozvoj - príplatok po novom môžu pedagógovia a odborní zamestnanci získať niekoľkými možnosťami: absolvovanie jazykovej skúšky; rozširujúceho štúdia; špecializačného štúdia alebo inovačného štúdia. Príspevky, ktoré pedagóg doteraz získal, respektíve získa do konca augusta 2019, mu budú platiť až do konca augusta 2026.
2019	novela školského zákona (zákona o výchove a vzdelávaní)
	<ul style="list-style-type: none"> zmena v oblasti vyučovania cudzieho jazyka - žiaci v 3. ročníku základnej školy si budú môcť zvoliť, ktorý svetový jazyk sa budú učiť ako prvý.¹⁰
Vysoké školstvo	
2018	nový zákon o zabezpečovaní kvality vysokoškolského vzdelávania a novely zákona o vysokých školách
	<ul style="list-style-type: none"> zavádza úplne nový systém akreditácie v oblasti vysokoškolského štúdia, ktorý po novom bude zastrešovať samostatná verejnoprávna Slovenská akreditačná agentúra pre vysoké školstvo zavádza vnútorný systém zabezpečovania kvality vysokoškolského vzdelávania, ktorý musí byť v súlade so štandardmi definovanými Slovenskou akreditačnou agentúrou (SAA)
2018	novela zákona o vysokých školách

¹⁰ Reformy školského vzdelávania, 2019. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/national-reforms-school-education-63_sk

	<ul style="list-style-type: none"> • zjednodušuje tvorbu a úpravu študijných programov, vrátane medziodborových študijných programov a spoločných študijných programov a zavádza nový typ študijného programu – interdisciplinárne štúdiá
2019	novela zákona o vysokých školách
	<ul style="list-style-type: none"> • nová sústava študijných odborov, úprava poskytovania dotácií zo štátneho rozpočtu, zmeny v organizácii Slovenská akadémia vied (SAV), zmeny v oblasti odmeňovania zamestnancov, zmeny v podmienkach kandidovania na funkcie v rámci VŠ.¹¹
Odborná príprava a vzdelávanie dospelých	
2009	zákon o celoživotnom vzdelávaní
	<ul style="list-style-type: none"> • zriadený Informačný systém ďalšieho vzdelávania
2015	nový zákon o odbornom vzdelávaní a príprave
2018	novela zákona o odbornom vzdelávaní
	<ul style="list-style-type: none"> • zmeny predovšetkým v súvislosti so systémom duálneho vzdelávania.¹²
Inklúzia marginalizovaných rómskych komunití	
2008	Strednodobá koncepcia rozvoja rómskej národnostnej menšiny v SR SOLIDARITA – INTEGRITA – INKLÚZIA 2008 – 2013
2012	Stratégia SR pre integráciu Rómov do roku 2020

3.2 Operačný program Vzdelávanie

Globálnym cieľom OP Vzdelávanie bolo „zabezpečenie dlhodobej konkurencieschopnosti SR prostredníctvom prispôbenia vzdelávacieho systému potrebám vedomostnej spoločnosti“. Riadiacim orgánom OP Vzdelávanie je Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Sprostredkovateľskými orgánmi pre OPV boli Agentúra MŠVVaŠ SR pre ŠF EÚ (pre prioritné osi 1, 2, 3 a 4 s výnimkou opatrenia 2.2) a Ministerstvo zdravotníctva SR (opatrenie 2.2).

OPV pokrýval všetky zložky vzdelávacieho systému na Slovensku – základné, stredné a vysokoškolské vzdelávanie, kontinuálne vzdelávanie, a tiež oblasť vedy a výskumu a z geografického hľadiska celé územie Slovenskej republiky. Okrem globálneho cieľa definuje prioritné osi, jednotlivé opatrenia a aktivity, ktoré boli podporované na území cieľov Konvergencia a Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť. Vzhľadom k potrebe vytvárania vedomostnej spoločnosti na Slovensku a potreby rastu konkurencieschopnosti mal operačný program za cieľ modernizovať a podporiť výchovu a vzdelávanie na všetkých úrovniach vzdelávacieho systému a naštartovať procesy smerom ku konkurencieschopnej dynamickej na vedomostiach postavenej ekonomike, a zároveň k podpore jednotlivca a jeho kľúčových kompetencií, a tiež k inklúzii znevýhodnenej skupiny občanov do štandardného školského systému a uplatneniu na trhu práce.

OPV bol realizovaný prostredníctvom piatich prioritných osí:

Prioritná os 1 Reforma systému vzdelávania a odbornej prípravy pokrýva základné, stredné a vysoké školstvo:

- Opatrenie 1.1 Premena tradičnej školy na modernú
- Opatrenie 1.2 Vysoké školy a výskum a vývoj ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti

Prioritná os 2 Ďalšie vzdelávanie ako nástroj rozvoja ľudských zdrojov:

- Opatrenie 2.1 Podpora ďalšieho vzdelávania
- Opatrenie 2.2 Podpora ďalšieho vzdelávania v zdravotníctve

Prioritná os 3 Podpora vzdelávania osôb s osobitými vzdelávacími potrebami:

¹¹ Reformy školského vzdelávania, 2019. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/national-reforms-higher-education-63_sk

¹² Reformy odbornej prípravy a vzdelávania dospelých, 2019. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/national-reforms-vocational-education-and-training-and-adult-learning-63_sk

- Opatrenie 3.1 Zvyšovanie vzdelanostnej úrovne príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít (MRK)
- Opatrenie 3.2 Zvyšovanie vzdelanostnej úrovne osôb s osobitými vzdelávacími potrebami

Prioritná os 4 Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť pre Bratislavský kraj:

- Opatrenie 4.1 Premena tradičnej školy na modernú pre Bratislavský kraj
- Opatrenie 4.2 Zvyšovanie konkurencieschopnosti Bratislavského kraja prostredníctvom rozvoja vysokoškolského a ďalšieho vzdelávania
- Opatrenie 4.3 Technická pomoc pre Cieľ Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť

Prioritná os 5 Technická pomoc pre Cieľ Konvergencia.

Z finančného hľadiska program čerpal zo zdrojov EÚ a prostriedkov štátneho rozpočtu (ŠR). Pri plnení programu sa celkovo vyčerpalo 92,48 % alokovaných finančných zdrojov (v celkovej hodnote 501 915 441,44 eur). K 14.09.2017 bolo celkovo zazmluvnených 1086 projektov vo výške 786 205 291,62 eur. Počas realizácie programu došlo k mimoriadnemu ukončeniu 76 projektov so zazmluvnenou výškou nenávratného finančného príspevku (NFP) v celkovej výške 88 078 934,97 eur.

Celková hodnota alokovaných finančných prostriedkov pre programové obdobie 2007 - 2013 bola nasledovná:

Tabuľka 1.1. Čerpanie finančných prostriedkov z EÚ a ŠR podľa prioritných osí k 14.09.2017¹³

	Alokácia z EÚ	Alokácia zo ŠR	Čerpanie prostriedkov z EÚ	Čerpanie prostriedkov zo ŠR	Podiel čerpania voči záväzku EÚ	Podiel čerpania voči záväzku ŠR
Prioritná os 1	309 841 525,03	54 677 916,47	298 429 304,54	44 782 893,17	96,32 %	81,85 %
Prioritná os 2	130 906 465,98	23 101 141,70	104 075 988,82	17 533 935,65	79,50 %	75,90 %
Prioritná os 3	63 385 000,00	11 185 589,00	62 067 854,04	10 425 871,75	97,92 %	93,21 %
Prioritná os 4	17 590 227,58	3 104 158,87	16 381 703,70	2 690 797,82	93,13 %	86,68 %
Prioritná os 5	21 005 541,29	3 706 861,11	20 962 540,32	3 698 963,90	99,79 %	99,79 %
SPOLU	542 728 759,88	95 775 667,15	501 915 441,44	79 101 601,01	92,48 %	82,59 %

Intervenčná logika a naplnenie cieľov jednotlivých prioritných osí a opatrení sú podrobne analyzované v nasledujúcich kapitolách tejto hodnotiacej správy.

¹³ Zdroj: MŠVVaŠ SR: Záverečná správa o vykonávaní Operačného programu Vzdelávanie za programové obdobie 2007 – 2013. Bratislava, 2017

4. Metodológia

Toto ex-post hodnotenie OP Vzdelávanie 2007 - 2013 bolo uskutočnené v mesiacoch november 2019 – apríl 2020, teda približne päť rokov po ukončení jeho implementácie. Predmetom hodnotenia boli nasledovné vybrané opatrenia OP Vzdelávanie:

- opatrenie 1.1 Premena tradičnej školy na modernú;
- opatrenie 1.2 Vysoké školy a výskum a vývoj ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti;
- opatrenie 2.1 Podpora ďalšieho vzdelávania;
- opatrenie 3.1 Zvyšovanie vzdelanostnej úrovne príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít (s výnimkou výziev na podporu Lokálnej stratégie komplexného prístupu);
- opatrenie 4.1 Premena tradičnej školy na modernú pre Bratislavský kraj;
- opatrenie 4.2 Zvyšovanie konkurencieschopnosti Bratislavského kraja prostredníctvom rozvoja vysokoškolského a ďalšieho vzdelávania.

Hodnotenie nezahŕňalo opatrenie 2.2 – Podpora ďalšieho vzdelávania v zdravotníctve, opatrenie 3.2 – Zvyšovanie vzdelanostnej úrovne osôb so špecifickými vzdelávacími potrebami, opatrenie 4.3 – Technická pomoc pre cieľ Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť, ani prioritnú os 5 – Technická pomoc pre cieľ Konvergencia.

Hlavným zámerom hodnotenia bolo obsahové zhodnotenie a zhodnotenie prínosu zrealizovaných projektov pre cieľové skupiny v zadávateľom vybranej vzorke 150 dopytovo-orientovaných projektov (príloha 2), implementovaných v rámci 21 výziev na predkladanie dopytovo-orientovaných projektov, a 37 národných projektov (príloha 3).

Hodnotenie pozostávalo z analýzy existujúcej dokumentácie, spracovania teórie zmeny pre každé opatrenie (spolu šesť) a každý národný projekt (spolu 37) a pološtruktúrovaných rozhovorov so zástupcami prijímateľov všetkých vybraných národných projektov a dopytovo-orientovaných projektov a pracovníkmi vecne príslušných sekcií MŠVVaŠ SR (telefonicky alebo osobne). Osobitnou úlohou hodnotiteľov bolo spracovanie zoznamu produktov (výstupov) vytvorených v rámci vybraných 37 národných projektov (príloha 8).

Osobné a telefonické rozhovory so zástupcami prijímateľov národných projektov prebiehali v mesiacoch február a marec 2020, pričom zo vzorky 37 NP sa hodnotiteľom podarilo uskutočniť rozhovory s predstaviteľmi 31 NP. V štyroch prípadoch sa zber dát a informácií uskutočnil písomnou formou, vo zvyšných dvoch prípadoch sa nepodarilo zistiť kontaktné údaje na zástupcov prijímateľa projektov (*Nové trendy vzdelávania učiteľov anglického jazyka na základných školách* – NP 22 v rámci opatrenia 2.1 a NP 33 v rámci opatrenia 4.2).

Telefonické interview so zástupcami dopytovo-orientovaných projektov prebiehali v mesiaci február 2020. Celkovo bolo kontaktovaných všetkých 150 prijímateľov zo vzorky a uskutočnených 109 telefonických rozhovorov a 15 zástupcovia prijímateľa boli oslovení písomnou formou. Neuskutočnili sa rozhovory s 26 prijímateľmi, nakoľko sa ani po viacerých osloveniach nepodarilo nadviazať kontakt či dohodnúť termín telefonického rozhovoru. Vzhľadom na dlhý časový odstup od ukončenia projektov sa niektoré telefonické rozhovory neuskutočnili z dôvodu, že v danej inštitúcii už nepracoval žiaden zo zástupcov prijímateľa zapojených do projektu, či dokonca organizácia prijímateľa medzičasom zanikla. V týchto prípadoch hodnotenie vychádzalo výlučne zo zdrojov dostupnej projektovej dokumentácie, a to najmä z následných monitorovacích správ.

V rámci hodnotenia boli uskutočnené aj osobné a telefonické rozhovory so zástupcami MŠVVaŠ SR, ktorí hodnotiteľom pomohli objasniť širšie súvislosti implementácie OPV a identifikovať dopady na celý sektor vzdelávania na Slovensku. Konkrétne išlo o troch zástupcov sekcií regionálneho školstva, vysokého školstva a odboru celoživotného vzdelávania.

Na záver hodnotitelia na základe syntézy poznatkov zo vzorky projektov vyhodnotili, či očakávaná teória zmeny každého z hodnotených opatrení a NP bola funkčná. Výsledkom tak je reálna cesta zmeny, ktorá identifikuje, aké dopady vyvolala realizovaná intervencia a či boli vytýčené ciele tohto opatrenia naplnené. Všetky zistenia boli využité pri zodpovedaní evaluačných otázok a formulácii

odporúčaní pre programové obdobie 2021 – 2027. Tie boli formulované použitím syntézy a identifikáciou spoločných tém v rámci jednotlivých opatrení na vybranej vzorke národných a dopytovo-orientovaných projektov. Na základe analýzy projektovej dokumentácie a individuálnych pohovorov hodnotitelia vyhodnotili mieru, do akej každý projekt z vybranej vzorky prispel k naplneniu špecifických cieľov daného opatrenia. Príspevok projektu k špecifickým cieľom opatrenia bol posudzovaný s použitím nasledujúcej stupnice:

- vysoký – ciele projektu sú v súlade so špecifickým cieľom/ cieľmi opatrenia a projekt svojou implementáciou významnou mierou prispel k ich naplneniu a k vzniku pozitívnych dopadov na cieľovú skupinu z dlhodobej perspektívy;
- skôr vysoký – ciele projektu sú prevažne v súlade so špecifickým cieľom/ cieľmi opatrenia a vďaka projektu sa dosiahli významné krátkodobé, prípadne dlhodobé pozitívne dopady na cieľovú skupinu;
- skôr nízky – hoci sú ciele projektu v súlade so špecifickým cieľom/ cieľmi opatrenia, nebol zaznamenaný významný prínos intervencie z hľadiska potrieb cieľovej skupiny;
- nízky – neboli zaznamenané krátkodobé ani dlhodobé pozitívne dopady z hľadiska potrieb cieľovej skupiny.

Individuálne hodnotenia projektov sú uvedené v prílohe 6 (Hodnotenie vybraných DOP) a v prílohe 7 (Hodnotenie vybraných NP).

5. Analýza

Predmetom analýzy a hodnotenia je šesť vybraných opatrení OPV. Vzhľadom na zložitosť ich intervenčnej logiky je logický model každého hodnoteného opatrenia vo forme teórie zmeny, ktorá predstavuje hlavný výsledok analýzy, uvedený v prílohe 1. Na tomto mieste je preto uvedený iba stručný opis jednotlivých opatrení.

Opatrenie 1.1

Opatrenie 1.1 Premena tradičnej školy na modernú sa zameriavalo predovšetkým na regionálne školstvo a premenu tradičného spôsobu vyučovania na modernejší, a to najmä implementáciou inovatívnych foriem výučby, obsahovou prestavbou vzdelávania a investovaním do ľudských zdrojov, ktoré tieto metódy zavádzali do praxe. Skvalitnenie správy a manažmentu škôl sa stalo súčasťou iniciatívy zlepšiť kvalitu regionálneho školstva a viesť ho smerom k napĺňaniu súčasných potrieb žiakov základných a stredných škôl. Toto opatrenie bolo vytvorené ako podpora zavádzanej reformy všeobecného a odborného vzdelávania, ktorá spolu so zvolením vhodného kariérového poradenstva vytvárala podmienky pre zvýšenie uplatniteľnosti žiakov základných a stredných škôl na trhu práce vo vedomostnej spoločnosti.

V rámci tohto opatrenia bolo hodnotených 12 národných a 41 dopytovo-orientovaných projektov.

Opatrenie 1.2

Východiskovým bodom pri formovaní **opatrenia 1.2 Vysoké školy a výskum a vývoj ako motory vedomostnej spoločnosti** bola potreba prispôsobovania vzdelávania na VŠ potrebám vedomostnej spoločnosti. V rámci tohto opatrenia boli podporované projekty, ktoré zavádzali princípy kultúry kvality v regionálnom vysokom školstve a skvalitňovali obsah študijných programov zavádzaním inovatívnych foriem vzdelávania a zavádzaním progresívneho kariérového poradenstva. Cieľom opatrenia bola tiež systematická a plnohodnotná podpora rozvoja ľudských zdrojov pôsobiacich na VŠ a v oblasti výskumu a vývoja smerom k zlepšeniu odbornej kvality na úroveň porovnateľnú s celosvetovým štandardom. Jedným z použitých nástrojov bolo zefektívnenie správy a manažmentu VŠ. Zároveň sa opatrenie zameralo na vytvorenie medzinárodných vzťahov, ktoré dlhodobo podporujú rozvoj týchto inštitúcií.

V rámci tohto opatrenia bol hodnotený jeden národný projekt a 26 dopytovo-orientovaných projektov.

Opatrenie 2.1

Princípy vedomostnej spoločnosti podporujú získavanie kvalifikácie pomocou formálneho, neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa. Zvyšovanie kvality a uľahčenie prístupu k vzdelávaniu bolo podporené **opatrením 2.1 Podpora ďalšieho vzdelávania**, ktoré sa zameralo na zvyšovanie kvality vzdelávacích programov neformálneho a celoživotného vzdelávania. Cieľom tohto opatrenia bolo zvýšiť dostupnosť vzdelávacích programov pre cieľové skupiny v súlade s ich aktuálnymi potrebami a zvýšiť ich konkurencieschopnosť na trhu práce alebo získavať či obnoviť úroveň ich kľúčových kompetencií. Vytvorenie systému ďalšieho vzdelávania tak podporovalo rozvoj ľudských zdrojov a priechodnosť medzi všetkými formami vzdelávania.

V rámci tohto opatrenia bolo hodnotených deväť národných a 16 dopytovo-orientovaných projektov.

Opatrenie 3.1

Potreba vzdelávania a integrácie žiakov pochádzajúcich z MRK sa odzrkadlila v opatrení **3.1 Zvyšovanie vzdelanostnej úrovne príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít**. Toto opatrenie nadviazalo na potrebu zabezpečovania základného a stredného vzdelávania pre skupiny obyvateľov trpiace vysokou mierou sociálnej exklúzie a zvyšovanie ich konkurencieschopnosti na trhu práce. Cieľmi opatrenia bolo preto uľahčenie prístupu príslušníkom MRK k formálnemu vzdelávaniu formou nepretržitej práce ako s jednotlivými žiakmi, tak aj v kontexte nadväzovania spolupráce s celými komunitami. Zároveň sa prostredníctvom projektov podporovalo zavádzanie princípov inkluzívneho vzdelávania a vytváranie vzdelávacieho procesu prispievajúceho k sociálnej inklúzii žiakov pochádzajúcich z MRK. Súčasne s vytváraním podmienok pre integráciu cieľovej skupiny prebiehalo aj vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov pracujúcich s touto cieľovou skupinou, zvyšujúce úroveň ich kľúčových kompetencií.

V rámci tohto opatrenia boli hodnotené tri národné a 17 dopytovo-orientovaných projektov.

Opatrenie 4.1

Opatrenie 4.1 bolo koncipované ako zrkadlové opatrenie k opatreniu 1.1 určené pre Bratislavský kraj, a preto rovnako ako opatrenie 1.1 podporovalo princípy premeny tradičných metód vzdelávania na moderné. Opatrenie 4.1 však zohľadňovalo aj špecifické potreby základného a stredného školstva charakteristické pre tento región. Tie obsahovali najmä potrebu podpory jeho konkurencieschopnosti. Opatrenie zamerané na programy formálneho vzdelávania podporovalo zavádzanie nového školského zákona v Bratislavskom kraji a pomáhalo vytvárať podmienky na implementáciu inovatívnych metód do vzdelávania. Ciele boli dosahované vytváraním príležitostí pre prípravu pedagogických zamestnancov a zavádzaním nástrojov hodnotenia výchovno-vzdelávacích činností škôl a školských zariadení, ktoré zabezpečovalo kvalitu škôl a školských zariadení na inštitucionálnej úrovni.

V rámci tohto opatrenia bolo hodnotených osem národných a štyri dopytovo-orientované projekty.

Opatrenie 4.2

Cieľom opatrenia 4.2 sa stalo **Zvyšovanie konkurencieschopnosti Bratislavského kraja prostredníctvom rozvoja vysokoškolského a ďalšieho vzdelávania**. Bratislavský kraj je z celoslovenského pohľadu najvýznamnejším centrom vysokoškolskej kultúry a centrom s vysokým potenciálom pre rozvoj výskumu a vývoja, keďže práve v tomto kraji sídli najviac vysokých škôl a vedeckých inštitúcií. Zvyšovanie konkurencieschopnosti vysokých škôl prebiehalo najmä sústredením sa na zvyšovanie kvality poskytovaného vzdelávania v súlade s potrebami vedomostnej spoločnosti. Konkrétne ciele zahŕňali zvyšovania kvality študijných programov, inováciu ich obsahov a foriem vzdelávania, podporu ľudských zdrojov pracujúcich v oblasti výskumu a vývoja, podporou spolupráce medzi VŠ a organizáciami z oblasti výskumu a vývoja a zameraním sa na kvalitu samotných inštitúcií ďalšieho vzdelávania.

V rámci tohto opatrenia boli hodnotené štyri národné a dva dopytovo-orientované projekty.

6. Hlavné zistenia

Nasledujúca sekcia je rozdelená do siedmich kapitol, ktoré predstavujú jednotlivé evaluačné otázky:

1. [Do akej miery zodpovedalo obsahové zameranie podporených projektov potrebám cieľových skupín?](#)
2. [Aké výsledky/ výstupy boli dosiahnuté s príspevom OPV a ktoré kontextové faktory sa najviac prejavili na implementácii programu/ projektov?](#)
3. [Do akej miery prispeli podporené dopytovo-orientované a národné projekty k dosiahnutým zmenám, resp. zlepšenému postaveniu cieľových skupín v oblasti vzdelávania?](#)
4. [Aké faktory mali vplyv \(pozitívny alebo negatívny\) na prínos podporených intervencií pre cieľové skupiny?](#)
5. [Do akej miery je možné využiť získané poznatky pri príprave výziev a vyzvaní v programovom období 2014 – 2020?](#)
6. [Ako \(vhodne\) korešpondujú ciele intervencie s potrebami EÚ?](#)
7. [Do akej miery je intervencia koherentná so širšou politikou EÚ?](#)

Pre uľahčenú navigáciu sú uvedené evaluačné otázky formátované ako hypertextové prepojenia s priamym linkom k príslušnej kapitole. Tie sú ďalej členené podľa jednotlivých opatrení, v ktorých hodnotiaci tím zodpovedá na evaluačnú otázku s ohľadom na dané opatrenie a príslušnú vzorku projektov. Opatrenie 1.1 je navyše rozčlenené aj podľa typu škôl (základné a stredné školy).

Na konci každej evaluačnej otázky je uvedené zhrnutie, ktoré sumarizuje hlavné zistenia s ohľadom na jednotlivé opatrenia.

6.1 Do akej miery zodpovedalo obsahové zameranie podporených projektov potrebám cieľových skupín?

6.1.1 Opatrenie 1.1

Základné školy - národné projekty

V súlade s jednotlivými výzvami na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok v rámci opatrenia 1.1 boli cieľovými skupinami žiaci a pedagogickí zamestnanci. Potreby týchto cieľových skupín vyplynuli predovšetkým z potrieb meniacej sa spoločenskej situácie smerom ku globalizácii, modernizácii procesov a odstraňovaniu disparít medzi jednotlivými regiónmi v rámci EÚ. V niektorých ohľadoch sa potreby cieľových skupín líšili, avšak spoločným menovateľom v rámci vybranej vzorky hodnotených projektov bola na jednej strane potreba materiálneho zabezpečenia škôl vrátane tvorby nových učebných materiálov, zaobstarania výpočtovej techniky, didaktických pomôcok a softvérov a na strane druhej potreba rozvoja kľúčových kompetencií, a to najmä čitateľskej gramotnosti, jazykových a IKT zručností.

Národný strategický referenčný rámec 2007 - 2013 identifikoval viaceré nedostatky ako napríklad nedostatok financií, pretrvávanie tradičných tém a postupov vo vzdelávaní, nedostatočné materiálno-technické vybavenie škôl, nedostatočné podmienky pre komplexné a diferencované naplnenie vzdelávacích potrieb pedagogických zamestnancov škôl a školských zariadení.¹⁴

Zameranie pozornosti na rozvoj čitateľskej gramotnosti u žiakov základných škôl (ZŠ) a tiež na potrebu vzdelávania pedagogických zamestnancov za účelom získania spôsobilosti rozvíjať tieto kompetencie u žiakov je zdôraznená aj v správe Štátneho pedagogického ústavu z roku 2006, ktorá sa opiera o výsledky medzinárodného merania PISA 2003. Práve výsledky týchto meraní poukázali na nízku úroveň v teste čitateľskej gramotnosti u 15-ročných žiakov, v ktorom dosiahlo Slovensko

¹⁴ Národný strategický referenčný rámec 2007 - 2013

najnižšie výsledky spomedzi krajín EÚ.¹⁵ V súlade s touto východiskovou situáciou a identifikovanými potrebami v systéme vzdelávania boli nastavené aj hodnotené národné projekty v rámci tohto opatrenia.

V prípade národného projektu *Podpora profesijnej orientácie žiakov ZŠ na odborné vzdelávanie a prípravu prostredníctvom rozvoja polytechnickej výchovy zameranej na rozvoj pracovných zručností a práca s talentami* (NP 9) sa vytvorili programy kontinuálneho vzdelávania pre **pedagogických zamestnancov základných škôl**, vďaka ktorým mali nadobudnúť praktické zručnosti vo vzdelávacej oblasti Človek a svet práce a Človek a príroda a vedomosti ohľadom nových pracovných postupov a nových technológií. Cieľom projektu bolo podporiť profesijnú orientáciu žiakov ZŠ na odborné a technické vzdelávanie tým, že využívaním inovovaných foriem a metód vyučovania v spojení s moderným technickým vybavením učebni vzrastie ich záujem a motivácia o dané odbory. V rámci projektu sa tak vytvorili a zariadili moderné učebne fyziky, techniky a bio-chémie na 49 základných školách a zrealizovali sa tri programy inovačného kontinuálneho vzdelávania pre pedagogických zamestnancov so zameraním na praktické vyučovanie. Taktiež sa vytvorili a zrealizovali vzdelávacie programy pre učiteľov venujúci sa profesijnej orientácii žiakov, ktorí tak mali nadobudnúť najnovšie poznatky z výchovného a kariérového poradenstva. Tento aspekt bol navyše podporený aj technologicky, keďže školy zapojené do projektu mali k dispozícii softvérový nástroj na identifikáciu profesijnej orientácie žiakov a elektronický katalóg pracovných pozícií s dôrazom na technické odbory. Viac informácií o výstupoch projektu a jeho dopadoch sa uvádza v kapitolách 6.2.1 a 6.3.1.

Merateľné ukazovatele výsledkov projektu boli dosiahnuté alebo prekročené (napríklad v počte pedagogických zamestnancov zapojených do vzdelávacích aktivít). Potreby pedagogických zamestnancov z hľadiska metodiky a pedagogiky technických predmetov boli prepojené i z hľadiska ďalšej podpory prostredníctvom kariérového poradenstva a priblíženia zamestnaní s technickým zameraním. Toto prepojenie bolo podporené aj materiálnym a technickým vybavením, čo malo predpokladaný pozitívny a motivačný vplyv na druhú primárnu skupinu projektu – **žiakov základných škôl**. Ukazovatele výsledkov projektu boli v tomto prípade niekoľkonásobne prekročené (plánovaných 4 960 žiakov zapojených do realizácie aktivít projektu v porovnaní s 16 562 žiakov ako skutočný stav). Podarilo sa tak reagovať na nízky záujem žiakov základných škôl o technické predmety a následne o vzdelávanie na stredných odborných školách (SOŠ). To je trend, ktorý v súčasnosti podporujú všetky členské krajiny Európskej únie v súlade s Lisabonskou stratégiou a stratégiou Európa 2020. Tento národný projekt tak reagoval na kľúčové potreby cieľových skupín už v prvotnej fáze – tým, že sa zamerával na žiakov základných škôl, ktorí sa ešte len rozhodujú o svojom budúcom zameraní, reagoval na situáciu, ktorá sa vo väčšej miere prejavuje až v neskoršej fáze, a to v nízkom počte žiakov študujúcich na stredných odborných školách.

Daný projekt reagoval na potreby cieľovej skupiny komplexne, keďže sa zamerával nielen na žiakov ZŠ vo všeobecnosti, ale aj na talentovanú mládež prostredníctvom jej zapojenia do odborných súťaží v predmetoch fyzika, chémia, biológia a technika. Táto aktivita bola v súlade so zámerom motivovať týchto žiakov pre výber štúdia na stredných odborných školách s ohľadom na potreby trhu práce a ich budúcu zamestnateľnosť.

Rovnaký prístup k potrebám cieľových skupín bol uplatnený v projekte *Podpora polytechnickej výchovy na ZŠ* (NP 10), ktorý bol priamym pokračovaním predchádzajúceho projektu. Cieľové skupiny opäť tvorili nielen **pedagogickí zamestnanci základných škôl**, ktorým sa vďaka kontinuálnemu vzdelávaniu zvýšila úroveň profesijných kompetencií súvisiacich s výučbou technických predmetov, ale i **žiaci základných škôl**. Vďaka kvalitnejšej príprave a vzdelávaniu pedagogických zamestnancov zapojené školy pozorovali zvýšený záujem žiakov o predmety polytechnickej výchovy. Podobne ako pri prechádzajúcom projekte to bolo podporené aj technologickým a materiálnym zabezpečením, keďže využívanie moderných didaktických

¹⁵ Čitateľská gramotnosť slovenských žiakov v štúdiu PISA 2003, 2006. Dostupné z: https://www.nucem.sk/dl/3489/%C4%8Citate%C4%BEsk%C3%A1_gramotnos%C5%A5_-_2003.pdf

pomôcok, laboratórií a možnosť praktických experimentov má pri výučbe polytechnickej výchovy priamy vplyv na prirodzenú zvedavosť a motiváciu žiakov na základných školách.

V projekte *Vzdelávanie učiteľov základných škôl v oblasti cudzích jazykov v súvislosti s Konceptiou vyučovania cudzích jazykov na základných a stredných školách* (NP 12) boli potreby cieľovej skupiny – **učiteľov 1. a 2. stupňa základných škôl** – priamo podmienené legislatívou, keďže zavedením Štátneho vzdelávacieho programu v roku 2008 sa stalo vyučovanie jedného cudzieho jazyka povinné už od primárneho vzdelávania. Daný národný projekt mal za cieľ umožniť *doplniť* a *rozšíriť* vzdelanie kvalifikovaným učiteľom tak, aby bolo možné na celonárodnej úrovni implementovať povinnú kvalifikovanú výučbu cudzieho jazyka na 1. stupni ZŠ. Vytvorili sa tak dve cieľové podskupiny – učitelia 1. stupňa ZŠ, ktorí nemali kvalifikáciu pre vyučovanie cudzieho jazyka, si mohli vzdelanie *doplniť* a absolvovať kontinuálne vzdelávanie zamerané na jazykovú prípravu a učitelia 2. stupňa ZŠ, ktorí boli kvalifikovaní na vyučovanie cudzieho jazyka, ale potrebovali si *rozšíriť* vzdelanie o pedagogicko-psychologické základy a didaktiku výučby cudzieho jazyka pre 1. stupeň ZŠ. Učitelia mali na výber šesť cudzích jazykov (anglický, nemecký, francúzsky, taliansky, ruský a španielsky) a realizáciou projektu sa dosiahla takmer 100 % kvalifikovanosť na 1. stupni ZŠ. Od školského roku 2011/2012 sa však povinným cudzím jazykom na 1. stupni ZŠ stal anglický jazyk, čo malo negatívny dopad na výsledky projektu – učitelia vyškolení v ostatných cudzích jazykoch nemali svoju novú kvalifikáciu kde uplatniť.

Základné školy - dopytovo-orientované projekty

Potreby cieľových skupín boli plne reflektované aj prostredníctvom plánovaných aktivít a výsledkov jednotlivých dopytovo-orientovaných projektov v rámci opatrenia 1.1. Podobne ako národné projekty, aj tieto sa obsahovo zameriavali na inováciu výchovno-vzdelávacieho procesu a **rozvoj kľúčových kompetencií žiakov** prostredníctvom vytvorenia nových učebných materiálov, metodík, zaobstarania interaktívnych didaktických pomôcok, a tiež prostredníctvom **vzdelávania pedagogických zamestnancov na získavanie a rozvoj kompetencií** potrebných na premenu tradičnej školy na modernú.

Na základe vykonaných telefonických rozhovorov a analýzy dostupných projektových dokumentov sa dá konštatovať, že potreby cieľových skupín boli z väčšej časti naplnené. Viac ako polovica (53 %) respondentov uviedla, že naplnenie potrieb cieľových skupín sa podarilo dosiahnuť do vysokej miery. Zvyšná takmer polovica (45 %) respondentov dokonca uviedla, že potreby cieľových skupín sa podarilo naplniť úplne. Pri jednom z hodnotených projektov nebolo možné tento aspekt posúdiť, keďže sa neuskutočnil telefonický rozhovor a túto otázku nebolo možné zodpovedať ani na základe projektovej dokumentácie. Jeden respondent zhodnotil, že potreby cieľovej skupiny žiakov boli naplnené primerane, keďže v rámci cieľovej skupiny žiakov boli aj žiaci z MRK, ktorí mali špecifické potreby, a jeden respondent usúdil, že potreby cieľovej skupiny boli naplnené iba do istej miery, čo však bolo dôsledkom externých faktorov. Išlo o špeciálnu základnú školu, kde sa vplyvom legislatívnych úprav zmenilo zloženie žiakov navštevujúcich školu (integrácia veľkej časti žiakov do štandardných škôl), pre ktorých inovované metódy a zakúpené pomôcky neboli vhodným nástrojom výučby. Zmenilo sa tak zloženie cieľovej skupiny, a tým pádom aj jej potrieb. Keďže rovnaký priebeh sa nepotvrdil u druhej hodnotenej špeciálnej základnej školy, kde nedošlo k podobnej zmene a potreby žiakov sa podľa respondenta podarilo naplniť úplne, nemožno posúdiť, či išlo o ojedinelý jav, alebo malo podobnú skúsenosť viaceré špeciálnych základných škôl.

Stredné školy - národné projekty

Cieľovými skupinami NP v oblasti stredného školstva sú primárne **pedagogickí zamestnanci a pracovníci v oblasti vzdelávania**. Niektoré NP, ktorých výsledky sa priamo týkajú aj **žiakov**, túto cieľovú skupinu v dokumentácii projektu tiež explicitne spomínajú, avšak prakticky u všetkých NP je zrejmé, že sa ich výsledky priamo alebo nepriamo dotknú aj žiakov a ich potrieb.

Celkovo bolo v rámci opatrenia 1.1 realizovaných 12 NP a paralelne k nim pre Bratislavský kraj ďalších osem v rámci opatrenia 4.1. Vzhľadom na to, že opatrenia 1.1 a 4.1 sa líšili iba v jedinom

špecifickom ciele, v oboch opatreniach sa jedná o veľmi podobné NP, ktoré boli vo väčšine prípadov realizované podľa zhodnej schémy. Cieľové skupiny z jednotlivých stupňov škôl sa v NP rôzne prelínali. Výlučne na stredné školy boli zamerané iba tri NP (NP 3, NP 7 a NP 24) a na MŠ a ZŠ bolo orientovaných deväť NP. Zvyšných osem NP riešilo problematiku ZŠ aj SŠ a v dvoch prípadoch boli okrem pedagogických pracovníkov ako cieľová skupina uvedení aj školskí inšpektori (NP 8 a NP 27). Identifikované potreby cieľových skupín sú pomerne rôznorodé a každý z NP reaguje na určitú špecifickú potrebu.

OPV vo východiskovej analýze uvádza, že mnohí absolventi SŠ sa ťažko uplatňujú na trhu práce, pretože často nespĺňajú požiadavky zamestnávateľov, napríklad nie sú schopní riešiť praktické problémy, chýba im flexibilita, ovládanie cudzích jazykov a informačných technológií. Súčasná štruktúra a obsah vzdelávania nie sú dostatočne harmonizované s technickými a technologickými zmenami ani s nárokmi, ktoré kladie na jedinca spoločnosť založená na vedomostiach. Vzdelávanie nie je dostatočne orientované na získavanie potrebných kľúčových kompetencií a nie je dostatočne prepojené na podnikovú sféru.

Zacielenie väčšiny NP smerovalo na rozvoj kompetencií žiakov a pedagógov a všeobecne na vzdelávanie zodpovedajúce potrebám vedomostnej spoločnosti. Toto zameranie možno považovať za kľúčové na dosiahnutie prvých dvoch špecifických cieľov opatrenia 1.1 (*Inovovať obsah a metódy, skvalitniť výstupy vzdelávania pre potreby trhu práce vo vedomostnej spoločnosti a Orientovať prípravu a ďalšie vzdelávanie pedagogických zamestnancov na získavanie a rozvoj kompetencií potrebných na premenu tradičnej školy na modernú*). Ani jeden NP nereagoval na tretí zo špecifických cieľov opatrenia 1.1 (*Skvalitniť správu a manažment škôl a stimulovať ich k väčšej otvorenosti k potrebám miestnych komún*). Dva národné projekty smerovali svoje aktivity k naplneniu štvrtého špecifického cieľa *Zabezpečiť inštitucionálnu kvalitu škôl a školských zariadení*, ktoré pod názvom *Externé hodnotenie kvality školy podporujúce sebahodnotiace procesy a rozvoj školy* (NP 8 a NP 27) implementovala Štátna školská inšpekcia. Aj keď výsledkové indikátory naplnili očakávania, pri hodnotení reálneho dopadu je potrebné konštatovať, že SŠ v tomto období neboli pripravené na cielené zvyšovanie kvality svojej činnosti a výstupy projektu boli využívané iba v zlomku škôl.

Ako najrelevantnejšie vzhľadom na potreby cieľových skupín možno hodnotiť projekty NP 3 a NP 24 a projekt NP 7:

Prijímateľom projektov *Modernizácia vzdelávacieho procesu na stredných školách* (NP 3 a NP 24) bolo Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI). Potreby cieľových skupín boli identifikované správne a ukázalo sa, že príprava pedagogických zamestnancov na vydanie nového štátneho vzdelávacieho programu, elektronicky dostupné multimediálne a digitálne materiály pre výučbu, zvyšovanie digitálnej gramotnosti učiteľov a metodická pomoc pri zavádzaní IKT do vyučovacieho procesu stoja v popredí záujmu pedagogických pracovníkov a stredných škôl, ako sa predpokladalo. To potvrdili aj indikátory výsledkov aj dopadov, ktoré boli prakticky vo všetkých prípadoch prekročené.

Prijímateľom projektu *Rozvoj stredného odborného vzdelávania* (NP 7) bol Štátny inštitút odborného vzdelávania. Zúženie cieľovej skupiny na žiakov a pedagógov stredných odborných škôl umožnilo presnejšie definovať potreby takto ohraničenej cieľovej skupiny. Problematike stredného odborného školstva sa venovala aj diskusia pri príprave zmien Štátneho vzdelávacieho programu. Obsahu tejto diskusie zodpovedá i zameranie kľúčových aktivít projektu.

Už v čase začatia projektu v roku 2013 bolo zrejmé, že slabou stránkou stredného odborného školstva je malá väzba medzi školou a praxou a medzi kompetenciami, ktoré žiaci získali v škole a tými, ktoré od nich očakávali budúci zamestnávateľia. Preto bol v projekte kladený dôraz na spoluprácu školy a zamestnávateľov pre skutočne duálny systém vzdelávania rešpektujúci potreby regiónu. Dôležitá bola aj podpora žiakov prostredníctvom kariérového poradenstva a profesijnej orientácie. Projekt významne prispel k prepojeniu SOŠ s potrebami zamestnávateľov a zvýšil kvalitu a pripravenosť budúcich absolventov vo vzťahu k ich schopnosti zamestnať sa po ukončení SOŠ.

Didaktické pomôcky obstarané a dodané na zapojené školy, informačno-komunikačné technológie pre modernizáciu vzdelávacieho procesu vrátane pracovných zošitov sa využívajú aj po ukončení realizácie národného projektu v súlade s cieľmi národného projektu. Indikátory výsledkov a dopadov boli vo všetkých prípadoch prekročené a počet žiakov SŠ, ktorí sa zúčastnili aktivít projektu, bol prekročený dokonca takmer trojnásobne.

Stredné školy - dopytovo-orientované projekty

V projektoch realizovaných strednými školami boli prakticky vo všetkých prípadoch deklarované zhodné cieľové skupiny: pedagogickí zamestnanci a žiaci SŠ. Z hľadiska vplyvu na žiakov SŠ nebolo pri realizácii jednotlivých hlavných aktivít konkrétneho projektu podstatné, či výstupy aktivity napĺňali potreby tejto cieľovej skupiny primárne alebo iba sekundárne prostredníctvom zvýšených kompetencií pedagógov.

Realizované DOP sa zamerali v oblasti plnenia potrieb **žiakov SŠ** najmä na nové či inovované metódy výučby a didaktické pomôcky s cieľom zvýšiť efektívnosť vzdelávacieho procesu a rozvíjať ich kompetencie nevyhnutné pre uplatnenie sa na trhu práce. S tým súvisí aj často rozvíjaný inštitút profesijného a kariérového poradenstva na školách, ktorý mal pomôcť žiakom SŠ v profesijnej orientácii alebo vo výbere vhodnej oblasti pre ich ďalšie štúdium.

Pri cieľovej skupine **pedagogických zamestnancov** sa projekty zameriavali najmä na posilňovanie ich kompetencií tak, aby boli schopní v plnom rozsahu zvládnuť obsahovú reformu školstva a prechod k vedomostnej spoločnosti. Išlo najmä o zavedenie moderných metód pedagogickej práce s využitím IKT. Treťou skupinou potrieb cieľových skupín DOP bolo materiálno-technické vybavenie.

Pri porovnaní cieľov hodnotených projektov so špecifickými cieľmi uvedenými v OPV pre obe opatrenia (1.1. a 4.1) je možné konštatovať, že projekty sa orientovali skôr na praktickú rovinu potrieb ako na inštitucionálne zmeny.

Štatistické spracovanie kľúčových aktivít hodnotených projektov na SŠ ukázalo, že približne polovica kľúčových aktivít sa zameriavala na všeobecnú (široko koncipovanú) inováciu procesu výučby. Vzdelávanie pedagogických zamestnancov bolo predmetom 25 % kľúčových aktivít realizovaných projektov. Zvyšných 25 % kľúčových aktivít sa zameriavalo na zabezpečenie didaktických pomôcok a materiálov a na materiálno-technické vybavenie učební pre inovovanú výučbu.

6.1.2 Opatrenie 1.2

Národné projekty

Vzhľadom na potrebu pracovnej sily schopnej vytvárať vysokú pridanú hodnotu a rýchlo sa prispôbiť neustále sa meniacim podmienkam a požiadavkám na trhu práce, bolo cieľom opatrenia 1.2 „podporiť zvyšovanie kvality vzdelávania a rozvoj ľudských zdrojov v oblasti výskumu a vývoja s cieľom dosiahnuť neustálu adaptáciu VŠ na aktuálne a perspektívne potreby vedomostnej spoločnosti“.

V čase prípravy jednotlivých výziev v rámci tohto opatrenia stúpali nároky na kvalitu personálneho, technického a infraštruktúrneho zabezpečenia na slovenských vysokých školách, čo sa premietlo aj do potrieb cieľových skupín zadefinovaných v národných a dopytovo-orientovaných projektoch.

V súlade s požiadavkami formulovanými Národným strategickým referenčným rámcom na roky 2007 - 2013 bolo nutné odstrániť nedostatky vysokoškolského systému vzdelávania na Slovensku, a to predovšetkým nedostatočné prepojenie VŠ na oblasť vedy a výskumu, slabý transfer vedomostí, skúseností a inovatívnych praktík do praxe, nedostatok vedeckej produktivity, či monitoringu uplatnenia absolventov na trhu práce. Len malá časť mladých ľudí si volila vedeckú kariéru, čo bolo potrebné takisto zmeniť prostredníctvom motivácie študentov a doktorandov

zostať pôsobiť na akademickej pôde aj po absolvovaní štúdia. Slabým článkom slovenského vysokého školstva bolo rovnako nedostatočné prepojenie vysokých škôl a podnikov, a tým aj praktické využitie výsledkov vedy a výskumu.¹⁶

Systémová optimalizácia vysokoškolského vzdelávania s cieľom viac prispôbiť jednotlivé vzdelávacie programy reálnym potrebám trhu práce bola predmetom národného projektu *Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti* (NP 13). Táto potreba je dlhodobou deklarovanou predovšetkým zamestnávateľmi, ktorí vnímajú absolventov mnohých VŠ či študijných smerov ako nedostatočne pripravených na riešenie praktických pracovných úloh. Rovnako citlivo je však táto potreba vnímaná aj samotnými študentmi, ktorí hľadajú čo najvyššiu pravdepodobnosť zamestnateľnosti po ukončení VŠ. A v neposlednom rade je prepojenie s praxou životne dôležité aj pre fungovanie VŠ, a to nielen z pohľadu uplatnenia absolventov, ale aj z hľadiska výskumu, ďalších zdrojov financovania a celkovej prestíže. Účelom projektu bolo aj cielene podnecovať celospoločenský záujem o štúdium perspektívnych, profesijne orientovaných, najmä technických a prírodovedných smerov, čo je v záujme celého hospodárstva SR. Viac informácií o výstupoch projektu a jeho dopadoch je uvedených v kapitolách 6.2.2 a 6.3.2.

Dopytovo-orientované projekty

Pri hodnotenej vzorke dopytovo-orientovaných projektov (N=26) boli aktivity zamerané na **širšie spektrum cieľových skupín**. V najväčšej miere boli zastúpení študenti VŠ (15 projektov), učitelia/pedagogickí zamestnanci VŠ (11 projektov), doktorandi (11 projektov), zamestnanci v oblasti výskumu a vývoja (deväť projektov), manažment VŠ (päť projektov) a postdoktorandi (dva projekty). Je potrebné zdôrazniť, že prevažná väčšina projektov (20) sa zameriavala na dve a viac cieľových skupín, ktorých potreby sa navzájom prelínali alebo dopĺňali.

Ciele hodnotených projektov môžu byť rozdelené do troch skupín za účelom poskytnutia komplexného pohľadu na obsahové zameranie projektov v snahe o napĺňanie cieľov opatrenia a potrieb cieľových skupín. Prvá skupina cieľov sa dá definovať ako snaha o zvýšenie kvality správy a riadenia VŠ, druhá skupina cieľov bola orientovaná na inováciu a modernizáciu študijných programov a predmetov a tretia skupina sa sústredila na rozvoj kvality vzdelávania a znalostného potenciálu ľudských zdrojov, často v spojení s posilnením medzinárodnej spolupráce. V štyroch projektoch boli spolu zahrnuté ciele druhej a tretej skupiny.

6.1.3 Opatrenie 2.1

Národné projekty

Východiskom opatrenia 2.1 je predpoklad, že vyššie vzdelanie pedagogických zamestnancov zabezpečí vyššiu kvalitu vzdelávacieho procesu. Tento zámer mala komplexne riešiť *Koncepcia profesijného rozvoja učiteľov v kariérovom raste* z roku 2008, ktorej cieľom bolo zvýšenie profesijných kompetencií pedagógov škôl a školských zariadení. Po schválení nového školského zákona v roku 2008 bol v roku 2009 prijatý aj *Zákon o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch* (Zákon č.317/2009 Z. z.). Kľúčové požiadavky na učiteľskú profesiu popritom uvádzajú aj viaceré medzinárodné dokumenty, napríklad podľa Lisabonskej stratégie medzi ne patria „vysoká kvalifikácia, celoživotné vzdelávanie, mobilita a partnerstvo“.¹⁷ V roku 2009 bol prijatý *Zákon o celoživotnom vzdelávaní*, podľa ktorého má profesijný rozvoj nielen dimenziu formálneho vzdelávania (prostredníctvom kontinuálneho profesijného vzdelávania učiteľov), ale i neformálnu dimenziu, ktorú predstavuje seba vzdelávanie učiteľov. Spomínané legislatívne zmeny nemali teda priniesť len vyššiu kvalitu práce učiteľov, ale aj vytvoriť primerané podmienky a motiváciu pre ich ďalší rozvoj. V tomto kontexte vznikli dva nástroje na dosiahnutie daného cieľa:

¹⁶ Národný strategický referenčný rámec 2007-2013

¹⁷ <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Cernotova1/subor/5.pdf>

- profesijné štandardy, ktoré definujú požiadavky na profesijné kompetencie učiteľov. Z nich vychádza kariérny systém, ktorý umožňuje kariérne napredovanie. Podľa tohto systému sa následne vypracuje systém kontinuálneho vzdelávania učiteľov ako súčasť ich celoživotného vzdelávania.
- Kreditný systém, ktorý započítava vzdelávanie učiteľov v systéme kontinuálneho vzdelávania. Ten je priamo prepojený na systém hodnotenia a odmeňovania pedagogických zamestnancov a má motivačný charakter.¹⁸

Prvý nástroj tejto systémovej zmeny sa realizoval prostredníctvom národného projektu *Profesijný a kariérový rast pedagogických zamestnancov* (NP 15), ktorého cieľom bolo vytvoriť **profesijné štandardy pre pedagogických zamestnancov**. Predstavujú tak normatívy, ktoré „vymedzujú súbor profesijných kompetencií potrebných na štandardný výkon pedagogickej činnosti alebo odbornej činnosti pre kategóriu a podkategóriu pedagogického alebo odborného zamestnanca, zaradeného na príslušný kariérny stupeň a na kariérnu pozíciu“.¹⁹ Profesijné štandardy plnia viaceré funkcie (napríklad ako nástroj sebareflexie na ohodnotenie vlastnej pedagogickej činnosti alebo ako nástroj na kariérový rozvoj a postup), no zvýšenú kvalitu do vzdelávacieho procesu neprinesú, keďže sú len jedným z prvkov v systéme podpory.

Potreby pedagogických a odborných zamestnancov boli predmetom analýzy, ktorá prebehla v rámci spomínaného národného projektu. Identifikácia vzdelávacích potrieb tejto cieľovej skupiny umožnila zacielenie vzdelávania na reálne potreby pedagogickej praxe, čím sa mal zvýšiť záujem a motivácia pedagogických a odborných zamestnancov o dané vzdelávacie aktivity. Na základe zistení realizátor projektu (Metodicko-pedagogické centrum) následne vybudoval **systém akreditovaných programov kontinuálneho vzdelávania**, ktorý vytvoril podmienky pre úspešnú implementáciu *Zákona o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch*.

Ďalšou systémovou zmenou, ktorá úzko súvisí so systémom ďalšieho vzdelávania, a tiež s procesom uznávania výsledkov vzdelávania, je vytvorenie sústavy kvalifikácií. V roku 2008 bol odporúčaním Európskeho parlamentu a Rady zriadený *Európsky kvalifikačný rámec pre celoživotné vzdelávanie* (EKR), ktorého cieľom bolo zvýšiť transparentnosť, porovnateľnosť a prenosnosť kvalifikácií občanov v Európe. Vytvoril sa tak spoločný európsky referenčný rámec ôsmich všeobecných úrovní vzdelávania, ktorý pokrýva všetky druhy a úrovne kvalifikácií – tie, ktoré boli nadobudnuté prostredníctvom formálneho vzdelávania a odbornej prípravy, ale i tie, ktoré boli získané v súkromnom sektore.²⁰ V nadväznosti na to sa vláda SR uzniesla na potrebe vytvoriť **Národný systém kvalifikácií**, čo sa realizovalo prostredníctvom národného projektu *Tvorba Národnej sústavy kvalifikácií* (NP 19). Pri prepájaní Národnej sústavy kvalifikácií s referenčnými úrovňami EKR zohráva kľúčovú úlohu **Národný kvalifikačný rámec** (zrealizovaný v rámci toho istého projektu). Na národnej úrovni predstavuje prehľadný a štruktúrovaný model existujúceho kvalifikačného systému (sú do neho zahrnuté všetky existujúce kvalifikácie), zatiaľ čo na medzinárodnej úrovni slúži ako nástroj na porovnávanie kvalifikácií voči EKR a ich prenos a uznávanie v európskom priestore.²¹

Obe spomenuté systémove zmeny - profesijné štandardy pre pedagogických a odborných zamestnancov a národná sústava kvalifikácií - boli implementované prostredníctvom národných projektov a reagovali na európske stratégie v systéme vzdelávania z hľadiska potrieb jeho aktérov. Potreba celoživotného vzdelávania pedagogických zamestnancov má počiatok v Lisabonskej stratégii a priamo súvisí so snahou zvýšiť úroveň kvality vzdelávania na Slovensku (národný projekt *Profesijný a kariérový rast pedagogických zamestnancov*). Na druhej strane, zadefinovaním vedomostí, zručností a kompetencií pre jednotlivé kvalifikácie sa nielen zvýši transparentnosť systému, ale zároveň sa zlepší prístup k celoživotnému vzdelávaniu, keďže sa podporí prepájanie

¹⁸ <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Cernotova1/subor/5.pdf>

¹⁹ <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Cernotova1/subor/5.pdf>

²⁰ Odporúčanie Rady týkajúce sa európskeho kvalifikačného rámca pre celoživotné vzdelávanie <https://www.minedu.sk/data/att/10053.pdf>

²¹ Metodika na tvorbu Národného kvalifikačného rámca v Slovenskej republike, 2013

formálneho a neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa (národný projekt *Tvorba Národnej sústavy kvalifikácií*).

Popri systémových projektoch, ktoré zaviedli nové prvky v systéme celoživotného vzdelávania, sa v rámci opatrenia 2.1 realizovali aj projekty zohľadňujúce **špecifické potreby cieľovej skupiny** v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu, napríklad vzdelávanie učiteľov na výučbu informatiky a informatickej výchovy (národný projekt *Ďalšie vzdelávanie učiteľov základných škôl v predmete informatika*) alebo telesnej a športovej výchovy (národný projekt *Zvyšovanie kvalifikácie učiteľov telesnej a športovej výchovy*). V prvom prípade projekt vychádzal z legislatívnej zmeny, a to z reformy z roku 2009 zavádzajúcej predmet informatika na 1. stupni ZŠ a upravujúcej profesijné požiadavky pedagogických zamestnancov vyučujúcich tento predmet, v druhom prípade z potreby zvyšovania kvalifikácie učiteľov telesnej výchovy na 1. a 2. stupni základných škôl.

Podobne IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže implementoval dva projekty zamerané na špecifickú cieľovú skupinu, ktorou boli **profesionálni a dobrovoľní pracovníci s mládežou a lídri pre oblasť práce s mládežou** (národné projekty *KomPrax - Kompetencie pre prax* a *PRAKTIK – Praktické zručnosti cez neformálne vzdelávanie v práci s mládežou*). Východiskom pre oba projekty bol *Zákon o podpore práce s mládežou* (Zákon č. 282/2008 Z. z.), ktorý okrem iného zadefinoval základné pojmy týkajúce sa mládeže, čím zjednotil a spresnil používanú terminológiu. Projekty boli zároveň v súlade s európskymi iniciatívami ako napríklad *Stratégia EÚ pre mládež* (2009), ktorá odporúčala investovať do mládeže a zároveň posilniť jej postavenie. Problematika práce s mládežou sa tak stala jednou z priorít a prostredníctvom spomínaných projektov sa podarilo zamerať na potreby profesionálnych a dobrovoľných pracovníkov s mládežou špecifickým vzdelávacím programom.

Dopytovo-orientované projekty

Podpora ďalšieho vzdelávania v rámci opatrenia 2.1 sa sústredila na podporu zvyšovania kvality neformálneho vzdelávania s dôrazom na rozvoj kľúčových kompetencií, ale tiež na prehlbovanie a zvyšovanie kvalifikácie zamestnancov.

Výzvy pre dopytovo-orientované projekty v rámci tohto opatrenia boli koncipované pre **rôzne cieľové skupiny**, pričom zahŕňali podporu ďalšieho vzdelávania v oblasti priemyslu, cestovného ruchu a v iných sektoroch, ale tiež podporu aktívneho starnutia a zvýšenie kvality života seniorov.

Medzi cieľové skupiny vo vzorke hodnotených dopytovo-orientovaných projektov (N=16) patrili predovšetkým seniori nad 50 rokov (12 projektov), pracovníci manažmentu zariadení cestovného ruchu a pracovníci poskytujúci služby cestovného ruchu (dva projekty), pracovníci výroby, technický a hospodársky personál, ostatní zamestnanci a manažment vybranej potravinárskej firmy (jeden projekt) a zamestnanci pracujúci v strojárskom priemysle (jeden projekt).

Heterogénne zloženie cieľových skupín sa prejavilo aj na rozličnosti ich potrieb. Keďže pri cieľovej skupine seniorov išlo zväčša o neaktívnu časť populácie, ktorá už nie je v pracovnom procese, ich potreby smerovali k získaniu a rozvíjaniu kompetencií prevažne s cieľom zvyšovania kvality života a budovania sociálnych kontaktov. Cieľová skupina zamestnancov (bez ohľadu na to, či išlo o manažment alebo pracovníkov podnikov) definovala svoje potreby smerom k rozvoju kľúčových kompetencií s cieľom zvýšiť svoj kompetenčný profil na trhu práce, prispôsobiť sa potrebám vedomostnej spoločnosti, či zvýšiť konkurencieschopnosť svojho podniku.

6.1.4 Opatrenie 3.1

Národné projekty

Opatrenie 3.1 bolo priamo zamerané na špecifické vzdelávacie potreby príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít (MRK) s cieľom zvýšiť ich vzdelanostnú úroveň a ich uplatnenie na trhu práce. Sociálne vylúčenie, segregácia a stále pretrvávajúca tendencia nevhodne umiestňovať rómske deti do škôl pre mentálne a fyzicky postihnutých predstavujú najzávažnejšie

problémy, ktoré vedú k zaoštvaniu týchto detí. Významnou prioritou SR v oblasti prístupu k vzdelávaniu je preto integrácia detí a mládeže z MRK do bežného školského prostredia, čo umožní tejto cieľovej skupine zvýšiť šance uplatniť sa na trhu práce.

V globálnom kontexte boli práva dieťaťa vrátane práva na vzdelanie na *princípe nediskriminácie* prijaté v roku 1989 Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov (OSN) ako *Dohovor o právach dieťaťa*. Prijatím *Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím* (2006) sa ustanovilo právo pre zdravotne znevýhodnených inkluzívne sa vzdelávať a inkluzívne vzdelávanie sa tak stalo súčasťou reformnej agendy inštitúcií ako OSN, UNESCO (Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru) a EÚ. Základom tohto prístupu je ponechať čo najviac detí v hlavnom vzdelávacom prúde a zamedziť segregácii detí so špecifickými vzdelávacími potrebami. Z pohľadu vyučovacieho procesu si takýto prístup vyžaduje komplexné kompetencie zo strany pedagogických a odborných zamestnancov, čo bolo východiskovým bodom pre národné projekty *Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunit* (NP 35) a *Inkluzívny model vzdelávania na predprimárnom stupni školskej sústavy* (NP 36). Cieľovou skupinou týchto projektov boli **pedagogickí a odborní zamestnanci základných (NP 35) a materských škôl (NP 36)**. Na tvorbu programov kontinuálneho vzdelávania sa pritom nevyužila analýza vzdelávacích potrieb pripravená v projekte *Profesijný a kariérový rast pedagogických zamestnancov* (NP 15), keďže nezohľadňovala špecifické potreby a prístup pri práci s deťmi z MRK, ale zrealizovala sa nová cieľená analýza potrieb.

Pri posilňovaní inklúzie bolo nevyhnutné zamerať sa nielen na pedagogických pracovníkov, ale i na **žiakov a rodičov z MRK**, ktorí tvorili primárnu cieľovú skupinu v rámci aktivít na nadviazanie užšej spolupráce škôl s rodinou a komunitou z MRK.

Kým spomínané projekty sa venovali *tvorbe* inkluzívneho prostredia (NP 35 v podmienkach základných škôl, NP 36 v podmienkach materských škôl), projekt *PRINED – PRojekt INkluzívnej EDukácie* využil nadobudnuté skúsenosti a zistenia a reálne *uskutočňoval* inkluzívne vzdelávanie na materských aj základných školách. Všetky uvedené projekty navyše poskytli zapojeným školským zariadeniam aj materiálne vybavenie podporujúce sociálnu inklúziu žiakov z MRK, čo malo aj výrazný motivačný efekt (viď kapitola 6.2.4). Napríklad v projekte *PRINED – PRojekt INkluzívnej EDukácie* boli ukazovatele výsledkov výrazne prekročené - plánovaných 2 000 žiakov z MRK zapojených do programov formálneho vzdelávania v porovnaní s 6 634 ako skutočný stav).

Dopytovo-orientované projekty

V hodnotených dopytovo-orientovaných projektoch boli cieľovými skupinami na jednej strane žiaci pochádzajúci z MRK a na druhej strane pedagogickí zamestnanci škôl. Z hľadiska typu škôl obsahovala vzorka hodnotených projektov základné školy, základné školy s materskou školou, špeciálne základné školy, základnú školu s vyučovacím jazykom maďarským, a tiež stredné odborné školy. Spoločnou potrebou **žiakov z MRK** bolo získanie nových vedomostí a zručností a schopnosť ich používať v bežnom živote, dokončenie povinnej školskej dochádzky a prechod do vyšších stupňov vzdelávania.

Na druhej strane **pedagogickí zamestnanci** potrebovali získať schopnosti v práci so žiakmi pochádzajúcimi z MRK za účelom rozvoja ich kľúčových kompetencií a vytvorenia podmienok na ich sociálnu inklúziu.

V súlade s potrebami cieľových skupín boli formulované aj ciele jednotlivých projektov. Zameriavali sa na zvýšenie vzdelanostnej úrovne žiakov z MRK prostredníctvom formálneho vzdelávania, podporu sociálnej inklúzie MRK, uľahčenie prístupu MRK k vzdelávaniu, zvýšenie ich čitateľskej gramotnosti, a to prostredníctvom nových a inovovaných foriem a metód vzdelávania. Na základe odpovedí respondentov možno konštatovať, že obsahové zameranie projektov primerane zodpovedalo potrebám cieľových skupín.

6.1.5 Opatrenie 4.1

Národné projekty

V rámci prioritnej osi 4 a konkrétne opatrenia 4.1 sa OPV zamerail na premenu tradičnej školy na modernú pre Bratislavský kraj. Keďže Bratislavský kraj je najviac rozvinutý v SR, vyžadoval si osobitý prístup zohľadňujúci jeho špecifické potreby v oblasti vzdelávania.

Napriek veľmi dobrej spolupráci, materiálnej a metodologickej podpore škôl zo strany zriaďovateľov a školských úradov, ktorá bola vyzdvihnutá v OPV, bola aj v Bratislavskom kraji identifikovaná potreba modernizácie metód výučby s použitím IKT zariadení a nových didaktických a učebných pomôcok na základných školách, ale aj potreba zlepšenia neuspokojivých výsledkov v testovaní čitateľskej gramotnosti.

Tieto potreby sa odzrkadlili aj na obsahovom zameraní jednotlivých projektov. Okrem toho sa projekty svojimi aktivitami zameriavali aj na podporu prípravy a ďalšieho vzdelávania **pedagogických zamestnancov materských a základných škôl**, keďže naplnenie tejto potreby plnilo dôležitú úlohu pri dosahovaní obsahovej prestavby vzdelávania aj v Bratislavskom kraji.

V rámci tohto opatrenia boli hodnotené štyri národné projekty, ktorých cieľové skupiny a ich potreby sa tak v ničom nelíšili od projektov realizovaných v rámci opatrenia 1.1. Detailne sa tejto otázke venuje kapitola 6.1.1.

Dopytovo-orientované projekty

Keďže v hodnotenej vzorke dopytovo-orientovaných projektov bol zahrnutý iba jeden projekt pre opatrenie 4.1 na ZŠ, nie je možné vyhodnotiť, či zistené ukazovatele sú všeobecne platné pre ZŠ v Bratislavskom kraji, a preto je nutné na tieto výsledky nazerať ako na výsledky konkrétneho projektu. Cieľovou skupinou definovanou v tomto projekte boli **žiaci a pedagogickí zamestnanci**.

Výsledky 4.1 týkajúce sa stredných škôl boli v hodnotení zahrnuté spolu s výsledkami opatrenia 1.1 pre SŠ. Dosiahol sa tak komplexný obraz o projektoch realizovaných na SŠ, keďže jednotlivé hodnotené aspekty sa od seba nelíšili.

6.1.6 Opatrenie 4.2

Národné projekty

Špecifiká Bratislavského kraja sa najviac prejavujú v sektore vysokého školstva, keďže v Bratislave sídli viacero vysokých škôl a to štátnych, verejných aj súkromných, pokrývajú takmer všetky smery štúdiá. Ako hlavné mesto SR je Bratislava prirodzene najväčším a najvýznamnejším centrom vysokého školstva, ale aj vedecko-výskumnej činnosti na Slovensku. Napriek tomu, aj tu bolo potrebné podporiť modernizáciu a rozvíjať inovatívne formy vzdelávania, podporovať rozvoj ľudských zdrojov vo výskume a vývoji, zlepšiť spoluprácu so súkromným sektorom aj so zahraničnými VŠ s cieľom zvyšovania konkurencieschopnosti celého Bratislavského kraja.

V oblasti ďalšieho vzdelávania, ktorá bola spolu s vysokým školstvom predmetom opatrenia 4.2, bolo síce v Bratislavskom kraji dostatok poskytovateľov služieb, ale v dobe prípravy OPV chýbalo potrebné právne a inštitucionálne zázemie, ktoré by ich usmerňovalo a podnecovalo účasť čo najširšej skupiny obyvateľov na celoživotnom vzdelávaní.

Vzorka národných projektov, ktoré boli predmetom hodnotenia v tomto opatrení, pozostávala z projektov, ktoré mali rovnakú cieľovú skupinu – **pedagogických a odborných zamestnancov škôl a školských zariadení**. V dvoch prípadoch išlo o systémové zmeny – vytvorenie profesijných štandardov, podľa ktorých sa následne nastavil systém kontinuálneho vzdelávania pre učiteľov (projekt *Profesijný a kariérový rast pedagogických zamestnancov*) a vytvorenie Národnej sústavy kvalifikácií (projekt *Tvorba Národnej sústavy kvalifikácií*). Cieľom posledného hodnoteného projektu bolo zvýšiť kompetencie cieľovej skupiny vo výučbe informatiky a informatickej výchovy

na základných a stredných školách (projekt *Ďalšie vzdelávanie učiteľov základných a stredných škôl v predmete informatika*). Cieľové skupiny a ich potreby sa tak v ničom nelíšili od projektov realizovaných v rámci opatrenia 2.1. Viac informácií je preto uvedených v kapitole 6.1.3.

Dopytovo-orientované projekty

Prijímateľmi dvoch hodnotených projektov v rámci opatrenia 4.2 boli dve vysoké školy. Obe si určili ako cieľovú skupinu **vysokoškolských učiteľov a doktorandov**, jedna sa navyše zamerala aj na **študentov VŠ**. Ciele projektov boli odlišné, jeden z prijímateľov smeroval projektové aktivity k dosiahnutiu zvýšenia kvality doktorandského štúdia a podporu medzinárodného výskumu, v čom bol aj veľmi úspešný a tento cieľ celkom naplnil. Druhý z prijímateľov si dal za cieľ vytvorenie cudzojazyčného magisterského študijného programu.

Obsahovo projekty plne zodpovedali špecifickým potrebám cieľových skupín prijímateľov a prostredníctvom realizovaných aktivít sa im ich podarilo naplniť.

Zhrnutie

Obsahové zameranie národných aj dopytovo-orientovaných projektov v rámci **opatrenia 1.1** zodpovedalo potrebám meniacej sa spoločenskej situácie smerom k modernizácii procesov v sektore vzdelávania. Z toho vychádzalo aj nastavenie plánovaných intervencií – prostredníctvom inovácie vyučovacieho procesu (moderné metodické postupy, didaktické pomôcky, využívanie IKT, materiálno-technické vybavenie) sa zvýšia kľúčové kompetencie žiakov. U žiakov stredných škôl je kľúčovou potrebou zvýšiť ich uplatniteľnosť na trhu práce. Z uvedených analýz a rozhovorov s prijímateľmi hodnotených projektov vyplýva, že toto nastavenie sa potvrdilo ako efektívne a zodpovedalo reálnym potrebám cieľových skupín na základných aj stredných školách.

Východiskom jednotlivých výziev **opatrenia 1.2** boli reálne potreby vysokoškolského sektora, ktoré sa prejavovali nedostatočným personálnym, technickým a infraštruktúrnym zabezpečením. Problematickým bolo tiež prepojenie VŠ na oblasť vedy a výskumu a potreby trhu práce. Tieto aspekty sa priamo premietali do potrieb cieľových skupín, ktorými boli študenti, pedagogickí zamestnanci a manažment VŠ a zamestnanci v oblasti vedy a výskumu. Vzorka hodnotených projektov pokryla všetky typy oprávnených aktivít a zamerala sa tak na rôznorodé potreby širokej škály cieľových skupín. Súčasťou hodnotenej vzorky bol aj národný projekt, ktorý mal za cieľ riešiť túto problematiku komplexne na systémovej úrovni (*Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti*).

Základom nastavenia **opatrenia 2.1** bol predpoklad, že vyššie vzdelanie pedagogických zamestnancov zabezpečí vyššiu kvalitu vzdelávacieho procesu. Tento princíp uplatnili v praxi dva národné projekty, ktorých cieľom bola systémová optimalizácia prostredníctvom profesijných štandardov a Národnej sústavy kvalifikácií. Projekty sa zamerali na potreby cieľových skupín komplexne, keďže tvorbe programov kontinuálneho vzdelávania predchádzala cielená analýza vzdelávacích potrieb. Z hľadiska hodnotených dopytovo-orientovaných projektov boli cieľové skupiny obzvlášť rôznorodé (seniori nad 50 rokov, pracovníci manažmentu v cestovnom ruchu, pracovníci výroby, pracovníci v strojárskom priemysle), čo znamenalo aj rozmanité a špecifické potreby. Komplexne však bola táto heterogénnosť v súlade so špecifickým cieľom opatrenia a požiadavkou neustále dopĺňať kvalifikáciu osôb na trhu práce podľa potrieb vedomostnej spoločnosti.

Opatrenie 3.1 bolo zamerané na špecifické vzdelávacie potreby príslušníkov MRK s cieľom zvýšiť ich vzdelanostnú úroveň a uplatnenie na trhu práce. Z hľadiska hodnotených projektov bolo nastavenie jednotlivých intervencií efektívne, keďže im predchádzala cielená analýza potrieb a cieľovými skupinami neboli iba žiaci pochádzajúci z MRK, ale i pedagogickí a odborní zamestnanci s nimi pracujúci a tiež rodina a širšia komunita. Inkluzívny prístup sa počas implementácie projektov potvrdil ako nevyhnutný.

Hoci **opatrenia 4.1 a 4.2** mali špecifické geografické zameranie na Bratislavský kraj, z hľadiska potrieb cieľových skupín sa tieto opatrenia nelíšili od zrkadlových opatrení 1.1 a 2.1.

6.2 Aké výsledky/ výstupy boli dosiahnuté s príspevom OP Vzdelávanie a ktoré kontextové faktory sa najviac prejavili na implementácii programu/ projektov?

6.2.1 Opatrenie 1.1

Základné školy - národné projekty

Názov opatrenia 1.1 Premena tradičnej školy na modernú vo veľkej miere korešponduje so zmenami, o ktoré sa prijímatelia projektov usilovali. Ich cieľom tak bola celková prestavba základných škôl nielen po materiálnej, ale aj po obsahovej stránke.

V národných projektoch 9 a 10 implementovaných Štátnym inštitútom odborného vzdelávania zohrali významnú úlohu aj kontextové faktory. V roku 2015 sa zavedením inovovaného Štátneho vzdelávacieho programu zvýšila dotácia vyučovacích hodín pre predmety fyzika, chémia a biológia na 2. stupni základných škôl. Keďže v tom období veľké množstvo základných škôl nemalo k dispozícii žiadne učebne na výučbu týchto predmetov, prípadne boli zastarané, dopyt a záujem o dané projekty bol veľký. Vďaka národnému projektu 9 sa podarilo vytvoriť a zariadiť **učebne polytechnickej výchovy** na 49 pilotných školách; v národnom projekte 10 sa to zvýšilo na 161 základných škôl. Moderné učebne aj didaktické pomôcky umožnili väčšiu mieru praktického vyučovania, čo výrazne prispelo nielen k rozvoju pracovných zručností, ale i k väčšiemu záujmu o technické predmety. Tieto výstupy sa aktívne využívali nielen počas realizácie projektov, ale sú využívané dodnes, keďže materiálno-technické vybavenie tohto typu nepodlieha takej rýchlej opotrebovanosti ako napríklad informačné technológie. Dotazníkové zisťovanie po ukončení projektov na zapojených školách potvrdilo, že „na hodinách pozorujú väčšiu aktivitu i záujem zo strany detí, keďže môžu využívať učebné pomôcky a zariadenia.“

Čiastkovým výsledkom oboch projektov sú aj **metodické materiály a návody** k novým učebným pomôckam, u ktorých sa predpokladá aktívne využívanie aj po ukončení projektov. Tento aspekt nebol predmetom dotazníkového zisťovania zo strany realizátorov projektov. Sú verejne dostupné na internetovej stránke projektu, ale dáta o jej návštevnosti nie sú k dispozícii.

Pri oboch projektoch boli vytvorené kontinuálne **vzdelávacie programy** v oblastiach Človek a príroda (biológia, chémia, fyzika) a Človek a svet práce (technika), ktoré sa zameriavali aj na zavádzanie inovovaných metód do vyučovacieho procesu v daných predmetoch. Vyškolení učitelia aplikovali nové formy a metódy do vyučovacieho procesu, i keď dáta o tom, či daní učitelia pôsobia na daných pozíciách dodnes, nie sú k dispozícii. Napriek tomu sa na základe výsledkov dotazníkového zisťovania a spätnej väzby po ukončení oboch projektov dá predpokladať, že úroveň kompetencií vyškolených učiteľov sa zvýšila a mala priaznivý vplyv na kvalitu vyučovacieho procesu polytechnických predmetov.

Vzdelávacie programy pre učiteľov základných škôl boli pripravené aj v rámci národného projektu 12. Ich zameranie bolo dvojité – prvú skupinu tvorili programy na výučbu cudzích jazykov, druhú skupinu tvorili programy na výučbu pedagogiky a psychológie pre 1. stupeň ZŠ. Tieto vzdelávacie programy boli akreditované a sprostredkované vysokými školami. Po uplynutí akreditačného obdobia sa časť obsahu naďalej využíva, keďže v roku 2015 dve vysoké školy predložili do komplexnej akreditácie aj jeden z týchto programov.

V rámci tohto opatrenia sa pripravil aj **softvérový nástroj na identifikáciu profesijnej orientácie žiakov ZŠ**, ktorý bol aktívne využívaný učiteľmi, výchovnými a kariérovými poradcami škôl. Podobne bol vytvorený aj **elektronický katalóg pracovných pozícií** a nárokov na ne, ktorý je síce doteraz verejne prístupný na internetovej stránke projektu, ale dáta o jej návštevnosti, prípadne o konkrétnom vyhľadávaní a využívaní katalógu nie sú k dispozícii. Jeho umiestnenie na internetovej stránke však nepredpokladá veľkú návštevnosť, keďže sa nenachádza na úvodnej stránke, ani nie je dostatočne vizuálne označený.

Základné školy - dopytovo-orientované projekty

Podobne aj vo väčšine dopytovo-orientovaných projektov sa projektové zámery prejavili celkovou modernizáciou školského vybavenia ako napríklad zavádzaním informačno-komunikačných technológií do vyučovacieho procesu, budovaním učební a laboratórií, ale aj modernizáciou obsahovej náplne predmetov a aplikáciou nových foriem výučby na zvýšenie aktivity žiakov. V súlade s premenou výchovno-vzdelávacieho procesu boli zabezpečené vzdelávacie kurzy pre pedagogických zamestnancov, a to najmä školenia smerované k zlepšeniu ich IKT zručností a podpore ich kľúčových kompetencií potrebných pre prácu so žiakmi ZŠ.

Výstupy projektov tak možno rozdeliť na dve kategórie:

- a) hmatateľné výstupy;
- b) nehmatateľné výstupy.

Hmatateľnými výstupmi projektov boli najmä informačno-komunikačné technológie (interaktívne tabule, počítače, notebooky, dataprojektory, tlačiarne a iné vybavenie), zriadenie jazykových laboratórií a špecializovaných učební pre prírodovedné predmety. V rámci hmatateľných výstupov bola najčastejšie využívaná **informačno-komunikačná technika**, ktorá umožnila zavádzanie nových učebných metód do výchovno-vzdelávacieho procesu.

Najzávažnejším faktorom, ovplyvňujúcim využívanie IKT zariadení, je ich životnosť a využiteľnosť v dlhšom časovom období. Je priamo podmienená technologickým vývojom a keďže ten napreduje rýchlym tempom, pri niektorých IKT zariadeniach (napríklad laptopy, didaktické softvéry, čítačky kníh, multipointové učebne²²) sa nepredpokladá možnosť dlhodobého využívania. Tieto pomôcky si často vyžadujú vyššiu mieru servisných zásahov alebo po pomerne krátkom období celkovú výmenu. Na základe telefonických pohovorov väčšina respondentov potvrdila využívanie IKT pomôcok získaných v rámci tohto operačného programu do dnešnej doby (okrem jednej ZŠ). Takmer polovica (41 %) opýtaných základných škôl však od skončenia doby realizácie projektu podstúpila aspoň čiastočnú výmenu IKT vybavenia. Zástupcovia jednej školy uviedli, že najmä na začiatku implementácie projektu sa stretávali s problémami s funkčnosťou IKT pomôcok, čo do veľkej miery ovplyvnilo ich využiteľnosť vo vyučovacom procese. Osobitým problémom bola nekompatibilita starších softvérových programov s novými zariadeniami, čo uviedli zástupcovia jednej školy. Na druhej strane, niektorí respondenti uviedli, že obstaranie techniky počas projektu ich viedlo k následnému rozšíreniu metód digitálneho vyučovania a k zakúpeniu ďalšej didaktickej techniky.

Najdôležitejším výstupom pre školy bola didaktická technika vo forme **interaktívnych tabúl** a príslušenstva. Nižšie využívanie techniky bolo zaznamenané iba v prípade jednej z dvoch opýtaných špeciálnych základných škôl, kde k nižším výsledkom prispievali najmä externé faktory ako napríklad zavádzanie inkluzívneho modelu vzdelávania na základných školách. Daný model podporuje integráciu žiakov s osobitými vzdelávacími potrebami kategórie A²³, čo výrazne ovplyvnilo percentuálne zastúpenie týchto žiakov na špeciálnej základnej škole. Výrazný pokles žiakov, u ktorých je väčšia pravdepodobnosť úspechu zavádzania nových metód spôsobil, že školu v dlhšom časovom rámci po skončení projektu navštevuje vyššie percento žiakov s viacnásobným a kombinovaným postihnutím (kategórie B a C²⁴). Osobité vzdelávacie potreby a vyššia náročnosť práce s týmito žiakmi do veľkej miery prispela k nižšej úspešnosti implementácie moderných pomôcok (najmä IKT) do vyučovania a k návratu ku klasickým formám vyučovania v niektorých triedach alebo skupinách žiakov. Pri druhej hodnotenej špeciálnej škole sa podobná situácia nepotvrdila, percentuálne rozdelenie žiakov do kategórií nebolo počas prieskumu skúmané.

Okrem IKT zariadení boli najčastejším zakúpeným výstupom projektov **didaktické pomôcky** (odborná literatúra, mapy, vizualizačné pomôcky, softvérové pomôcky atď.), ktorých využívanie v rámci vyučovacieho procesu alebo prípravy na súťaže potvrdzujú všetci respondenti. Využitie

²² Typ interaktívneho testovania žiakov pomocou hlasovacieho zariadenia

²³ Kategória A - žiaci s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia

²⁴ Kategória B – žiaci so stredným stupňom postihnutia; kategória C – žiaci s ťažkým a hlbokým stupňom mentálneho postihnutia

ovplyvnil v menšej miere iba proces neúspešného alebo komplikovaného verejného obstarávania, ktorý viedol k nedodaniu didaktických pomôcok alebo odbornej literatúry (dvaja respondenti). Ďalším faktorom, ktorý pôsobí na možnosti využitia, je časové rozvrhnutie hodiny a veľké množstvo didaktických materiálov a pomôcok, ktoré neumožňuje využitie didaktických softvérov alebo špecifických didaktických pomôcok (napríklad hrnčiarskych kruhov).

Podľa prieskumu realizovaného evaluačným tímom boli za najhodnotnejšie výstupy projektov považované výstupy v podobe **didaktických a metodických materiálov, ktoré boli vytvorené počas projektu pedagogickými zamestnancami**, a to najmä novovytvorené metodické materiály, pracovné listy, pracovné zošity a prezentácie. V niektorých prípadoch boli tieto materiály jedinými dostupnými učebnými materiálmi pri vyučovaní informatiky, či prierezových tém ako napríklad environmentálna či regionálna výchova. Všetci respondenti potvrdili intenzívne alebo aktívne využívanie týchto učebných materiálov počas realizácie projektu a ich využívanie v nejakej miere do dnešnej doby potvrdili všetci respondenti, okrem jednej základnej školy, kde je využívanie týchto materiálov na ústupe.

28 % respondentov uviedlo, že napriek aktívnej snahe o využitie učebných materiálov, tieto pomôcky nevyužívajú v pôvodnej forme. Najčastejšími faktormi, ktoré pôsobili na mieru používania metodických materiálov bola potreba ich aktualizácie v dôsledku prebiehajúcich zmien Štátneho vzdelávacieho programu, čo potvrdilo 18 % respondentov. Tieto zmeny sa týkali najmä obsahovej náplne predmetov, čo viedlo k výraznejšiemu presunu vytvorených pomôcok do učebných osnov iných ročníkov alebo zmeny hodinovej dotácie predmetov, ktorá nedovoľovala pedagógom využívať vytvorené materiály v plnej miere alebo im úplne znemožnila ich použitie. 10 % respondentov uviedlo, že materiály dodnes využívajú skôr ako doplnkový materiál, a to najmä z dôvodov vytvorenia nových aktuálnejších verzií.

Až 73 % základných škôl materiálne výstupy projektu využíva v rovnakej miere ako počas realizácie projektu, a to najmä zakúpenú techniku (interaktívne tabule), didaktické materiály a pomôcky. Zástupcovia ostatných základných škôl uviedli, že v súčasnosti výstupy projektu využívajú v menšej miere ako bezprostredne po ukončení projektu.

Hodnoty modernej školy sa v dopytovo-orientovaných projektoch odrážajú tiež v implementácii **inovatívnych didaktických metód** do vyučovacieho procesu. Medzi tieto patria výstupy vo forme zážitkového či projektového vyučovania, ktoré sa podľa prieskumu podarilo úspešne implementovať. Celoplošne bolo zavádzanie nových metód hodnotené respondentmi ako úspešné. Vyšší záujem zo strany žiakov bol pozorovaný v prípade jednorazových výstupov ako sú **exkurzie, výlety a zahraničné pobyty**. Intenzívnejšie naplnené učebné plány pomocou zážitkového vyučovania v podobe výletov a exkurzií prispievali aj k podpore sociálnych a občianskych kompetencií žiakov, a to najmä v oblasti regionálnej výchovy. Realizácia zahraničných pobytov do krajín ako Veľká Británia bola zameraná na zlepšenie jazykových zručností žiakov. Tieto aktivity boli však realizované iba počas trvania projektu.

Nehmatateľnými výstupmi dopytovo-orientovaných projektov boli najmä **vzdelávacie kurzy pre pedagógov** v oblasti informačno-komunikačných technológií alebo kurzy zameriavajúce sa na rozvoj čitateľskej gramotnosti. Pedagogickí zamestnanci si prostredníctvom nich osvojili prácu s digitálnymi pomôckami a naučili sa vypracovávať nové metodické materiály, čo respondenti považujú za najvýznamnejší prínos z hľadiska potrieb tejto cieľovej skupiny. Konkrétnymi dopadmi týchto výstupov sa podrobnejšie zaoberá kapitola 6.3.1.

Stredné školy - národné projekty

Výstupy a výsledky dosiahnuté v jednotlivých NP sú veľmi rôznorodé, avšak všetky prispievajú k cieľom opatrenia 1.1. Je možné ich zoskupiť do niekoľkých hlavných kategórií.

Inovatívne metódy pre všetky formy pedagogickej praxe boli pokryté najmä v NP 3, NP 5 a NP 7 a mali formu najrôznejších vzdelávacích aktivít. Národný projekt *Modernizácia vzdelávacieho procesu na stredných školách* (NP 3 a NP 24) poskytol učiteľom na SŠ dátové centrum s experimentálnym e-obsahom využiteľným vo vyučovacom procese na SŠ s podporou IKT. Projekt

Hodnotenie kvality vzdelávania na ZŠ a SŠ v SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania (NP 5) organizoval školiace kurzy pre pedagogických pracovníkov na tému hodnoteniu kvality vzdelávania na ZŠ a SŠ v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania. Projekt *Rozvoj stredného odborného vzdelávania* (NP 7) organizoval kurzy ďalšieho vzdelávania pedagogických zamestnancov SOŠ zamerané na mobilitu.

Elektronicky dostupné multimediálne a digitálne materiály pre výučbu možno rozdeliť podľa cieľových skupín na materiály pre pedagogických pracovníkov a na materiály priamo určené žiakom SŠ. Napríklad *Moderné vzdelávanie – digitálne vzdelávanie pre všeobecno-vzdelávacie predmety* (NP 1), sa zameral na vypracovanie 14 200 digitálnych objektov pre žiakov, ktoré vychádzajú a podporujú výučbu v zmysle Štátneho vzdelávacieho programu pre 11 všeobecno-vzdelávacích predmetov, pričom pod pojmom digitálny objekt sa rozumejú multimediálne videá, animácie, interaktívne cvičenia, zvukový záznam, obrazové doplnenie vzdelávacieho obsahu, textové dokumenty, web stránky alebo prezentácie. Projekt *Modernizácia vzdelávacieho procesu na stredných školách* (NP 3 a NP 24) spracoval sedem inovatívnych metodických učebníc pre vzdelávanie učiteľov na SŠ, zameraných na didaktické modely vzdelávania pre nové štátne programy vzdelávania s podporou IKT (predmety: matematika, fyzika, chémia, geografia, biológia, slovenský jazyk, dejepis), ako aj ďalšie digitálne učebné pomôcky vytvorené expertmi a učiteľmi SŠ počas vzdelávania. Projekt *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov* (NP 11 a NP 29) vytvoril prezenčné vzdelávacie programy Metodiky tvorby Školského vzdelávacieho programu (ŠkVP) pre ZŠ, gymnáziá aj pre SOŠ. Pre dištančnú formu vzdelávania formou on-line kurzov bol na vzdelávacom portáli vytvorený Manuál pre dištančné vzdelávanie v oblasti tvorby ŠkVP.

Projekt pre **rozvoj kariérneho poradenstva** *Rozvoj stredného odborného vzdelávania* (NP 7) sa zameral na zmeny obsahu odborného vzdelávania podľa potrieb a požiadaviek praxe. Projekt overil zavádzanie prvkov systému duálneho vzdelávania a zapojil do systému duálneho vzdelávania 31 konkrétnych učebných a študijných odborov, sedem stavovských a profesijných organizácií pôsobiacich v odbornom vzdelávaní a príprave a 131 zamestnávateľov. Pod pojem kariérne poradenstvo možno zahrnúť poradenstvo, aký smer stredoškolského štúdia pripadá do úvahy pre konkrétnych absolventov ZŠ, ale analogicky - aj aký smer vysokoškolského štúdia pripadá do úvahy pre absolventov SŠ. Projekt *Moderné vzdelávanie – digitálne vzdelávanie pre všeobecno-vzdelávacie predmety* (NP 1) sprevádzkoval Komunitný portál, na ktorom boli umiestnené motivačné videá pre základné školy zamerané na propagáciu odborov SOŠ akými sú hutníctvo, baníctvo, geológia a geotechnika, strojárne smery, elektrotechnika, chémia aplikovaná, technická, chémia silikátov, spracovanie kože, plastov, potravinárstvo, poľnohospodárstvo, zdravotníctvo. Rovnako boli spracované aj motivačné videá pre stredné školy zamerané na propagáciu vybraných odborov VŠ: vedy o živej a neživej prírode, ekologické a environmentálne vedy, technológie, konštruovanie a výroba, pôdohospodárske a lesnícke vedy, veterinárne vedy.

Monitorovanie úrovne vedomostí, zručností a kľúčových kompetencií žiakov a sledovanie trendov kvality škôl je dôležitým predpokladom pre hodnotenie zmien v úrovni kľúčových kompetencií žiakov ZŠ a SŠ. Projekt *Hodnotenie kvality vzdelávania na ZŠ a SŠ v SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania* (NP 5) sa zameral na všetky úrovne ISCED 1 až 3, pričom výstupom projektu boli testy a sady úloh pre rôzne vyučovacie predmety, elektronické testy vedomostí a banka úloh v podobe databázovej aplikácie vybavenej grafickým rozhraním. Projekt *Zvyšovanie kvality vzdelávania na základných a stredných školách s využitím elektronického testovania* (NP 6 a NP 26) pripravil testovacie nástroje na overovanie vedomostí a kľúčových kompetencií žiakov, obsahujúce okrem iného databázu 30 000 úloh a databázu 130 testov.

Medzi potrebami SŠ bola ako jedna z potrieb identifikované **vybavenie IKT** pre prípravu didaktických pomôcok a učebných materiálov, ako aj pre samotnú výučbu. Táto otázka sa doplnkovo týkala veľkej časti NP s výnimkou NP implementovaných v Bratislavskom kraji. V rámci projektu *Rozvoj stredného odborného vzdelávania* (NP 7) boli dodané IKT pre zapojené SOŠ a softvérová licencia na použitie technologickej platformy didaktických pomôcok zameraných na modernizáciu obsahu a metód vzdelávania pre žiakov. Celkovo bolo dodaných 321 kusov vybavenia a licencií na digitálny obsah na 229 SOŠ. Okrem toho bolo na 361 škôl dodaných 400 licencií na softvérový nástroj PROFsmeSOŠ (www.profsme.sk).

Stredné školy - dopytovo-orientované projekty

Charakteristické výsledky projektov realizovaných na SŠ zodpovedajú štruktúre kľúčových aktivít. Prakticky 75 % výstupov sa týkalo inovácie procesu výučby, vytvárania **didaktických pomôcok a materiálov a materiálno-technického vybavenia**. Zostávajúca štvrtina výstupov aktivít priniesla výsledky v oblasti vzdelávania a rozvoja kompetencií pedagogických zamestnancov.

Inovácie boli z veľkej časti zamerané na výchovné plány, obsahové zameranie predmetov a s tým súvisiace didaktické materiály a pomôcky pre výučbu. Kľúčovým prvkom inovácií bolo využívanie IKT pri príprave vyučovacích hodín, pri procese výučby aj pri overovaní nadobudnutých vedomostí žiakov.

V oblasti materiálno-technického vybavenia boli zaobstarané moderné elektronické edukatívne prístroje za účelom vybavenia špecializovaných tried, prípadne kompletného vybavenia špecializovaných laboratórií.

Pri aktivitách orientovaných na vzdelávanie pedagogických zamestnancov boli prevažujúcimi výstupmi školenia, semináre a ďalšie typy zvyšovania kvalifikácie. Sprievodnými výstupmi boli metodické materiály pre inovované predmety. Veľká časť vzdelávania pedagogických zamestnancov prebiehala spôsobom, ktorý vyžadoval aktívny prístup účastníkov školenia a ich účasť na tvorbe výsledných metodík a výchovných postupov.

Prevažná časť výstupov realizovaných aktivít bola využívaná už v priebehu realizácie projektu a následne aj bezprostredne po jeho realizácii. S odstupom času začala pri niektorých výstupoch klesať ich aktuálnosť alebo boli technicky prekonané. To sa týkalo najmä obsahu odborných predmetov z oblastí s vysokou dynamikou rozvoja poznania. Učebné materiály k takým predmetom preto vyžadujú priebežnú aktualizáciu.

Rovnaká bola situácia v oblasti vybavenia škôl výpočtovou technikou a progresívnymi elektronickými prostriedkami, ktoré však majú krátku morálnu životnosť. Niektoré vybavenie bolo z toho dôvodu vyradené z užívania bezprostredne po skončení trvania doby udržateľnosti projektu.

Špecifická bola miera využívania výstupov týkajúcich sa vzdelávania pedagogických zamestnancov. Negatívnym faktorom bol v tomto ohľade odchod vyškolených pedagogických zamestnancov. Pozitívne však je, že vo väčšine prípadov sa investície do vzdelania pedagógov prenesú aj na novo nastupujúcich pedagogických zamestnancov.

S výstupmi aktivít, ktoré bolo relevantné sprístupniť, zaobchádzajú školy rôzne. Niektoré výstupy boli verejne prezentované napríklad na webe školy a slúžia k posilneniu prestíže školy a deklarácii jej úrovne. Súčasne pôsobia aj ako motivácia pre nových žiakov a posilňovanie ich záujmu o štúdium na danej škole. Študijné materiály však školy spravidla poskytujú iba svojim žiakom a pedagógom.

6.2.2 Opatrenie 1.2

Národné projekty

Cieľom projektu *Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti* (NP 13) bolo posilniť spoluprácu vysokých škôl so súkromným sektorom pri tvorbe nových a skvalitnení existujúcich študijných odborov a programov. Projekt tento cieľ naplnil viacerými nadväzujúcimi aktivitami, ktoré zabezpečili aktívnu participáciu vysokoškolských pedagógov, študentov aj podnikov. Celkovo sa do projektu zapojilo osem VŠ a 123 podnikov. V rámci projektu bolo vybraných **100 perspektívnych študijných programov**, pre ktoré slovenskí a zahraniční experti navrhli inovácie smerujúce k lepšej kvalite kompetencií požadovaných budúcimi zamestnávateľmi a 82 z nich tieto inovácie do určitej miery zaviedlo do vyučovacieho procesu. Zároveň sa vytvorila platforma na vzdelávanie študentov vysokých škôl v reálnych podmienkach podnikovej praxe: do dlhodobého vzdelávania sa zapojilo 373 študentov a jednodňových exkurzií sa zúčastnilo 3 455 študentov,

z toho 276 v zahraničí. Na zapojených vysokých školách boli tiež vytvorené **vzdelávacie centrá praxe** v počte 30 a tieto boli vybavené študijnými pomôckami.

Dopytovo-orientované projekty

V porovnaní so základnými a strednými školami sa výstupy v opatrení 1.2 výrazne odlišujú. Vysoká miera autonómie vysokým školám a iným verejným a súkromným inštitúciám, ktoré sa zapojili do výziev v rámci opatrenia 1.2, dovoľuje vytvárať vlastné vzdelávacie programy, realizovať výskumné aktivity a budovať systémy riadenia kvality, ako aj rozvíjať rôzne iniciatívy v oblasti medzinárodnej spolupráce, ktoré sa vo výraznej miere odlišujú od iných foriem formálneho či neformálneho vzdelávania.

Výstupy v tomto opatrení boli predovšetkým nehmotného charakteru, ktorý dopĺňalo materiálne zabezpečenie vo forme vybudovaných laboratórií, techniky či vzdelávacích materiálov. Výstupy sa zameriavali najmä na tri oblasti, ktoré odzrkadľovali spoločný cieľ zvyšovania kvality poskytovaného vzdelávania a zvyšovanie kvality vedy a výskumu v súlade s potrebami vedomostnej spoločnosti:

a) tvorba systému kvality školy:

- tvorba strategických dokumentov a smerníc pre systém riadenia kvality;
- tvorba systému získavania spätnej väzby;

b) tvorba a inovácia študijných programov a ich obsahov smerom k ich skvalitneniu a internacionalizácii a podpora prechodu absolventa do praxe:

- tvorba bakalárskych, magisterských a doktorandských študijných programov;
- tvorba predmetov k študijným programom;
- tvorba študijných materiálov k študijným programom;
- tvorba vzdelávacích kurzov a seminárov;
- vytváranie príležitostí na prepojenie s praxou;
- zabezpečenie kariérového poradenstva;
- materiálne zabezpečenie študijných programov a vzdelávacích kurzov (softvérové riešenia, novovybudované alebo rekonštruované laboratóriá, vzdelávacie centrá, preparáty, atď.);

c) podpora rozvoja ľudských zdrojov v spolupráci so zahraničnými inštitúciami v oblasti vedy a výskumu a podpora medziuniverzitnej spolupráce:

- podpora medzinárodnej spolupráce v oblasti vzdelávania a výskumu formou pracovných ciest, stáží a grantových mechanizmov;
- absolvovanie vzdelávacích kurzov v oblasti cudzích jazykov;
- výstupy medzinárodnej spolupráce (publikácie, učebnice, metodiky, atď.);
- materiálne zabezpečenie výskumu.

Výstupy projektu sa rovnako odlišujú dobou pôsobnosti. V prvom prípade ide o výstupy, ktoré boli prístupné cieľovým skupinám už počas realizácie projektu, a to najmä **aktivity medzinárodnej spolupráce, prednášky, workshopy, propagačné aktivity** a podobne, ktoré boli vo väčšine prípadov jednorazovými výstupmi. Druhou skupinou výstupov boli výstupy, ktoré bolo možné aplikovať až po ich vytvorení v rámci projektu a slúžia na dlhodobé využitie v rámci inštitúcií napríklad **dokumenty, smernice a študijné programy**, na ktorých sa počas realizácie projektu pracovalo.

Na základe realizovaného prieskumu bolo zistené, že väčšina výstupov bola vytvorená alebo v intenzívnej miere využívaná počas projektu a väčšinu výstupov v pôvodnej alebo aktualizovanej forme do dnešnej doby využíva až 46 % inštitúcií. Inštitúciám sa podarilo vytvoriť všetky potrebné dokumenty k systému zvyšovania kvality a väčšina vytvorených študijných programov je v súčasnosti akreditovaná a otvorená pre záujemcov o štúdium. Je pochopiteľné, že z dôvodu pôsobenia externých faktorov sa nepodarilo niektoré výstupy dokončiť, resp. ich sprístupniť v plnej

miere cieľovým skupinám (napríklad akreditovať vytvorený študijný program), avšak aj tieto prijímatelia podľa svojho vyjadrenia využívajú na medziodborovej úrovni alebo sú využívané pri profilácii na nižšom stupni vzdelania a sú interne dostupné inej cieľovej skupine.

Výstupy sú vo veľkej miere prístupné len interne v rámci inštitúcie prijímateľa. Verejne dostupné výstupy deklarovala skoro polovica (46 %) hodnotených projektov, pričom tieto výstupy sú vo forme strategických dokumentov, e-bookov a podobne. Osobitou súčasťou projektov bola medzinárodná spolupráca a z nej prameniace odborné publikácie, ktoré sú verejne prístupné v knižniciach či karentovaných časopisoch. Výstupy výskumu tiež boli cielene distribuované do iných odborných pracovísk. 39 % respondentov odpovedalo, že výstupy nie sú verejne dostupné a sú určené predovšetkým na interné využitie (predovšetkým študijné materiály alebo iné neuverejnené interné dokumenty).

V prípade medzinárodnej spolupráce boli výstupy veľmi oceňované najmä z pohľadu dlhodobého rozvoja kvality študijných programov univerzít, vysokých škôl a odborných inštitúcií, ako aj dlhodobého profitovania zo samotného výskumu vo forme publikácií a získaných vedomostí a vedeckých postupov.

6.2.3 Opatrenie 2.1

Národné projekty

Cieľ opatrenia 2.1, ktorým bolo „podporiť zvyšovanie kvality ďalšieho vzdelávania s dôrazom na rozvoj kľúčových kompetencií, prehĺbovanie a zvyšovanie kvalifikácií zamestnancov“, do veľkej miery napovedá, aké boli plánované výstupy v rámci týchto intervencií. Z hodnotenej vzorky národných projektov väčšina vytvorila **programy kontinuálneho vzdelávania**, ktoré sa zameriavali na potreby cieľových skupín, ako je bližšie opísané v kapitole 6.1.3. Komplexný systém ďalšieho vzdelávania pre pedagogických a odborných zamestnancov škôl bol vytvorený v rámci projektu *Profesijný a kariérový rast pedagogických zamestnancov* (NP 15), ktorému predchádzala hĺbková analýza potrieb tejto cieľovej skupiny v porovnaní s novovytvorenými profesijnými štandardmi (viď kapitola 6.1.3). Spolu bolo vytvorených 616 akreditovaných vzdelávacích programov, ktoré predstavovali ucelenú ponuku ďalšieho vzdelávania pre všetky kategórie cieľových skupín (rozdelené na základe profesijných štandardov).

V rámci hodnotenej vzorky projektov sa vytvorili aj programy kontinuálneho vzdelávania so špecifickým zameraním, napríklad na výučbu informatiky a informatickej výchovy (národný projekt *Ďalšie vzdelávanie učiteľov základných škôl a stredných škôl v predmete informatika* – tri vzdelávacie programy) alebo telesnej a športovej výchovy (národný projekt *Zvyšovanie kvalifikácie učiteľov telesnej a športovej výchovy* – päť vzdelávacích programov). Podobne vznikol akreditovaný program *Aktivizujúce metódy vo výchove* v rovnomennom projekte (NP 20), ktorý sa zameriaval na význam a uplatnenie aktivizujúcich metód v edukačnom procese s dôrazom na oblasť mediálnej gramotnosti.

Špeciálne vzdelávacie programy určené pre dobrovoľných a profesionálnych pracovníkov s mládežou vytvorila a realizovala IUVENTA v rámci dvoch národných projektov – *KomPrax – Kompetencie pre prax* (40 vzdelávacích programov), *PRAKTIK – Praktické zručnosti cez neformálne vzdelávanie v práci s mládežou* (deväť vzdelávacích programov).

Napriek tomu, že všetky z týchto programov už stratili akreditáciu, ich obsah má ďalšie využitie, napríklad vo forme re-akreditovaných programov (IUVENTA) alebo adaptovaním obsahu do ďalších projektov (napríklad v projekte *Projekt je zmena*, ktorý priamo využíva vzdelávací program IUVENTY). Ich vzdelávacie programy sú tiež verejne dostupné na internetovej stránke vo forme modulov a dáta dokazujú, že návštevnosť a dopyt po týchto materiáloch je veľký (v období od 1.2.2019 do 31.1.2020 navštívilo stránku www.komprax.sk 2 765 používateľov).

V rámci tohto opatrenia boli vytvorené dva výstupy na systémovej úrovni, ktoré predstavujú základný pilier vzdelávacieho systému:

- **profesijné štandardy pre pedagogických a odborných zamestnancov** - vytvorené a implementované prostredníctvom projektu *Profesijný a kariérový rast pedagogických zamestnancov* (NP 15). Predstavujú normatívy vymedzujúce kompetencie zamestnancov aj vo vzťahu ku kariérnym pozíciám (viď kapitola 6.1.3).
- **Národný kvalifikačný rámec a Národná sústava kvalifikácií** – vytvorené v rámci projektu *Tvorba Národnej sústavy kvalifikácií* (NP 19), definujú vedomosti, zručnosti a kompetencie pre jednotlivé kvalifikácie a predstavujú prepojenie na Európsky kvalifikačný rámec (viď kapitola 6.1.3).

Využívanie týchto výstupov je podmienené ich charakterom – profesijné štandardy predstavujú normatívny dokument, na ktorý sa priamo vzťahuje a odvoláva aj *Zákon o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch* (2019) a slúži ako východiskový bod pre prípravu kontinuálneho vzdelávania týchto zamestnancov. V druhom prípade v decembri 2017 Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR oficiálne potvrdilo prijatie Slovenského kvalifikačného rámca (SKKR) a Národnej sústavy kvalifikácií a prostredníctvom tzv. priradovacieho procesu sa SKKR prepojal s EKR.²⁵

Podobne ako v opatrení 1.1, aj v rámci opatrenia 2.1 boli programy kontinuálneho vzdelávania a zvyšovania úrovne kompetencií cieľových skupín podporené **materiálno-technickým vybavením**, napríklad zabezpečením notebookov, dáta projektorov, USB kľúčov a softvéru pre účastníkov a absolventov vzdelávania na výučbu informatiky (NP 14), setov pomôcok pre predmet telesná výchova (NP 18) či vybudovaním učební kontinuálneho vzdelávania s výpočtovou a didaktickou technikou (NP 15). Väčšina týchto výstupov sa aktívne využíva dodnes s výnimkou notebookov a softvérov, ktoré majú vo všeobecnosti najkratšiu životnosť z hľadiska opotrebovanosti aj zastaranosti.

Prostredníctvom hodnotenej vzorky národných projektov sa vypracovali aj viaceré **metodiky, manuály a metodické listy** (napríklad národný projekt *Rozvíjanie profesijných kompetencií učiteľov materských, základných a stredných škôl v kontexte zvyšovania úspešnosti reformy systému základného vzdelávania*), ktoré sú verejne dostupné na stránkach realizátorov projektu, no konkrétne dáta o návštevnosti a využívaní týchto materiálov nie sú k dispozícii.

Podobne nie je jasné využitie **edukačných nosičov**, ktoré vznikli v rámci národného projektu *Aktivizujúce metódy vo výchove* (NP 20) a predstavujú celkom 132 edukačných videoprogramov, 13 softvérových riešení interaktívnych prvkov a 264 predvolených obsahov. Prostredníctvom otvorenej licencie mali byť tieto digitálne pomôcky voľne prístupné všetkým školám a školským zariadeniam, no do dnešnej doby sa tak nestalo. Ide pritom o plne inovatívne digitálne náplne vytvorené pre všetky typy škôl (vrátane špeciálnych a internátnych škôl, základných umeleckých škôl, centier voľného času) pre deti od 3 do 18 rokov pokrývajúce etickú, zdravotnú, mediálnu a dopravnú výchovu. Tento konkrétny výstup tak predstavuje komplexnú e-learningovú ponuku, ktorá má široké využitie nielen vo výchovno-vzdelávacom procese, ale prostredníctvom televízneho vysielania môže plniť úlohu náhradnej výučby v krízových situáciách ako je napríklad nepredvídateľné zatvorenie školských zariadení.

Dopytovo-orientované projekty

V opatrení 2.1 sa mestá, vysoké školy a súkromné spoločnosti v pozícii prijímateľov zamerali na celoživotné vzdelávanie rôznych skupín dospelaj populácie. Hlavným výstupom všetkých projektov boli vzdelávacie kurzy rozvíjajúce kľúčové a odborné kompetencie cieľových skupín.

Vytvorené vzdelávacie kurzy trvali vo väčšine projektov iba počas realizácie projektu. V poskytovaní vytvorených **vzdelávacích programov** v súčasnosti pokračujú už iba tri opýtané inštitúcie, čo je následkom skončenia akreditácie a ukončením financovania zo zdrojov projektu.

Materiálne výstupy väčšiny projektov tvoria vytvorené **učebné materiály**, zakúpená **výpočtová technika** alebo **športové pomôcky**. Počas realizácie vzdelávacích aktivít boli všetky výstupy

²⁵ <https://www.minedu.sk/slovensky-kvalifikacny-ramec-a-narodna-sustava-kvalifikacii/>

projektov využívané cieľovými skupinami intenzívnejšie ako po skončení realizácie vzdelávacích aktivít. Väčšina výstupov, ktoré sú po skončení využívané, sú aj verejne dostupné (deväť hodnotených projektov), čo je hlavne viditeľné v prípade projektov, v ktorých sú prijímateľmi mestá.

6.2.4 Opatrenie 3.1

Národné projekty

Prvým špecifickým cieľom opatrenia 3.1 bolo „podporovať sociálnu inklúziu príslušníkov MRK prostredníctvom uľahčenia ich prístupu k formálnemu vzdelávaniu a k získavaniu zručností potrebných na trhu práce“. Model inkluzívneho vzdelávania sa tak prirodzene stal hlavným výstupom národných projektov implementovaných v rámci tohto opatrenia. Proces jeho tvorby sa stal kľúčovou aktivitou v národnom projekte *Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít* (model inkluzívneho vzdelávania v podmienkach ZŠ) a tiež v projekte *Inkluzívny model vzdelávania na predprimárnom stupni školskej sústavy* (model inkluzívneho vzdelávania v podmienkach MŠ). Vytvoril sa tak **pedagogický model školy s celodenným výchovným systémom**, ktorý slúžil ako nástroj inklúzie žiakov pochádzajúcich z MRK. Umožnil systematické pôsobenie na deti a žiakov aj v popoludňajších hodinách prostredníctvom záujmových útvarov a voľnočasových aktivít. Základným predpokladom tohto modelu bolo, že vďaka atraktívnemu a podnetnému prostrediu sa zvýši záujem detí a žiakov o dianie v škole, a tým sa zlepši ich dochádzka, správanie a aj učebné výsledky. Výber a nastavenie aktivít preto zodpovedalo špecifickým potrebám žiakov z MRK, napríklad umožnili vyhradený čas na prípravu do školy na nadchádzajúci deň, čo sa osvedčilo ako efektívny prvok s výrazne pozitívnymi dopadmi (viď kapitola 6.3.4).

Implementácia a realizácia inkluzívneho modelu vzdelávania si vyžaduje vysokú úroveň pedagogických, ale i odborných kompetencií zamestnancov, a preto bolo potrebné vytvoriť **akreditované programy kontinuálneho vzdelávania** so špecifickým zameraním na prácu s deťmi a žiakmi z MRK, konkrétne 12 akreditovaných programov (*Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít*) a dva akreditované programy (*Inkluzívny model vzdelávania na predprimárnom stupni školskej sústavy*). Všetky programy vytvorené v rámci týchto projektov zostali v ponuke vzdelávacích programov Metodicko-pedagogického centra aj po ukončení projektov až do ukončenia platnosti akreditácie.

Tieto programy sa však nesústredili iba na vzdelávanie jednotlivcov; kľúčovým aspektom bola spolupráca pedagogických a odborných zamestnancov. Dané projekty preto umožnili aj **personálnu podporu** nevyhnutnú na realizáciu inkluzívneho vzdelávania a vytvorili:

- 400 pracovných miest pre pedagogických asistentov – *Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít*;
- 163 pracovných miest pre pedagogických asistentov - *Inkluzívny model vzdelávania na predprimárnom stupni školskej sústavy*.

Pokračovanie financovania uvedených pracovných pozícií zabezpečil nadväzujúci projekt *PRINED – Projekt INkluzívnej EDukácie*, konkrétne:

- 400 pracovných miest pre odborných zamestnancov;
- 50 pracovných miest pre pedagogických zamestnancov.

Napriek prínosu týchto novovytvorených pozícií pre zapojené materské a základné školy sa po ukončení projektov podarilo zachovať iba relatívne malý počet – 137 pedagogických asistentov z projektu *Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít*, 13 pedagogických asistentov z projektu *Inkluzívny model vzdelávania na predprimárnom stupni školskej sústavy*, 23 odborných zamestnancov a 41 pedagogických asistentov z projektu *PRINED – Projekt INkluzívnej EDukácie*.

Odborní zamestnanci vytvárali takzvané **inkluzívne tímy**, ktoré mohli zahŕňať školského psychológa, logopéda, školského špeciálneho pedagóga, liečebného pedagóga a sociálneho pedagóga (zloženie týchto tímov bolo rôzne na základe konkrétnych potrieb; nie každý tím zahŕňal všetky uvedené pozície). Uvedené programy boli sprevádzané aj **učebnými zdrojmi, metodikami a príručkami**. V rámci projektu *PRINED – PRojekt INkluzívnej EDukácie* (NP 37) boli vytvorené aj špecifické metodické materiály a inštruktáže, napríklad na realizáciu depistážnych screeningových vyšetrení a stimulačných programov. Práve absencia týchto vyšetrení a následných stimulačných aktivít (napríklad na rozvoj reči, komunikácie, grafomotorických zručností) viedla v minulosti k častému zaradovaniu detí z MRK do špeciálnych škôl pre žiakov s mentálnym postihnutím.

Prostredníctvom projektov boli zakúpené aj **interaktívne systémy** pre zapojené materské a základné školy. Tie sa zameriavali predovšetkým na rozvoj osobnosti a poznávacích procesov (vnímanie, fantázia, pozornosť, pamäť), aby sa zabezpečil dostatok podnetov, ktorý často deťom z MRK chýba. Podobnú úlohu plnili **didaktické balíčky** podporujúce sociálnu inklúziu (napríklad hygienické a socializačné pomôcky) a pomôcky pre športové, hudobné a umelecké činnosti, ku ktorým deti z MRK a sociálne znevýhodneného prostredia nemajú bežne prístup.

Dopytovo-orientované projekty

Projekty v rámci opatrenia 3.1 sa zameriavali na zvyšovanie vzdelanostnej úrovne žiakov základných a stredných škôl pochádzajúcich z MRK, čo sa odrazilo aj vo výstupoch dopytovo-orientovaných projektov zrealizovaných v rámci tohto opatrenia. Výstupy projektov opatrenia 3.1 do veľkej miery korešpondujú s opatrením 1.1, nakoľko nezasiahli výlučne žiakov pochádzajúcich z MRK. Podstatnou časťou projektov bolo materiálo-technické zabezpečenie školy, ktoré bolo využiteľné celoplošne pre všetkých žiakov, avšak zámermi projektov bolo zabezpečenie špecifických didaktických pomôcok potrebných najmä pre integráciu žiakov z MRK a inovácia obsahu výučby smerom k sociálnej inklúzii a rovnosti príležitostí.

Najčastejšími výstupmi boli v rámci hodnotených projektov zariadenia **informačno-komunikačných technológií** (výpočtová technika, dataprojektory, interaktívne tabule, atď.), ku ktorým mali predtým žiaci pochádzajúci z MRK limitovaný prístup. Využívanie tejto techniky intenzívne počas realizácie projektu potvrdzujú všetci respondenti. Výstupy v podobe IKT využíva dodnes 15 zo 17 základných škôl. V ostatných základných školách obmedzili využívanie technológií získaných počas projektu z dôvodu ich nefunkčnosti alebo neaktuálnosti.

Využívanie **didaktických pomôcok a odbornej literatúry** v rovnakej miere po skončení projektu potvrdzujú takmer všetky opýtané školy. V prípade žiakov pochádzajúcich z MRK opýtaní respondenti oceňovali najmä vizualizačné pomôcky, ktoré pomohli odstrániť bariéry v porozumení a zvyšovali záujem žiakov o vyučovanie. Vo vyučovacej praxi pedagógovia oceňovali pomôcky ako hovoriace perá, videosekvencie či interaktívne cvičenia, ktoré pomáhali deťom zlepšovať zručnosti v čítaní. Miera využitia pomôcok sa po skončení projektu znížila iba v prípade dvoch škôl, ktoré predmetné pomôcky nahradili a doplnili novými vďaka iným projektom, alebo už z časových a finančných dôvodov neorganizujú záujmové činnosti, pre ktoré boli pomôcky určené.

Vzdelávacie kurzy pre pedagogických zamestnancov vytvorili podmienky pre úspešnú implementáciu práce s novými pomôckami do vyučovania a vytvorili priestor pre tvorbu novej pedagogickej dokumentácie, z ktorej väčšina pedagógov čerpá dodnes. Osobitý výstup v tejto kategórii tvoria iné formy vyučovania ako napríklad **doučovacie kurzy a exkurzie** pre žiakov pochádzajúcich z MRK. Pokračovanie týchto kurzov a exkurzií je v súčasnosti rovnako aktuálne, avšak exkurzie pokračujú v menšej miere a na náklady žiakov.

Vo vybranej vzorke hodnotených projektov sa nachádzali tri stredné odborné školy, ktoré v rámci projektov vytvárali podobné výstupy materiálneho vybavenia ako základné školy. Dané výstupy sú v súčasnosti využívané pri odbornom výcviku a v prípade jednej strednej odbornej školy sa ich využívanie rozšírilo aj v rámci novovytvoreného externého štúdia. Špeciálnym výstupom bolo vytvorenie **motivačného štipendia** na SOŠ, ktoré po skončení projektu už nie je k dispozícii.

Verejná dostupnosť výstupov je obmedzená ich využitím priamo vo vyučovacom procese a uverejnenie častí výstupov (metodických materiálov) potvrdili len tri (18 %) zo vzorky hodnotených škôl.

6.2.5 Opatrenie 4.1

Národné projekty

Medzi kľúčové výstupy hodnotenej vzorky národných projektov v tomto opatrení patrí **materiálno-technické vybavenie odborných učební** na 16 ZŠ v Bratislavskom kraji (*Podpora polytechnickej výchovy na základných školách*), **vzdelávacie programy** pre učiteľov MŠ a ZŠ (*Vzdelávanie pedagogických zamestnancov materských škôl ako súčasť reformy vzdelávania, Vzdelávanie učiteľov základných škôl v oblasti cudzích jazykov v súvislosti s Konceptiou vyučovania cudzích jazykov na základných a stredných školách*) či **kolaboratívny vzdelávací portál s edukačným obsahom pre učiteľov** (*Modernizácia vzdelávacieho procesu na základných školách*).

Keďže charakter týchto výstupov a výsledkov je totožný s tými, ktoré dosiahli zrkadlové projekty v rámci opatrenia 1.1, viac informácií sa uvádza v kapitole 6.2.1.

Dopytovo-orientované projekty

Výstupy projektu (pracovné listy, manipulačné kartičky a obrázky, videozáznamy, metodická príručka) boli naplno využité počas aj po realizácii projektu cieľovými skupinami, a to najmä **metodika a učebné a didaktické pomôcky**. Školenia pedagogických zamestnancov sa konali počas realizácie projektu a uskutočnili sa v plánovanej forme a rozsahu. Pri implementácii daného projektu sa vyskytli administratívne prekážky, ktoré mali negatívny vplyv na jeho realizáciu. Išlo konkrétne o nezhody medzi projektovým jazykom/ terminológiou so školským jazykom/ terminológiou, kvôli čomu dochádzalo k nezrovnalostiam najmä vo vzťahu k čerpaniu prostriedkov.

6.2.6 Opatrenie 4.2

Národné projekty

Zo vzorky hodnotených projektov v rámci opatrenia 4.2 mali dva projekty za cieľ dosiahnuť výstupy a výsledky, ktoré svojou podstatou nemohli mať iné ako celonárodné uplatnenie a pôsobnosť. Viac informácií o vytvorení profesijných štandardov a Národnej sústavy kvalifikácií je v kapitole 6.2.3.

Podobne výstupy projektu *Ďalšie vzdelávanie učiteľov základných a stredných škôl v predmete informatika* sú totožné s výstupmi zrkadlového projektu implementovaného v rámci opatrenia 2.1 (viď kapitola 6.2.3).

Dopytovo-orientované projekty

Nakoľko toto opatrenie pôsobilo ako zrkadlové aj k opatreniu 1.2, zameriavalo sa na podobné výstupy a výsledky ako projekty podporujúce vysoké školy a inštitúcie pôsobiace v oblasti vedy a výskumu, a teda zvyšovanie kvality študijných odborov a rozvoj medzinárodnej spolupráce. V rámci tohto opatrenia boli hodnotené dva projekty, ktoré si vytýčili odlišné ciele.

Hlavným výstupom prvého projektu bolo nadviazanie medzinárodnej spolupráce, ktoré bolo dosiahnuté najmä úspešným zrealizovaním **zahraničnej mobility** a vytváraním vzťahov so zahraničnými inštitúciami. V rámci tejto vytvorenej spolupráce boli publikované odborné články na medzinárodnej úrovni a nové poznatky v oblasti pracovných postupov, ktoré prispievali k celkovému zvyšovaniu kvality inštitúcie. Zároveň sa tento úspech premietol aj do pripravovaného

doktorandského programu štúdia v anglickom jazyku, kde bolo možné vytvoriť množstvo predmetov vyučovaných zahraničnými lektormi v cudzom jazyku.

Z telefonického prieskumu vyplynulo, že **medzinárodná spolupráca** v súčasnosti pokračuje a vzájomné väzby v medzinárodnom priestore umožňujú vznik ďalších odborných článkov a publikácií. Doktorandské štúdium v anglickom jazyku dodnes umožňuje štúdium v anglickom jazyku, čo je oceňované najmä z pohľadu internacionalizácie prostredia. Vyučovanie cudzojazyčnou formou prebieha v moderne vybavených učebniach na základe syláb vytvorených v rámci projektu a je podporené odbornými učebnými materiálmi. Jedinou bariérou pre tento študijný program je nižšia adaptabilita staršej generácie k súčasnému pokroku vo vyučovaní v anglickom jazyku, nakoľko mnohí odborníci tento jazyk neovládajú na požadovanej úrovni. K úspešnosti programu však napomáha fakt, že najdôležitejšie predmety sú vyučované v anglickom jazyku, a preto sú v istej miere dostupné aj pre zahraničných študentov.

Medzinárodná spolupráca bola cieľom aj druhého projektu hodnoteného v rámci tohto opatrenia. Vytvorený **študijný program v anglickom jazyku** získal akreditáciu a v súčasnosti vytvára príležitosti štúdia európskeho práva na Slovensku. Najväčším prínosom je ponuka cudzojazyčných predmetov, ktoré sú aktualizované podľa potreby a materiálov, dostupných všetkým cieľovým skupinám v rámci knižnice či formou e-bookov. Oceňovaný je najmä prínos z hľadiska odbornej prípravy pre prácu v európskom medzinárodnom priestore, keďže moderne vytvorené sylaby odpovedajú súčasným potrebám v odbornom vzdelaní. Vysokoškolským učiteľom, ktorí v rámci projektu absolvovali **jazykovú prípravu**, a doktorandom tak dáva možnosť prednášať a publikovať v anglickom jazyku. Praktické zručnosti v prípade tejto bratislavskej univerzity nadobúdali doktorandi **v medzinárodných súťažiach simulovaných súdnych sporov**, organizovaných v rámci projektu. Videonahrávky zo súťaží sú v súčasnosti dostupné v predprípravných ročníkoch.

Na základe prieskumu možno zhodnotiť, že výstupy oboch hodnotených projektov boli úspešne vytvorené a sú aktuálne dodnes. Pokračovanie medzinárodných výskumných aktivít a orientácia na zvyšovanie kvality študijných programov sa tak pri oboch projektoch stala motorom pre ďalší rozvoj oboch prijímateľov smerom k zvyšovaniu odbornej kvality na celouniverzitnej úrovni.

Zhrnutie

Väčšina výstupov projektov **opatrenia 1.1** sa týkala inovácie procesu výučby, zabezpečenia materiálno-technického vybavenia vrátane IKT, vytvárania didaktických pomôcok a metodických materiálov. Špecifické vzdelávacie programy zamerané na nové formy a metódy výučby boli taktiež nevyhnutné na dosiahnutie kvalitatívnych zmien výchovno-vzdelávacieho procesu a premenu tradičnej školy na modernú. Väčšina výstupov sa aktívne využíva dodnes; výnimkou sú IKT zariadenia, u ktorých je predpokladaná životnosť pomerne krátka. Za obzvlášť účinné z hľadiska motivácie sa osvedčili exkurzie, výlety a zahraničné pobyty, ktoré sa z pochopiteľných príčin realizovali len počas trvania projektov. Operačný program však výrazným spôsobom prispel k modernizácii veľkého množstva škôl a školských zariadení – nielen po materiálnej, ale i obsahovej stránke.

Výstupy projektov **opatrenia 1.2** boli predovšetkým nehmotného charakteru a obsahovo predstavovali predovšetkým strategické dokumenty a smernice VŠ, inovované študijné programy VŠ a tiež podporu medzinárodnej spolupráce v oblasti vedy a výskumu. Inovácie predstavovali predovšetkým väčšie prepojenie vysokoškolského štúdia s potrebami trhu práce a následnej zamestnateľnosti absolventov. Celkovo však výstupy opatrenia 1.2 reagovali na špecifické potreby rôznych študijných odborov jednotlivých VŠ, takže nie je možné ich prínos zovšeobecniť.

Prostredníctvom **opatrenia 2.1** boli vytvorené dva výstupy, ktoré predstavujú základný pilier vzdelávacieho systému – profesijné štandardy pre pedagogických a odborných zamestnancov a Národná sústava kvalifikácií. Oba výstupy slúžia ako východiskový bod pre systém kontinuálneho vzdelávania zamestnancov a ich dlhodobé využívanie a dokonca legislatívne ukotvenie je nevyhnutné. Zároveň vzniklo veľké množstvo výstupov zameraných na špecifické vzdelávacie potreby (v oblasti telesnej výchovy, informatiky, práce s mládežou), ktoré tiež zohrali kľúčovú úlohu, keďže predstavovali úplne nové postupy a možnosti pre danú cieľovú skupinu.

Najkritickejším výstupom projektov v **opatrení 3.1** bol pedagogický model inkluzívneho vzdelávania, od ktorého sa odvíjalo veľké množstvo ďalších výstupov. Predstavoval zavedenie nového celodenného výchovno-vzdelávacieho systému, na zabezpečenie ktorého bola nevyhnutná spolupráca tzv. inkluzívnych tímov. Tie boli personálne zabezpečené vďaka národným projektom; ich odbornú pripravenosť umožnili programy kontinuálneho vzdelávania na prácu s deťmi a žiakmi z MRK. Na centrálnej úrovni boli vytvorené odborné metodiky, manuály a inštruktáže, vďaka ktorým sa znížilo nesprávne zaradovanie detí z MRK do špeciálnych škôl.

Keďže **opatrenia 4.1 a 4.2** sa obsahovo zameriavali na rovnaké potreby cieľových skupín ako opatrenia 1.1 a 2.1, typ a charakter výstupov týchto opatrení je totožný.

6.3 Do akej miery prispeli podporené dopytovo-orientované a národné projekty k dosiahnutým zmenám, resp. zlepšenému postaveniu cieľových skupín v oblasti vzdelávania?

6.3.1. Opatrenie 1.1

Základné školy - národné projekty

V rámci tohto opatrenia boli zrealizované dve rozsiahle intervencie vo forme národných projektov, ktoré mali za cieľ zvýšiť odborné kompetencie pedagogických zamestnancov základných škôl pri výučbe polytechnickej výchovy. Na základe merateľných ukazovateľov akými sú počet učiteľov zapojených do vzdelávacích aktivít projektu boli oba projekty úspešné a úroveň kompetencií cieľovej skupiny sa zvýšila. To malo pozitívny efekt aj na druhú cieľovú skupinu – žiakov základných škôl, u ktorých sa zaznamenal **zvýšený záujem o predmety polytechnickej výchovy**. To sa potvrdilo vďaka dotazníkovému zisťovaniu zrealizovanému v rámci projektov aj prostredníctvom veľkého počtu žiakov, ktorí sa zapojili do Základnoškolskej odbornej činnosti (čo bol výsledok jednej z aktivít projektu 9). Učitelia opisovali motiváciu a nadšenie nielen zo strany žiakov, ale aj ich rodín, keďže vo viacerých prípadoch sa do aktivít zapojili aj rodinní príslušníci.

Prvkom, ktorý napomohol k dosiahnutým efektom projektov z hľadiska žiakov, bolo tiež vzdelávanie výchovných a kariérových poradcov, ktorí podporovali žiakov pri výbere strednej školy a budúceho povolania – aj tým, že ich oboznamovali s odbornými pracovnými pozíciami so zohľadnením daného regiónu.

Pozitívny dopad na žiakov základných škôl mala v neposlednom rade aj realizácia a účasť na domácich a medzinárodných súťažiach v odbornom vzdelávaní a príprave. Kreatívnym a aj efektívnym spôsobom sa prepojilo vyučovanie na základných a stredných školách – talentovaní žiaci základných škôl súťažili v tímoch so žiakmi zo stredných škôl, a taktiež bola nadviazaná spolupráca s regionálnymi podnikmi. Celkovo sa do odborných súťaží zapojilo 1 658 žiakov z celého Slovenska. Tento záujem a motivácia sa prejavila aj vo zvýšenom počte žiakov základných škôl, ktorí sa následne prihlásili na štúdium na školách odborného zamerania.

Ako bolo uvedené v kapitole 6.1.1, projekt *Vzdelávanie učiteľov základných škôl v oblasti cudzích jazykov v súvislosti s Koncepciou vyučovania cudzích jazykov na základných a stredných školách* (NP 12) reagoval na konkrétnu legislatívnu zmenu a dosiahol takmer 100 % kvalifikovanosť učiteľov na zabezpečenie povinnej kvalifikovanej výučby cudzieho jazyka na 1. stupni ZŠ. Učitelia si podľa potreby doplnili alebo rozšírili svoje vzdelanie, čo umožnilo úspešnú celonárodnú implementáciu tohto legislatívneho zámeru a strategický cieľ projektu bol teda do vysokej miery naplnený (4 500 učiteľov s doplneným/ rozšíreným vzdelaním). **Úroveň jazykových aj odborných kompetencií učiteľov cudzieho jazyka na 1. stupni ZŠ sa zvýšila**, čo malo pozitívny dopad na vyučovací proces. Ten však nebol dlhodobý, keďže od školského roku 2011/2012 sa povinným cudzím jazykom na 1. stupni ZŠ stal anglický jazyk, čo malo negatívny dopad na výsledky projektu – učitelia vyškolení v ostatných cudzích jazykoch nemali svoju novú kvalifikáciu kde uplatniť. I keď od školského roku 2019/2020 výučba anglického jazyka na 1. stupni ZŠ nie je povinná a žiaci si môžu vybrať aj iný cudzí jazyk, preferencia a dominantnosť anglického jazyka je stále vysoká a akákoľvek zmena v tomto smere pravdepodobne potrvá niekoľko rokov. Do akej miery sa po takom dlhom časovom období budú môcť vyškolení učitelia opäť uplatniť vo výučbe iných cudzích jazykov, je otázne.

V prípade národných projektov, ktorých cieľom bolo podporiť a inovovať vyučovanie polytechnickej výchovy na základných školách (NP 9, NP 10), sa dá predpokladať istá miera udržateľnosti, keďže kontinuálne vzdelávanie pedagogických zamestnancov bolo podporené aj spracovaním metodologických manuálov pre dané predmety a predovšetkým materiálno-technickým vybavením odborných učební pre predmety fyzika, chémia, biológia a technika. Tento typ didaktických pomôcok má neporovnateľne dlhšiu životnosť ako napríklad výpočtová technika a podľa Štátneho inštitútu odborného vzdelávania, ktorý projekty realizoval, všetky zapojené školy toto vybavenie aj pomôcky dodnes využívajú. Podobnú spätnú väzbu školy poskytujú ohľadom využívania elektronického katalógu pracovných pozícií, ktorý je verejne dostupný. Hoci jeho

umiestnenie na stránke nie je dominantné, podľa realizátora projektu je aktívne využívaným nástrojom výchovných a kariérových poradcov na základných školách.

Azda najvýraznejším prínosom daných projektov z hľadiska udržateľnosti a dlhodobého dopadu je fakt, že slúžili ako inšpirácia a model pre veľké množstvo škôl, ktoré do nich neboli priamo zapojené a rozhodli sa inovovať technické učebne takými istými didaktickými pomôckami cez Integrovaný regionálny operačný program (IROP)²⁶. Bolo to na základe pozitívnych výsledkov a dopadov, ktoré dosiahli konkrétne národné projekty v rámci operačného programu Vzdelávanie. Tie slúžili ako predloha na predkladanie ďalších projektových zámerov s cieľom zatriktívniť výučbu technických predmetov na základných školách a následne tak zvýšiť počet žiakov študujúcich na stredných odborných školách. Z kontextového hľadiska to má nezanedbateľný vplyv na napĺňanie potrieb trhu práce a zamestnateľnosť budúcich absolventov.

Základné školy - dopytovo-orientované projekty

Naplnenie cieľov a najmä potrieb cieľových skupín jednotlivých projektov je možné zhodnotiť na základe konkrétnych zmien a výsledkov, ktoré boli dosiahnuté prostredníctvom realizovaných aktivít. Pri cieľovej skupine pedagogických zamestnancov uvádzali respondenti z hodnotenej vzorky 41 projektov v prevažnej miere výsledok, že pedagogickí zamestnanci boli vyškolení a dokázali **získať vedomosti a zručnosti využiť vo vyučovacom procese** a tiež pri tvorbe a príprave vlastných učebných materiálov, úloh a cvičení, ktoré následne používali v praxi. Najvyššie zastúpenie z pohľadu kľúčových kompetencií malo vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti informačných a komunikačných technológií (IKT) a jazykových zručností, a tiež získania spôsobilosti rozvíjať čitateľskú gramotnosť u žiakov. Mnohí pedagogickí zamestnanci sa zúčastnili aj zahraničných študijných pobytov, prevažne za účelom zlepšenia svojich jazykových zručností. Respondenti sa často zmieňovali, že vďaka zapojeniu do projektu mali pedagogickí zamestnanci školy **záujem ďalej sa vzdelávať** aj po ukončení projektu a tiež boli vo vyššej miere ochotní zapájať sa aj do iných projektov a aktivít v rámci aj mimo školy. Niektorí respondenti ocenili uľahčenie samotnej prípravy pedagogických zamestnancov na výučbu vďaka zaobstaraným pomôckam a vybaveniu. Respondenti oceňovali aj nové interaktívne učebne, ktoré boli zariadené prostredníctvom projektu na viacerých školách (jazykové laboratóriá, IKT, prírodovedné učebne). Vo veľkej miere zdôrazňovali, že išlo o prvý projekt takýchto veľkých rozmerov na ich škole, a preto veľmi pozitívne vnímali možnosť materiálne zabezpečiť školu a inovovať celý výchovno-vzdelávací proces. Tiež mali možnosť zvýšiť kompetenčný profil pedagogických zamestnancov školy, keďže ich východisková situácia bola podľa ich výrokov značne limitovaná, čo sa týka interaktívnych pomôcok a IKT zariadení, či celkového materiálneho zabezpečenia.

Pri cieľovej skupine žiakov ZŠ sa v najvyššej miere pozorovala zmena smerom k **vyššiemu záujmu o proces vyučovania** a zvýšenie atraktívnosti najmä tých predmetov, ktoré boli zahrnuté do projektu. Žiaci sa naučili narábať s novými pomôckami a rýchlo si osvojili nové IKT zručnosti. Respondenti vo veľkej miere (48 %) pozorovali zvýšenú aktivitu a záujem žiakov o učivo na vyučovacích hodinách, na ktorých boli používané nové didaktické pomôcky a učebné materiály. Viacerí respondenti vyzdvihli zážitkové formy učenia a tí, ktorí prostredníctvom projektu realizovali exkurzie a študijné pobyty, veľmi oceňovali ich prínos pre zapamätanie si učiva u žiakov a zlepšenie ich výsledkov na vyučovaní. Respondenti počas realizácie projektu pozorovali zlepšenie jazykových a IKT zručností (subjektívne hodnotenia, konkrétne dáta nie sú k dispozícii), a tiež zvýšený záujem žiakov o čítanie a výučbu cudzích jazykov. Tí, ktorí boli zo škôl, v ktorých mali zastúpenie aj žiaci s osobitými potrebami, si všimli, že pre týchto žiakov je obsah učiva zrozumiteľnejší a používanie interaktívnych pomôcok zlepšuje ich zapájanie sa do vyučovacieho procesu, zvyšuje ich aktivitu na hodinách a tiež zlepšuje ich výsledky pri testovaní. Niekoľko respondentov uviedlo, že vďaka modernej výučbe žiaci dosiahli výborné výsledky na rôznych súťažiach a zlepšili svoje výsledky v národných či medzinárodných testovaniach. Jeden

²⁶ Konkrétna výzva PO2-SC222-PZ-2016-2 so špecifickým cieľom Zlepšenie kľúčových kompetencií žiakov základných škôl

z respondentov uviedol, že pre nadaných žiakov to znamenalo, že svoje nadanie mohli rozvíjať vo väčšej miere a naďalej sa zlepšovať.

Z hľadiska dopadov na školské zariadenia ako inštitúcie boli identifikované nasledovné:

- zvýšená kvalita školy;
- zvýšená konkurencieschopnosť školy v rámci daného regiónu;
- rozvoj školy v oblasti regionálneho výskumu;
- získaná spolupráca škôl s miestnymi samosprávami a súkromným sektorom.

Dôležitou otázkou v rámci telefonického zisťovania bolo tiež pretrvávajúce identifikovaných dopadov do súčasnosti – až 98 % dopytovo-orientovaných projektov potvrdilo pretrvávajúce výsledkov/ dopadov do súčasnosti. Zvyšné 2 % predstavujú projekty, pri ktorých sa nepodarilo uskutočniť telefonické pohovory.

Až 71 % oslovených respondentov uviedlo, že realizáciou projektu boli dosiahnuté aj neplánované efekty. Medzi najčastejšie neplánované efekty, ktoré respondenti deklarovali v telefonických rozhovoroch, patria nasledovné:

- zlepšená tímová spolupráca pedagógov ZŠ;
- záujem pedagógov zapájať sa do projektov, zvýšené manažérske schopnosti;
- využívanie pomôcok obstaraných v rámci projektu aj na mimoškolských aktivitách a iných vyučovacích predmetoch;
- spolupráca škôl, výmena skúseností a poznatkov v oblasti vzdelávania.

Na dosiahnutie výsledkov/ dopadov projektu majú vplyv tiež externé faktory rôzneho charakteru. Aj táto skutočnosť bola overovaná v rámci telefonického zisťovania. 61 % z oslovených respondentov potvrdilo vplyv externých faktorov, z čoho pri nadpolovičnej väčšine prevažovali negatívne, najmä:

- legislatívne zmeny a s tým súvisiaca zmena Školského vzdelávacieho programu;
- zdĺhavý proces verejného obstarávania;
- výmena vedenia školy.

Premena tradičnej školy na modernú, zlepšená príprava žiakov pre potreby trhu práce a ďalšieho vzdelávania si vyžaduje zmodernizovanie vyučovacieho procesu, čo je náročný proces. Kvalifikovaní pedagógovia s potrebnými kompetenciami sú schopní moderné prvky aplikovať do vyučovania, a tým podporiť rozvoj gramotnosti a kľúčových kompetencií svojich žiakov. Na základe informácií z vykonaných telefonických rozhovorov a analýzy dostupných projektových dokumentov možno konštatovať, že podporené dopytovo-orientované projekty vo vysokej miere prispeli k dosiahnutým zmenám a k zlepšenému postaveniu pedagogických zamestnancov a žiakov ZŠ v oblasti vzdelávania.

Stredné školy - národné projekty

Národné projekty implementované v sektore stredného školstva mali za cieľ prispieť k rôznorodým systémovým zmenám. Vzhľadom na veľkú rozmanitosť ich zamerania nie je možné zovšeobecniť ich dopady, ale skôr **odhadnúť mieru dopadov jednotlivých intervencií:**

Moderné vzdelávanie – digitálne vzdelávanie pre všeobecno-vzdelávacie predmety (NP 1) - Centrum vedecko-technických informácií SR

Výstupy presne zodpovedajú východiskovým potrebám cieľových skupín - žiakov ZŠ a SŠ a ich pedagógov disponovať inovovanými metódami výučby, postavenými na využívaní IKT. Vyhotovené **digitálne objekty a motivačné videá** sú vhodným nástrojom pre skvalitnenie prípravy žiakov a vhodne prispievajú k rozvoju ich kľúčových kompetencií. Je však potrebné konštatovať, že počet pedagogických zamestnancov, ktorí využívajú výsledky projektu po ukončení jeho realizácie, bol oproti očakávaniam polovičný, a taktiež ani počet škôl využívajúcich výsledky projektu nedosiahol predpokladané hodnoty.

Modernizácia vzdelávacieho procesu na stredných školách (NP 3 a NP 24) - Centrum vedecko-technických informácií SR

Výstupy zodpovedajú východiskovým potrebám cieľových skupín, najmä potrebám pedagógov disponovať kompetenciami vo využívaní IKT a potrebným metodicko-technickým zázemím. **Získané poznatky a kompetencie** potom pedagógovia prenášajú do výučby a prenesene naplňajú aj východiskové potreby cieľovej skupiny žiakov SŠ. Tým zvyšujú ich pripravenosť pre uplatnenie vo vedomostnej spoločnosti. Pozitívne je, že sa naplnil aj predpoklad, v akom rozsahu budú výstupy projektu využívané v období po ukončení jeho realizácie.

Hodnotenie kvality vzdelávania na ZŠ a SŠ v SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania (NP 5) - Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania

V rámci projektu boli pripravené **inovované testovacie nástroje a metódy ich vyhodnocovania** tak, aby bolo možné empiricky vyhodnocovať kvalitu škôl a vzdelávania v kontexte obsahovej reformy vzdelávania. Cieľom projektu bolo poskytovať školám/ žiakom spätnú väzbu o kvalite a vývoji vzdelávania. Výsledky projektu v tomto zmysle sú využívané cieľovou skupinou aj po ukončení projektu. Školy sa tak dozvedia, akú úspešnosť majú v celonárodnom priemere. Podrobné analýzy sa poskytujú MŠVVaŠ SR a následne dochádza k zvýšeniu úsilia v slabších regiónoch.

Zvyšovanie kvality vzdelávania na základných a stredných školách s využitím elektronického testovania (NP 6 a NP 26) - Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania

Hlavným výstupom projektu bolo vytvorenie **systému národných meraní vývoja vzdelávania**. V dlhodobom horizonte je tak zaistené monitorovanie úrovne vedomostí a kľúčových kompetencií žiakov, a tiež sledovanie úrovne vzdelávacieho procesu na školách.

Rozvoj stredného odborného vzdelávania (NP 7) - Štátny inštitút odborného vzdelávania

Projekt pomerne komplexne reagoval na potreby v oblasti rozvoja stredného odborného vzdelávania, pričom dôraz bol kladený na spoluprácu školy a zamestnávateľov pre skutočne duálny systém vzdelávania rešpektujúci potreby regiónu. Dôležitá bola aj podpora žiakov prostredníctvom kariérového poradenstva a profesijnej orientácie. Realizáciou projektu sa riešila problematika prepojenia OVP na SOŠ s potrebami zamestnávateľov prostredníctvom zvýšenia kvality a pripravenosti budúcich absolventov SOŠ vo vzťahu k ich schopnosti zamestnať sa po ukončení SOŠ, spolupráce stredných odborných škôl s profesijnými a stavovskými organizáciami, nastavenia modelu viacdvojového financovania a normatívov financovania SOŠ. Projekt overil **zavádzanie prvkov systému duálneho vzdelávania** a zapojil do systému duálneho vzdelávania 31 konkrétnych učebných a študijných odborov, sedem stavovských a profesijných organizácií pôsobiacich v odbornom vzdelávaní a príprave a 131 zamestnávateľov.

Externé hodnotenie kvality školy podporujúce sebahodnotiace procesy a rozvoj školy (NP 8 a NP 27) - Štátna školská inšpekcia

Aj keď sú výsledky projektu v súlade s identifikovanými potrebami cieľových skupín, nie je zrejmé ich rozsiahlejšie využívanie v praxi. Z predpokladaného počtu 1 220 škôl využívajúcich výsledky projektu po ukončení jeho realizácie využívalo externé hodnotenie kvality iba 196 škôl, pričom vyšší záujem bol na školách v Bratislavskom kraji. Dopady týchto NP sú preto nízke.

Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov (NP 11 a NP 29) - Štátny inštitút odborného vzdelávania

Všetky identifikované východiskové potreby cieľových skupín boli výsledkami projektu dotknuté, a takisto aj merateľné ukazovatele boli prostredníctvom školení a vydávania Učiteľských novín v prevažnej miere prekročené. Z tohto pohľadu možno hodnotiť využívanie výstupov projektov zo strany pedagogických zamestnancov ZŠ, gymnázií a SOŠ a zamestnancov pracujúcich v oblasti vzdelávania pozitívne.

Stredné školy - dopytovo-orientované projekty

Vo vzťahu k cieľovým skupinám bol očakávaný dopad realizácie DOP formulovaný v OPV ako očakávaná zmena: *Pedagogickí zamestnanci s kompetenciami v oblasti IKT aktívne prispievajú k premene tradičnej školy na modernú a Žiaci a študenti majú zvýšené kľúčové kompetencie.*

Z analýzy dopadov DOP na pedagogických zamestnancov v hodnotených projektoch SŠ je možné pozorovať, že vzdelávacie aktivity výrazným spôsobom prispeli k **rastu kompetencií pedagógov**, ktorý sa následne prejavil na úrovni vzdelávacieho procesu. Veľkou výzvou pri zvyšovaní kompetencií pedagogických zamestnancov bol dôraz na využívanie IKT ako nevyhnutnej podmienky pre premenu tradičnej školy v modernú. Dynamický vývoj v oblasti IKT si vyžaduje kontinuálne vzdelávanie užívateľov týchto technológií. Žiaci SŠ a všeobecne mladá generácia má oproti staršej generácii (pedagógov) výhodu v tom, že ich IKT sprevádzajú prakticky po celý život, a preto si ľahšie osvoja novinky v tejto oblasti. Z tohto dôvodu mal dôraz na zvyšovanie kompetencií pedagogických zamestnancov v oblasti IKT mimoriadny význam.

Druhou, rovnako dôležitou výzvou pre pedagogických pracovníkov, bola celková reorientácia vzdelávania na prípravu žiakov s cieľom nájsť uplatnenie na trhu práce v modernej (vedomostnej) spoločnosti.

Žiaci boli v hodnotených DOP druhotnou cieľovou skupinou, ktorej potreby mali byť napĺňané školou a pôsobením pedagógov. Celkové zlepšenie výchovno-vzdelávacieho procesu, modernizácia technického vybavenia škôl a inovované didaktické prostriedky a učebné pomôcky, ktoré realizácia DOP priniesla, sa však odrazilo na ich výsledkoch a na **zvyšovaní kľúčových kompetencií žiakov**.

Jedným z atribútov modernej školy (v porovnaní s tradičnou), je postoj žiakov k vzdelaniu. A práve zmenu tohto postoja niektorí respondenti označili za neplánovaný dopad projektu. Zavádzanie nových metód a postupov vyvolalo väčší záujem žiakov o štúdium, posilnila sa kreativita žiakov a ich snaha poznávať.

6.3.1 Opatrenie 1.2

Národné projekty

Národný projekt *Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti* (NP 13) bol jednou z prvých väčších iniciatív na vytvorenie spolupráce vysokých škôl a súkromného sektora v procese vzdelávania. Táto spolupráca bola zameraná na prispôbenie obsahov a foriem 100 vybraných perspektívnych študijných programov vysokoškolského vzdelávania potrebám trhu práce a zapájanie študentov vysokých škôl do poznávania reálnych potrieb a reálnych riešení problémov a inovácií v podnikoch. Zatiaľ čo skutočná miera inovácie vybraných perspektívnych študijných programov na zapojených VŠ nie je známa, projekt zaznamenal významné dopady na zapojených študentov. Takmer polovici z 373 študentov, ktorí absolvovali dlhodobé vzdelávanie v podnikoch, bolo zo strany podniku **ponúknuté pracovné miesto** a približne štvrtine **iná forma spolupráce** – napríklad v oblasti pokračovania praktického vzdelávania, domácej či zahraničnej stáže, riešenia diplomových prác, či výskumných úloh.

Dopytovo-orientované projekty

Hoci sa konkrétne výsledky, ktoré projekty znamenali pre dané cieľové skupiny, v niektorých aspektoch odlišujú, je možné sumárne vyhodnotiť, že išlo najmä o nasledovné zmeny pre uvedené cieľové skupiny:

- zamestnanci VŠ boli vyškolení (v závislosti od projektu išlo buď o učiteľov, zamestnancov manažmentu, zamestnancov v oblasti vedy a výskumu alebo doktorandov či postdoktorandov) s cieľom rozvoja vybraných zručností (najmä IKT, jazykové a analytické);

- **zamestnanci VŠ získali zručnosti**, ktoré mohli využiť pri tvorbe príručiek, učebných materiálov (učitelia, manažment) a zavedení informačného systému do praxe (manažment);
- zamestnanci VŠ zavádzali štandardy kvality na VŠ (manažment, učitelia, zamestnanci výskumu a vývoja);
- rozšírila sa **medzinárodná spolupráca**, vrátane networkingu, duálnych študijných programov, konferencií a študijných/prednáškových pobytov v zahraničí (manažment, učitelia, doktorandi a postdoktorandi, zamestnanci výskumu a vývoja);
- manažment a učitelia VŠ pripravili nové a inovované študijné programy na akreditáciu, využívali nové a inovované formy a metódy výučby, vrátane e-learningu a duálnych študijných programov;
- študenti a doktorandi mohli absolvovať nové a inovované študijné programy a využívať nové a inovované formy výučby, vrátane e-learningu a duálnych študijných programov;
- cieľové skupiny využívali nové laboratóriá a vytvorené centrá rozvoja, učebne, učebné materiály, pomôcky, učebné texty a materiály, zakúpené knihy a publikácie (študenti, učitelia, doktorandi a postdoktorandi, zamestnanci výskumu a vývoja);
- zvýšila sa publikačná činnosť cieľových skupín (učitelia, doktorandi a postdoktorandi, zamestnanci výskumu a vývoja).

Všetky uvedené skupiny výsledkov sú vo všeobecnosti pre cieľové skupiny potrebné. O konkrétnej potrebe v rámci jednotlivých vysokých škôl, fakúlt, vzdelávacích programov či cieľových skupín rozhodoval formou podania či nepodania žiadosti o NFP samotný žiadateľ/ prijímateľ. Zároveň je možné konštatovať, že projekty svojím zameraním pokryli prakticky celú škálu oprávnených aktivít, ktoré je možné financovať z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu (ESF) v sektore VŠ.

Z hodnotenej vzorky dopytovo-orientovaných projektov (26) bolo u 69 % zistené dosiahnutie aj neplánovaných efektov ich realizácie. Pozitívne neplánované efekty, ktoré boli deklarované vo väčšine hodnotených projektov, je možné začleniť do dvoch skupín, a to:

- **nadviazaná spolupráca VŠ so zahraničnými univerzitami** vo viacerých oblastiach než bolo plánované v rámci projektu;
- **výstupy projektu** napomohli cieľovej skupine a tiež samotnej vysokej škole k progresu v oblastiach, na ktoré nebol projekt priamo zameraný, čo možno zhrnúť ako interdisciplinárny a inštitucionálny presah výstupov projektu.

Z hľadiska vplyvu externých faktorov na dosiahnutie výsledkov projektu, bol u 16 respondentov (62 %) z celkovej vzorky 26 projektov potvrdený tento účinok, pričom rezonovali najmä negatívne:

- legislatívne zmeny v súvislosti s akreditáciou, publikačnou činnosťou, pracovno-právnymi vzťahmi;
- **zdĺhavý proces verejného obstarávania**;
- **záujem o akreditované študijné programy** tiež z hľadiska atraktivity miesta realizácie projektu (podľa vyjadrení respondentov študenti uprednostňujú štúdium v hlavnom meste SR resp. zahraničné univerzity);
- **záujem zamestnancov VŠ o zapojenie sa do systému hodnotenia kvality VŠ**;
- **nedostatok kvalifikovaných odborníkov na požadovanej úrovni**.

U 11 % vzorky nebolo možné dosah externých faktorov overiť, nakoľko sa telefonické rozhovory nepodarilo uskutočniť.

Z pohľadu prínosu projektov v súvislosti s realizáciou ďalších projektov alebo nadväzujúcich aktivít mali uskutočnené dopytovo-orientované projekty vysokú úspešnosť. Až 73 % hodnotených projektov (N=26) prispelo k zapájaniu sa žiadateľov aj do iných výziev, či už cez grantové schémy alebo iné operačné programy, rovnako aj do projektov ERASMUS, INTERREG, APVV²⁷, VEGA²⁸, KEGA²⁹. Projekty podľa respondentov boli prínosné aj v oblasti rozvoja a prehĺbenia

²⁷ Agentúra na podporu výskumu a vývoja

²⁸ Vedecká grantová agentúra MŠVVaŠ SR a SAV

²⁹ Vedecká grantová agentúra MŠVVaŠ SR a SAV

medzinárodnej spolupráce s inými VŠ, a spolupráce so súkromným sektorom. Výsledky a výstupy projektu prispeli v niektorých VŠ aj k vytvoreniu ďalších nových študijných predmetov či dokonca študijných programov.

6.3.3 Opatrenie 2.1

Národné projekty

V opatrení 2.1 boli zrealizované dva národné projekty, ktoré znamenali zmeny na systémovej úrovni vzdelávania a ich charakter priamo podmieňuje ich dlhodobý dopad. V prvom prípade to boli **profesijné štandardy pre pedagogických a odborných zamestnancov**. Tie sa stali normatívnym dokumentom, z ktorého vychádza množstvo ďalších procesov - napríklad kariérový rast prostredníctvom atestačného procesu pedagogických zamestnancov, profesijný rozvoj prostredníctvom nastavenia programov kontinuálneho vzdelávania či procesy hodnotenia a odmeňovania zamestnancov nastavené podľa kompetenčných profilov. Na profesijné štandardy sú taktiež naviazané študijné programy vysokých škôl, ktoré pripravujú budúcich pedagógov a odborných zamestnancov škôl.

V druhom prípade to bolo vytvorenie **Slovenského kvalifikačného rámca a Národnej sústavy kvalifikácií**, ktoré umožnili priradiť národný systém vzdelávania a kvalifikácií k európskemu. Daný národný projekt predstavoval prvú fázu dlhodobého procesu, ktorý v súčasnosti pokračuje procesom uznávania kvalifikácií, ktorý umožní zavedenie mechanizmov na flexibilné získavanie kvalifikácií mimo systému formálneho vzdelávania.

Ako bolo spomenuté v kapitole 6.2.3, cieľ opatrenia 2.1 priamo ovplyvňuje výstupy a predpokladané dopady daných projektov. Keďže dané opatrenie bolo zamerané na **zvýšenie kompetencií cieľových skupín**, merateľnými ukazovateľmi boli prevažne počty absolventov vzdelávacích aktivít:

- viac ako 65 600 pedagogických a odborných zamestnancov - *Profesijný a kariérový rast pedagogických zamestnancov*;
- 22 628 mladých ľudí zapojených do aktivít projektu - *KomPrax – Kompetencie pre prax*;
- 11 814 mladých ľudí zapojených do vzdelávacích aktivít - *KomPrax – Kompetencie pre prax*;
- 10 751 pedagogických a odborných zamestnancov - *Aktivizujúce metódy vo výchove*;
- viac ako 3 300 učiteľov telesnej a športovej výchovy - *Zvyšovanie kvalifikácie učiteľov telesnej a športovej výchovy*;
- 2 400 pedagogických a odborných zamestnancov - *Rozvíjanie profesijných kompetencií učiteľov materských, základných a stredných škôl v kontexte zvyšovania úspešnosti reformy systému základného vzdelávania*;
- 1 320 učiteľov v predmete informatika - *Ďalšie vzdelávanie učiteľov základných škôl a stredných škôl v predmete informatika*.

Všetky z uvedených projektov dosiahli alebo presiahli ukazovatele počtu absolventov vzdelávacích programov a aj vďaka celoplošnému zacieleniu a objemu účastníkov, ktorí sa zúčastnili na ďalšom vzdelávaní, sa dajú predpokladať pozitívne dopady na úroveň kompetencií cieľových skupín a následne na výchovno-vzdelávací proces. Niektoré z projektov boli podporené aj materiálo-technickým zabezpečením (sady na telesnú výchovu, pomôcky na predmet informatika), kde sa tiež dá predpokladať pozitívny efekt na výučbu a samotných žiakov.

Na základe uvedeného sa dá zhrnúť, že aj vďaka komplexnej ponuke ďalšieho vzdelávania, akú sprostredkovali intervencie v rámci tohto operačného programu, sa podarilo **zvýšiť záujem cieľových skupín o programy celoživotného vzdelávania** a jednoznačne sa podarilo zvýšiť počet účastníkov týchto programov. Nastal tak rozvoj ľudských zdrojov nielen na strane cieľových skupín, ale i na strane poskytovateľov programov celoživotného vzdelávania, keďže rástol počet certifikovaných a postupne aj skúsených lektorov a školiteľov. Pozitívny dopad bol teda zaznamenaný aj v rámci programov a inštitúcií ďalšieho vzdelávania, čo priamo vedie k napĺňaniu špecifických cieľov opatrenia 2.1.

Dopytovo-orientované projekty

Najväčšou cieľovou skupinou, v rámci ktorej boli telefonickým zisťovaním hodnotené dopady projektov, sú seniori nad 50 rokov. Absolvovaním vzdelávacích aktivít si posilnili a ďalej rozvinuli **klúčové kompetencie** v oblasti IKT, cudzích jazykov, v ručných prácach, pohybových aktivitách a zdravom životnom štýle. Tiež bol identifikovaný zvýšený záujem cieľovej skupiny o vzdelávanie a samoštúdium, došlo k zníženiu komunikačnej bariéry a lepšiemu nadväzovaniu nových a upevňovaniu existujúcich vzťahov. Sociálne väzby boli rozvinuté aj so seniormi z družobných miest, čo posilnilo ich medzinárodnú spoluprácu.

Pracovníci z oblasti cestovného ruchu nadobudli vďaka realizácii projektov **vedomosti a zručnosti pre potreby praxe**, najmä zvýšené kompetencie a doplnenie kvalifikácie v IKT, cudzích jazykoch, marketingových zručnostiach, manažmente, komunikácii a gastronómii, čo v mnohých prípadoch podľa vyjadrenia prijímateľov napomohlo k zvýšeniu návštevnosti zariadenia, a tým aj celkovo cestovnému ruchu v danej oblasti.

Pri všetkých projektoch tohto opatrenia, pre ktorých hodnotenie sa telefonické rozhovory uskutočnili (11), respondenti deklarovali pretrvávanie výsledkov/ dopadov do súčasnosti, avšak konkrétne údaje nemajú k dispozícii.

Externé faktory s vplyvom na dosiahnutie výsledkov projektu boli zaznamenané len v troch prípadoch, a to nedostatočný záujem seniorov o realizované aktivity, meškajúca refundácia vynaložených výdavkov zo strany poskytovateľa NFP a v jednom prípade firma zabezpečujúca vzdelávanie vypovedala zmluvu, kvôli čomu si mesto ako prijímateľ muselo zabezpečiť vzdelávacie aktivity z vlastných zdrojov.

6.3.4 Opatrenie 3.1

Národné projekty

Cieľom všetkých hodnotených projektov v rámci tohto opatrenia bolo zvýšenie pedagogických a odborných kompetencií zamestnancov materských a základných škôl so špeciálnym zameraním na prácu s deťmi z MRK. Na základe merateľných ukazovateľov akými sú počet absolventov vzdelávacích aktivít boli tieto projekty úspešné a dá sa predpokladať, že úroveň kompetencií cieľovej skupiny sa zvýšila. Najsilnejším faktorom, ktorý potvrdzuje toto tvrdenie, je záujem druhej cieľovej skupiny – detí a žiakov z MRK - o aktivity projektov, konkrétne o celodenný výchovno-vzdelávací systém. Z tohto hľadiska boli ukazovatele dopadov niekoľkonásobne prekročené, napríklad v projekte *Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunít* (NP 35) sa do aktivít projektu zapojilo 22 325 žiakov oproti plánovaným 15 000. Podobne v projekte *PRINED – PRojekt INkluzívnej EDukácie* (NP 37) sa do aktivít projektu zapojilo 6 634 žiakov oproti plánovaným 2 000.

Na základe týchto výsledkov sa dá predpokladať, že zapojené školy pristupovali k realizácii záujmových útvarov systematicky – nielen pedagogickou a odbornou prípravou zamestnancov, ktorých kompetencie na prácu so žiakmi z MRK sa očividne zlepšili (vďaka cielenému kontinuálnemu vzdelávaniu), ale i samotnou štruktúrou a obsahom týchto útvarov, ktoré boli navrhnuté tak, aby žiakov zaujali a motivovali. Jedným z aspektov, ktorý sa mimoriadne osvedčil a mal aj priamy **pozitívny efekt na učebné výsledky žiakov**, bolo zavedenie prípravy na vyučovanie v rámci záujmových útvarov. Tento prístup následne prevzali viaceré školy a v dnešnej dobe je bežnou praxou školského klubu detí. Zavedenie celodenného výchovno-vzdelávacieho systému malo pozitívny dopad aj na ďalšie oblasti – o 30 % poklesol počet vymeškaných hodín u žiakov z MRK, čo je jeden z najčastejších problémov v tejto skupine žiakov.

K týmto zmenám výrazne napomohlo aj nadviazanie spolupráce s rodičmi žiakov a komunitou z MRK prostredníctvom osvetových programov a konzultácií. Mnohé z nich sa realizovali priamo v rómskych osadách a zameriavali sa na vyvolanie záujmu rodičov o školu, výchovu a vzdelávanie.

Odborní pracovníci, ktorí tieto aktivity realizovali, mali vďaka cielenému vzdelávaniu aj multikultúrne znalosti nevyhnutné na ich úspešné zvládnutie.

Na základe implementovaných projektov a zavedenia modelu inkluzívneho vzdelávania do zapojených materských a základných škôl sa potvrdila podstata inkluzívneho prístupu a síce, že má pozitívny dopad nielen na žiakov zo znevýhodneného prostredia, ale na *školu ako celok* a je najlepším nástrojom na potlačanie diskriminujúcich postojov.

Dopytovo-orientované projekty

Využívanie výstupov projektov realizovaných v rámci tohto opatrenia s cieľom zvyšovania vzdelanostnej úrovne žiakov základných a stredných škôl pochádzajúcich z MRK má vo veľkej miere vplyv na dosiahnuté zmeny, resp. dopady projektu. Tieto boli zisťované telefonickými rozhovormi s 11 respondentmi.

Dopady na pedagogických zamestnancov ZŠ a SOŠ sú na základe vyjadrení zástupcov prijímateľov nasledovné:

- vďaka rozvinutým špeciálnym zručnostiam v oblasti IKT a čitateľskej gramotnosti, dokázali pedagógovia **aplikovať získané znalosti v praxi**, pri tvorbe pracovných listov, učebných materiálov a cvičení;
- získané **zručnosti v oblasti inkluzívneho vzdelávania** a špeciálnej pedagogike napomohli pedagógom ľahšie zaujať individuálny prístup k žiakom s osobitými potrebami, najmä k žiakom pochádzajúcim z MRK;
- **zlepšená komunikácia** medzi rodinou žiaka z MRK a učiteľmi.

Uvedené dopady prispeli k skvalitneniu výchovno-vzdelávacieho procesu, a tým k zlepšeniu podmienok pre integráciu žiakov z MRK. Dopady na žiakov ZŠ a SOŠ z MRK identifikovali prijímatelia nasledovne:

- rozvinuté kľúčové kompetencie a získané vedomosti pre potreby trhu práce;
- zlepšené výchovno-vzdelávacie a hygienické návyky;
- zlepšená školská dochádzka;
- zvýšené povedomie žiakov z MRK o vlastnej kultúre;
- zvýšený počet žiakov, ktorí pokračovali do vyšších ročníkov a následne na SŠ;
- zlepšená sociálna inklúzia žiakov z MRK.

Všetci oslovení respondenti potvrdili pretrvávanie dopadov do súčasnosti.

Externé faktory s vplyvom na dosiahnutie výsledkov projektu boli potvrdené v 10 prípadoch telefonických zisťovaní, pričom rezonovala najmä nedostatočná spolupráca zo strany rodičov, ktorá sa odrazila na záujme žiakov z MRK zapájať sa do vyučovania a aktivít projektu. Administratívna záťaž na pedagógov ovplyvnila ich záujem zapájať sa do projektov.

6.3.5 Opatrenie 4.1

Národné projekty

Dopad projektov implementovaných v rámci opatrenia 4.1 úzko súvisí s projektmi, ktoré boli realizované v opatrení 1.1, keďže išlo o celonárodné, plošne adresované intervencie ako napríklad zabezpečiť povinnú kvalifikovanú výučbu cudzieho jazyka na 1. stupni ZŠ (projekt *Vzdelávanie učiteľov základných škôl v oblasti cudzích jazykov v súvislosti s koncepciou vyučovania cudzích jazykov na základných a stredných školách*). Podobnými príkladmi sú projekty *Vzdelávanie pedagogických zamestnancov materských škôl ako súčasť reformy vzdelávania* či *Modernizácia vzdelávacieho procesu na základných školách*. Ich dopad je teda do značnej miery vopred determinovaný v tom zmysle, že priamo dopĺňajú zrkadlové projekty s jediným rozdielom - že sa zameriavajú na prijímateľov výhradne v Bratislavskom kraji. Ako bolo uvedené v kapitole 6.1.5, potreby pedagogických a odborných zamestnancov v Bratislavskom kraji sa výrazne nelíšili od

ostatných, čo sa tiež prejavilo v tom, že takmer všetky projekty realizovali identické aktivity či išlo o Bratislavský kraj alebo mimo-bratislavský región. Výnimkou bol projekt *Modernizácia vzdelávacieho procesu na základných školách* (NP 25), ktorý v rámci opatrenia 4.1 nezabezpečoval technické vybavenie a pomôcky pre školy zapojené do projektu.

Dopytovo-orientované projekty

Podporený projekt prispel k tomu, že žiaci si zlepšili svoju **čitateľskú gramotnosť, jazykové zručnosti**, čo sa odrazilo aj na nadpriemerných výsledkoch žiakov v testovaní v rámci SR. Podľa respondenta sa to ukazuje aj vo vnútorných hodnoteniach, pri ktorých sa stále používajú testy z realizovaného projektu. Podľa tvrdenia respondenta sa zlepšila aj celková kvalita základnej školy, čo má potvrdené od gymnázií, ktoré oceňujú pripravenosť absolventov tejto ZŠ. Na druhej strane pedagogickí zamestnanci si zlepšili svoje **zručnosti v podpore rozvoja čitateľskej gramotnosti** vo výučbe, naučili sa ako viesť výučbu v tomto smere, zlepšili svoje IKT zručnosti a ďalej ich aplikujú na vyučovacích hodinách. Pri výučbe anglického jazyka využívajú moderné formy vyučovania. Ocenili aj to, že vďaka projektu zaznamenali profesijný rast.

Prínos projektu sa prejavil aj formou neplánovaných dopadov, a to konkrétne v tom, že projekt stmelil pedagogický zbor a zvýšil reputáciu školy (ZŠ z iných častí SR ich kontaktovali a preberali novovytvorené cvičenia do svojich osnov). Podľa respondenta mal projekt celkovo veľmi pozitívny ohlas a aj žiaci naďalej prezentovali svoje dramatické vystúpenia, ktoré si nacvičili ako súčasť projektu, a to na rôznych mimoškolských podujatiach aj po skončení projektu.

6.3.6 Opatrenie 4.2

Národné projekty

Z hľadiska merateľných ukazovateľov dopadov bola úspešnosť jednotlivých projektov hodnotených v rámci opatrenia 4.2 rôzna. V projekte *Profesijný a kariérový rast pedagogických zamestnancov* (NP 15) bol počet zamestnancov zapojených do vzdelávacích aktivít projektu niekoľkonásobne prekročený – 9 214 oproti plánovaným 2 000. Do projektu *Ďalšie vzdelávanie učiteľov základných a stredných škôl v predmete informatika* (NP 14) sa zapojilo 122 škôl s plánovaným počtom 60. V projekte *Tvorba Národnej sústavy kvalifikácií* (NP 19) bol počet zamestnancov zapojených do vzdelávacích aktivít projektu 185 oproti plánovanému počtu 455.

Na druhej strane, celkový dopad projektov týchto projektov je neoddeliteľný od dopadu projektov, ktoré boli realizované v opatrení 2.1, keďže išlo o celonárodné, plošne adresované intervencie ako napríklad vytvorenie profesijných štandardov pre pedagogických a odborných zamestnancov (projekt *Profesijný a kariérový rast pedagogických zamestnancov*) či vytvorenie Národnej sústavy kvalifikácií (projekt *Tvorba Národnej sústavy kvalifikácií*). Ich realizácia v rámci Bratislavského kraja tým nepredstavovala žiadne špecifiká, ktoré by mali vplyv na dosiahnutie odlišných dopadov. Celkový dopad týchto projektov je preto podrobne opísaný v kapitole 6.3.3.

Dopytovo-orientované projekty

V rámci tohto opatrenia boli hodnotené dva dopytovo-orientované projekty. O úspechu prvého svedčí, že sa naštartovala **spolupráca so zahraničím, medzinárodná mobilita**, ktorá viedla k zavádzaniu nových postupov a k publikovaniu odborných článkov, zvýšeniu kvality výskumu na úroveň zahraničných univerzít a tiež vytvoreniu doktorandského študijného predmetu v anglickom jazyku, ktorý bol posilnený pomocou zahraničných lektorov a viedol k zvýšeniu kvality vzdelávania na VŠ.

Cieľ druhého projektu bol naplnený vypracovaním a akreditáciou cudzojazyčného magisterského študijného programu, vďaka čomu sa **zvýšil výber predmetov v anglickom jazyku**, študenti získavali praktické zručnosti prostredníctvom simulácie súdnych sporov, organizovania

medzinárodných súťaží a prijímania zahraničných študentov na štúdium. Vysokoškolskí učitelia zvýšili mieru používania anglického jazyka vo výučbe, mali možnosť prednášať a publikovať v anglickom jazyku a zúčastňovali sa zahraničných mobilít. Doktorandi tiež dostali možnosť študovať a prednášať v anglickom jazyku.

Zhrnutie

Pozitívny dopad projektov v rámci **opatrenia 1.1** mal byť dosiahnutý prostredníctvom zavedenia inovatívnych metód, didaktických pomôcok a IKT do výchovno-vzdelávacieho procesu. Na hodnotenej vzorke projektov sa tieto efekty dosiahli a potvrdili – zvýšil sa záujem žiakov o predmety, ktoré boli zahrnuté do projektov (napríklad polytechnická výchova), čo sa prejavilo aj v ich učebných výsledkoch. Materiálno-technické zabezpečenie malo predpokladaný motivačný účinok a vo veľkej miere sa naďalej využíva (s výnimkou IKT zariadení). Projekty mali pozitívne dopady aj na pedagogických zamestnancov škôl, ktorým sa vďaka vzdelávaniu zameraným na aktívne využívanie moderných pedagogických postupov zvýšila úroveň odborných kompetencií. Dané tvrdenia však vo väčšine prípadov neboli potvrdené kvalitatívne, keďže ukazovatele sa vo veľkej miere limitovali na počet absolventov vzdelávacích aktivít a nie na skutočnú zmenu a využitie v praxi. Práve absencia systematických evaluácií projektov a ich konkrétnych dopadov na cieľové skupiny je z tohto pohľadu výrazným nedostatkom.

Z hľadiska národného projektu, ktorý bol predmetom hodnotenia v **opatrení 1.2**, sa zaznamenal pozitívny dopad predovšetkým na cieľovú skupinu študentov VŠ vo forme ponúkanej pracovnej pozície alebo inej formy spolupráce. Prostredníctvom dopytovo-orientovaných projektov sa pozitívne efekty prejavili v novonadobudnutých zručnostiach VŠ zamestnancov, v rozšírenej medzinárodnej spolupráci a v tvorbe nových študijných programov. Skutočná miera inovácie daných programov či konkrétne výsledky spolupráce VŠ a podnikov však nie je známa.

V rámci **opatrenia 2.1** boli implementované dva národné projekty, ktorých charakter priamo podmieňuje ich dlhodobý dopad. Vytvorenie profesijných štandardov a Národnej sústavy kvalifikácií predstavuje systémové intervencie, ktorých efekty pretrvávajú do súčasnosti a sú ukotvené aj legislatívne. Z hľadiska dopytovo-orientovaných projektov sa na základe ich výsledkov potvrdilo, že ich obsahové zameranie zodpovedalo potrebám (rôznorodých) cieľových skupín a tie vedeli nové vedomosti, poznatky a zručnosti využiť v praxi. Vďaka OPV sa tak podarilo zvýšiť záujem o programy celoživotného vzdelávania, a tým aj počet ich účastníkov.

Prostredníctvom projektov realizovaných v **opatrení 3.1** sa dosiahli výrazné pozitívne dopady na deti a žiakov pochádzajúcich z MRK, a to nielen vďaka cielenému kontinuálnemu vzdelávaniu učiteľov, ktorí s nimi pracujú, ale predovšetkým vďaka zavedeniu inkluzívneho modelu vzdelávania na zapojených školách. Pozitívne efekty sa prejavili veľkým záujmom žiakov z MRK o záujmové útvary, zlepšila sa ich dochádzka a tiež učebné výsledky. Na centrálnej úrovni sa vytvorili odborné metodiky a inštruktáže, ktorých priamy dopad sa prejavil aj v zníženom počte detí z MRK nesprávne zaradených do špeciálnych škôl. Pozitívne efekty sa pritom prejavovali nielen vo vzťahu k cieľovej skupine detí a žiakov z MRK, ale z pohľadu školy ako celku.

Dopady projektov implementovaných v rámci **opatrení 4.1 a 4.2** úzko súvisia a sú do značnej miery totožné s dopadmi projektov opatrení 1.1 a 2.1, keďže išlo o celonárodné, plošne adresované intervencie.

6.4 Aké faktory mali vplyv (pozitívny alebo negatívny) na prínos podporených intervencií pre cieľové skupiny?

6.4.1 Opatrenie 1.1

Základné školy - národné projekty

V rámci opatrenia 1.1 boli najvýraznejšími externými faktormi, ktoré ovplyvnili prínos a výsledky projektov nasledujúce legislatívne zmeny:

- zavedenie Štátneho vzdelávacieho programu v roku 2008, ktorým sa stalo vyučovanie jedného cudzieho jazyka povinné už od primárneho vzdelávania. Tým vznikla potreba zvýšiť počet kvalifikovaných učiteľ'ov cudzieho jazyka na 1. stupni ZŠ.
- Novela školského zákona z roku 2011 zaviedla anglický jazyk ako povinný na 1. stupni ZŠ. To malo negatívny dopad na učiteľ'ov, ktorí si doplnili kvalifikáciu na vyučovanie iného cudzieho jazyka ako anglického, keďže svoju kvalifikáciu nemali kde uplatniť.
- Zavedenie inovovaného Štátneho vzdelávacieho programu v roku 2015, ktorý zvýšil dotáciu vyučovacích hodín pre predmety fyzika, chémia a biológia na 2. stupni ZŠ. Tým vznikla potreba inovovať/ vytvoriť nielen učebne na výučbu týchto predmetov, ale i metodické postupy a formy vyučovacieho procesu. Tento faktor mal priamy vplyv na národné projekty 9 a 10.

Ako bolo uvedené v kapitole 6.3.1, národné projekty zrealizované v rámci tohto opatrenia priniesli pozitívne dopady pre cieľové skupiny ako napríklad zvýšenú úroveň odborných kompetencií pedagogických zamestnancov či zatriktívnenie vyučovacieho procesu pre žiakov základných škôl. Z hľadiska udržateľnosti sa dá predpokladať, že pedagogickí zamestnanci naďalej využívajú nové zručnosti, inovované metódy a formy vo výchovno-vzdelávacom procese, aj keď presné dáta o absolventoch kontinuálneho vzdelávania a ich terajších pracovných pozíciách nie sú k dispozícii. Pri národnom projekte *Vzdelávanie učiteľ'ov základných škôl v oblasti cudzích jazykov v súvislosti s Koncepciou vyučovania cudzích jazykov na základných a stredných školách* (NP 12) však učitelia, ktorí si doplnili kvalifikáciu o vyučovanie iného cudzieho jazyka ako anglického, nemali tieto novonadobudnuté kompetencie kde uplatniť, keďže od školského roku 2011/2012 bol povinným cudzím jazykom na 1. stupni ZŠ anglický jazyk. Hoci od školského roku 2019/2020 výučba anglického jazyka na 1. stupni ZŠ nie je povinná a žiaci si môžu vybrať iný cudzí jazyk, preferencia a dominantnosť anglického jazyka je stále vysoká (viď kapitola 6.3.1).

Dopytovo-orientované projekty

Primárnou cieľovou skupinou dopytovo-orientovaných projektov boli žiaci základných škôl, ktorí dlhodobo profitujú zo získaných vedomostí a zručností. Aby bol zabezpečený kontinuálny rozvoj ich kľúčových schopností, je potrebné dlhodobo udržiavať dosiahnuté výstupy a výsledky a podporovať nadväzujúce aktivity v oblasti formálneho i neformálneho vzdelávania.

Projekty OPV poskytli základným školám nové IKT vybavenie a najmä umožnili získať prvé skúsenosti s projektami, ktoré školy podnikli zapojiť sa do ďalších projektových iniciatív, priamo či nepriamo nadväzujúcich na ciele OPV. Zapojenie sa do ďalšieho projektu potvrdilo až 73 % základných škôl hodnotených v opatrení 1.1., pričom najčastejšími nadväzujúcimi iniciatívami boli malé projekty poskytujúce **IKT vybavenie**, napríklad projekty spoločnosti COOP Jednota a nadácie KIA Motors Slovakia, projekty Slovenskej sporiteľne, projekt Android – externý učiteľ informatiky a projekty spoločnosti Microsoft. Nadväzujúce projekty podporujúce **kľúčové kompetencie** boli podporované v rámci grantových schém na prevenciu kriminálno-patologických javov, ale aj environmentálnych projektov napríklad *Zelená škola*, *Učiaci záhrada*. Interkultúrne porozumenie podporili projekty *Educate Slovakia* a *Comenius* a vytvorili spoluprácu rozvíjajúcu jazykové zručnosti prostredníctvom programov *ERASMUS+* a *eTwinning*. Využívané boli aj ponuky národných projektov v rámci OPLZ, a to najmä *IT akadémia – vzdelávanie pre 21. storočie* podporujúca vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti práce s IKT a modernizáciu

predmetov matematika, informatika, prírodovedných predmetov a odborných predmetov, a projekt v rámci výzvy *V základnej škole úspešnejší* podporujúci skvalitňovanie vzdelávania a vytváranie rovnosti príležitostí pomocou vytvárania vhodného prostredia pre integráciu žiakov so ŠVVP a žiakov pochádzajúcich z MRK. Jedna škola sa zapojila aj do programu IROP.

Negatívny vplyv na udržateľnosť projektov mali okrem krátkej životnosti IKT aj zmeny legislatívneho charakteru, najmä **časté zmeny ŠVP**, ktorý sa menil aj počas realizácie projektov. Základné školy ovplyvnil aj viackrát počas realizácie jedného projektu, nakoľko vytvorené vzdelávacie materiály bolo nutné aktualizovať podľa nových požiadaviek a v niektorých prípadoch opätovne revidovať. Práca so žiakmi a zavádzanie inovatívnych procesov do vyučovania sa rovnako stretla s negatívnymi vplyvmi spôsobenými **personálnymi zmenami**. Vysoká fluktuácia zamestnancov vyškolených v rámci projektu ovplyvnila vo výraznej miere iba jednu zo škôl, bola však menovaná inými školami ako potenciálny rizikový faktor pri udržiavaní výsledkov do budúcnosti. Negatívny vplyv externých faktorov vidia zástupcovia ZŠ aj v **rýchlo sa meniacich potrebách cieľovej skupiny**, ktoré sú spôsobené zvyšujúcim sa počtom žiakov pochádzajúcich zo SZP na základných školách alebo zvýšeným počtom žiakov kategórie B a C v triedach špeciálnych škôl, spôsobeným postupnou integráciou kategórie A do bežných základných škôl.

Stredné školy - národné projekty

Vplyvy externých faktorov na realizáciu NP identifikované pri hodnotiacich rozhovoroch mali prevažne negatívny charakter. Vo všeobecnosti je možné tieto vplyvy rozdeliť na tri základné roviny:

Prvou rovinou sú **rámčové podmienky a legislatívne prostredie tvorené z úrovne MŠVVaŠ SR**. Ak napríklad zmenou Štátneho vzdelávacieho programu dôjde k zmenám časových dotácií pre jednotlivé predmety, môže to zmenšiť prínos projektov realizovaných v predchádzajúcom období. Z tohto pohľadu je preto nevyhnutná transparentnosť dlhodobých zámerov zákonodarcu a ich predvídateľnosť odbornou verejnosťou. Na druhej strane môže byť pozitívnym faktorom v tejto rovine legislatívna podpora výsledkov projektu *Hodnotenie kvality vzdelávania na ZŠ a SŠ v SR v kontexte prebiehajúcej obsahovej reformy vzdelávania* (NP 5), čím sa zvýraznil jeho celkový dopad. Národné testovania na vzdelávacom stupni ISCED 1 - ISCED 3 sa v zmysle novej koncepcie podľa rozhodnutia MŠVVaŠ SR na školách realizujú každoročne.

Druhou rovinou je **prostredie vytvárané z úrovne zriaďovateľov stredných škôl**, ktorými sú v prevažnej miere samosprávne kraje. Ide napríklad o reguláciu počtu žiakov prvých ročníkov stredných škôl a rozvíjanie perspektívnych študijných odborov s dobrou perspektívou uplatnenia na trhu práce. Zriaďovatelia tiež v spolupráci so zamestnávateľmi a ich združeniami zohrávajú aktívnu úlohu pri zavádzaní duálneho systému vzdelávania.

Tretou rovinou je **prostredie reálne existujúce na úrovni stredných škôl**. V teórii zmeny boli externé faktory z tejto roviny, potenciálne ohrozujúce prínos podporených intervencií, sprevádzané kľúčovým slovom „záujem“. Konkrétne *záujem škôl o spoluprácu, záujem pedagogických zamestnancov o zavádzanie inovácií vo vyučovacom procese, záujem pedagogických zamestnancov o ďalšie vzdelávanie, záujem manažmentu škôl o implementáciu zmien*.

Zatiaľ čo u DOP zohrávali významnejšiu úlohu prvé dve roviny externých faktorov, tak u NP je to práve tretia rovina. Ukazuje sa, že prínos NP pre dosiahnutie cieľov uvedených v OPV a dopad na cieľové skupiny je výrazne ovplyvnený záujmom škôl implementovať výsledky NP. To súvisí v prvom rade s tým, do akej miery sa pedagogickí zamestnanci a manažment škôl stotožní s cieľmi jednotlivých NP.

Udržateľnosť NP a ich dlhodobý dopad sú s ohľadom na charakter inštitúcií, ktoré NP realizovali, pomerne vysoké. Ponúka sa preto záver, že udržateľnosť NP a ich dlhodobý dopad budú tým vyššie, čím viac sa budú ich ciele blížiť cieľom, ktoré je výchovno-vzdelávacia základňa stredných škôl schopná a ochotná reflektovať. Tam, kde majú tieto ciele navyše aj oporu v legislatíve, je ich dosahovanie relatívne ľahšie.

Stredné školy - dopytovo-orientované projekty

Najdôležitejším faktorom ovplyvňujúcim uskutočnenie očakávaných prínosov DOP pre cieľové skupiny je kvalita nastavenia projektu, ako je definovaný cieľ a kľúčové aktivity, ktoré k naplneniu cieľa vedú. Väčšina DOP je z tohto pohľadu dobre zostavená a reflektuje potreby príslušnej školy, pedagogických zamestnancov i žiakov.

Pri hodnotení prínosu projektov k dosiahnutiu špecifických cieľov opatrení 1.1 bol prínos väčšiny projektov hodnotený na úrovni *skôr vysoký*. Pri piatich projektoch je možné konštatovať, že ich príspevok k naplneniu špecifických cieľov bol nadpriemerný a hodnotený ako *vysoký*. Pri dvoch projektoch, kde respondenti uviedli, že príspevky projektov boli *skôr nízke*, bolo toto hodnotenie dôsledkom organizačných zmien v štruktúre SŠ. Za najvýraznejší negatívny externý faktor sa dá označiť **nesúlad názoru zriaďovateľa a školy na rozvoj a ďalšie fungovanie inštitúcie**. Ďalším negatívnym vonkajším faktorom je **nesúlad vzdelávacích kapacít a reálna regionálna potreba**. A to v oboch smeroch: kapacita školy je dostatočná, ale záujem žiakov nie alebo naopak kapacita školy nezodpovedá vysokému záujmu o štúdium.

Formálne je udržateľnosť na požadovanú dobu u DOP zaistená. Reálne však niektoré výstupy strácajú aktuálnosť, prípadne morálne zastarávajú ešte pred jej uplynutím.

Vzdelávanie pedagogických zamestnancov nemožno chápať ako jednorazový akt a musí v praxi prebiehať kontinuálne. Rovnako si aj veľká časť učebných materiálov vyžaduje priebežnú aktualizáciu, najmä ak sa v danej oblasti prehlbuje stupeň poznania alebo prebieha intenzívny technologický vývoj. V neposlednom rade, didaktické pomôcky tiež postupom času zastarávajú a vykazujú určité opotrebovanie.

Dlhodobý prínos je možné predpokladať v projektoch, ktorým sa podarilo naštartovať v škole určité procesy, zmenilo sa vnímanie školy ako vzdelávacej inštitúcie, zmenil sa postoj pedagógov k trvalej potrebe vzdelávania a zmenil sa aj prístup žiakov k učeniu.

6.4.2 Opatrenie 1.2

Národné projekty

Vysoké školy disponujú značnou mierou nezávislosti, čo sa prejavuje aj pri ich rozhodovaní o zapojení či nezapojení do národných aj dopytovo-orientovaných projektov. Do národného projektu *Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti* sa zapojilo iba osem z 25 mimo-bratislavských VŠ, a tým pádom študenti a pedagógovia z iných VŠ nemohli priamo participovať na aktivitách tohto projektu. Vzhľadom na nastavenie OPV neboli v rámci NP 13 oprávnenými cieľovými skupinami študenti a pedagógovia VŠ v Bratislavskom kraji, kde je prirodzene vysoká koncentrácia akademického sektora, čo takisto významne zúžilo potenciálne cieľové skupiny tohto projektu. Vysoká miera autonómie VŠ je tiež jedným z dôvodov toho, že sa každá VŠ sama rozhodla, do akej miery implementuje odporúčania expertov ohľadom perspektívnych študijných programov, avšak v rámci NP nie sú k dispozícii informácie, v akom rozsahu boli tieto odporúčania skutočne prenesené do vyučovacieho procesu jednotlivých VŠ. Na nezapojenie väčšieho počtu VŠ mohla mať vplyv aj skutočnosť, že v sektore vysokých škôl neexistuje ideálny prijímateľ národného projektu takéhoto typu. NP 13 sa tiež musel vysporiadať s komplikáciami spojenými s verejným obstarávaním, ktoré mali za dôsledok oneskorenie niektorých aktivít či dokonca ich zrušenie (vybudovanie výučbových centier v podnikoch).

Jedným z pozitívnych faktorov prínosu intervencií pre cieľové skupiny bolo postupné získavanie záujmu a dôvery, vďaka čomu v NP narastal s časom záujem o zapojenie sa do jeho realizácie. Rovnako aj viaceré podniky, ktoré boli na začiatku realizácie projektu opatrné, boli ochotné sa zapojiť v neskoršom štádiu. V snahe pokračovať v časti aktivít NP 13 začalo v novembri 2016 svoju činnosť Centrum edukačného manažmentu (CEM) na Fakulte managementu Univerzity Komenského (FM UK) v Bratislave, ktoré sa orientuje na výskum v oblasti terciárneho vzdelávania, najmä na prepájanie VŠ vzdelávania s potrebami a požiadavkami trhu práce, kooperácie VŠ a praxe v oblasti vzdelávania aj výskumu. CEM získalo plný prístup k metódam, metodikám, údajom,

informáciám a výstupom NP s cieľom nadviazať na ne vlastnými výskumnými aktivitami a analytickou činnosťou.

Podľa informácií CVTI je aj po skončení NP **spolupráca VŠ, resp. fakúlt a podnikov** naďalej udržiavaná a rozvíjaná na bilaterálnej úrovni. Prebieha najmä nasledujúcimi formami: interaktívne workshopy, prezentačné dni podnikov, kariérne dni, krátkodobé a dlhodobé praxe s cieľom riešenia tém záverečných prác v súlade s potrebami podnikov, stáže, exkurzie, semináre, výberové prednášky a podobne.

Dopytovo-orientované projekty

Viac ako polovica respondentov (58 %) uviedla, že existujú externé faktory, ktoré majú vplyv na udržateľnosť výsledkov a výstupov hodnoteného projektu. Zo siedmich respondentov, ktorí uviedli, že takéto externé faktory pri danom projekte neexistujú, štyria doplnili, že je to buď z dôvodu, že išlo o projekt orientovaný dovnútra školy (zameraný na riadenie VŠ) alebo disponujú stabilným kolektívom, ktorý sleduje líniu rozvoja kvality školy, a neobávajú sa preto externých faktorov, alebo je to z dôvodu, že externé faktory momentálne existujú iba hypoteticky a muselo by ísť o veľmi zásadnú zmenu legislatívy, resp. enormný odliv učiteľov zo školy.

Externé faktory zmienené respondentmi sú v prevažnej miere tie, ktoré majú negatívny vplyv na prínos podporených intervencií. Išlo najmä o **legislatívnu zmenu** týkajúcu sa akreditačného systému, ktorú priniesol zákon č. 269/2018 Z. z. o zabezpečovaní kvality vysokoškolského vzdelávania, čo respondenti vnímali ako potenciálne ohrozenie fungovania niektorých študijných programov. Na druhej strane však dvaja respondenti naopak túto legislatívnu zmenu označili za pozitívny externý faktor z hľadiska zavedenia systému kvality na VŠ, pretože vďaka projektu cez OPV boli na tieto zmeny veľmi dobre pripravení.

Ako **d ďalšie externé faktory** s negatívnym vplyvom na prínos a udržateľnosť výsledkov projektov označili respondenti záujem študentov o štúdium v novovytvorených a inovovaných študijných programoch, finančné prostriedky pre podporu VŠ a výskum, nutnosť obnovy technického vybavenia, záujem súkromného sektora o spoluprácu s VŠ, či zabezpečenie interných kapacít. Špecificky, podľa druhu inštitúcie, sa v odpovediach vyskytla aj novela zákona o VŠ, ktorá oslabil postavenie SAV a znemožnila jej vykonávať určité činnosti, a nerovnosť prístupu štátu k súkromným VŠ v porovnaní s prístupom k verejným VŠ.

6.4.3 Opatrenie 2.1

Národné projekty

Ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov bolo podmienené legislatívne, a to *Zákomom o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch* (Zákon č.317/2009 Z. z.) prijatom v roku 2009. Spolu s profesijnými štandardmi bol vytvorený kreditný systém započítavajúci vzdelávanie učiteľov v akreditovaných programoch, na základe ktorého bol vypracovaný aj systém diferencovaného odmeňovania. Daný systém predstavuje riziko, že hlavnou motiváciou nového vzdelávania sa stane platový postup a nie zlepšenie pracovného výkonu. A taktiež, samotný kariérny postup nemusí nevyhnutne znamenať vyššiu kvalitu vzdelania, keďže do tohto procesu vstupujú aj iné faktory, napríklad charakter a zručnosti učiteľa.³⁰

Napriek tomu sa však dá jednoznačne zhrnúť, že prostredníctvom národných projektov implementovaných v rámci opatrenia 2.1 sa s legislatívnou podporou začala rozhodujúca zmena v ďalšom vzdelávaní pedagogických a odborných zamestnancov, ktorá pretrváva dodnes. Tento dlhodobý proces zmien zohráva kľúčovú úlohu pri zvyšovaní kvality vyučovacieho procesu a v rozvoji ľudských zdrojov vo všeobecnosti.

³⁰ <http://www.noveskolstvo.sk/article.php?105>

Dopytovo-orientované projekty

Udržateľnosť aktivít v opatrení 2.1 je závislá najmä od externých faktorov, ktoré priamo vplyvajú na udržiavanie výsledkov či výstupov projektu. V súčasnosti niektoré inštitúcie pokračujú v poskytovaní kurzov celoživotného vzdelávania. Tieto aktivity sú však obmedzené záujmom zo strany cieľových skupín, ktorý nie je rovnomerne rozložený medzi všetky ponúkané vzdelávacie programy. Podľa prieskumu až polovica výsledkov (50 %) hodnotených projektov je ovplyvňovaná pozitívnym alebo negatívnym pôsobením externých faktorov; 31 % respondentov uviedlo, že toto pôsobenie sa nedá určiť.

6.4.4 Opatrenie 3.1

Národné projekty

Hodnotenú projekty implementované v rámci opatrenia 3.1 mali výrazný iniciačný charakter, a to vo viacerých aspektoch. Po prvýkrát sa v prostredí slovenského vzdelávacieho systému vytvoril a realizoval inkluzívny model vzdelávania v prostredí s deťmi a žiakmi z MRK. Daný systém pritom pokrýval materské školy aj všetky stupne základnej školy a predstavoval možné systémové riešenie, ktoré zohľadňuje špecifiká žiakov pochádzajúcich z tejto skupiny.

Hodnotenú projekty boli prvým väčším impulzom, ktorý reálnymi výsledkami a dopadmi potvrdil nevyhnutnosť finančnej a personálnej podpory pre školy s veľkým počtom žiakov z MRK. Tiež v praxi preukázali, že odporúčania na základe medzinárodných meraní PISA sú opodstatnené a segregovanosť vzdelávacieho systému má negatívny dopad na výsledky žiakov. To potvrdzuje, že vplyv sociálneho zázemia na výsledky žiakov je na Slovensku príliš veľký a je potrebné zvýšiť inkluzívnosť vzdelávacieho systému.

Na základe praktických skúseností dospeli k rovnakým záverom aj riaditelia viacerých škôl zapojených do týchto projektov a po ukončení ich implementácie aktívne hľadali iné zdroje financovania na udržanie inkluzívnych tímov (pozostávajúcich z pedagogických asistentov, školských psychológov, logopédov) a záujmových útvarov, ktoré tvorili celodenný výchovno-vzdelávacie systém. Podarilo sa im to napríklad prostredníctvom spolufinancovania so zriaďovateľmi školských zariadení.

Vďaka týmto národným projektom sa po prvýkrát riešilo ciele personálne zabezpečenie na prácu so žiakmi z MRK vytvorením inkluzívnych tímov s odbornými zručnosťami a kompetenciami. Tie nadobudli aj vďaka novovytvoreným učebným zdrojom pre všetky základné predmety ZŠ, ktoré dovtedy neexistovali na centrálnej úrovni. V súčasnosti ich však využívajú len školy priamo zapojené do projektov, keďže tieto materiály nie sú zatiaľ verejne prístupné ani prostredníctvom webovej stránky realizátora projektu (Metodicko-pedagogické centrum).

Dopytovo-orientované projekty

Zo skúmanej vzorky 15 projektov potvrdilo osem respondentov existenciu externých faktorov s vplyvom na prínos podporených intervencií. Ďalších sedem respondentov uviedlo, že udržateľnosť výsledkov/ výstupov projektov je zabezpečená bez akýchkoľvek vonkajších vplyvov, avšak je v značnej miere závislá na interných kapacitách a finančných prostriedkoch prijímateľa.

6.4.5 Opatrenia 4.1 a 4.2

Národné a dopytovo-orientované projekty

Externými faktormi, ktoré ovplyvnili prínos a výsledky projektov v rámci opatrení 4.1 a 4.2, boli legislatívne zmeny, ktorých pôsobnosť a účinnosť je celonárodná (viď kapitola 6.4.1 a 6.4.3). Špecifické faktory vzťahujúce sa výlučne na opatrenia 4.1 a 4.2 neboli identifikované.

Zhrnutie

Opatrenie 1.1 bolo vo svojej podstate zamerané na zavedenie nových systémových opatrení v oblasti regionálneho školstva do praxe. Kľúčovým externým faktorom preto prirodzene bola legislatíva, najmä nový školský zákon z roku 2008 a jeho novela z roku 2011, ktorá zaviedla povinný anglický jazyk na 1. stupni ZŠ, čo malo negatívny dopad na učiteľov, ktorí si v rámci NP 12 doplnili kvalifikáciu na výučbu iných cudzích jazykov. Hoci od školského roku 2019/2020 výučba anglického jazyka na 1. stupni ZŠ nie je povinná a žiaci si môžu vybrať iný cudzí jazyk, preferencia a dominantnosť anglického jazyka je stále vysoká. Zavedenie inovovaného Štátneho vzdelávacieho programu v roku 2015 naopak posilnilo udržateľnosť NP 9 a 10, ktoré boli zamerané na výučbu predmetov fyzika, chémia, biológia a technika. Na DOP mali okrem legislatívnych zmien vplyv aj možnosti zapojiť sa do nadväzujúcich projektov, vďaka čomu mohli školy priebežne dopĺňať a obmieňať IKT a učitelia pokračovať v ďalšom vzdelávaní. Niektoré DOP tiež považovali za problematickú fluktuáciu učiteľov, ktorí absolvovali vzdelávanie v rámci OPV. Pri stredných školách zohrávali významnú úlohu aj ich zriaďovatelia, prevažne samosprávne kraje, ktoré každoročne určujú počet žiakov prvých ročníkov, a tým aj modifikujú ponúkané učebné a študijné odbory. Do testovania a zavádzania systému duálneho vzdelávania vstupujú aj záujmy zamestnávateľov a ich združení, čo bolo výrazne viditeľné v projekte *Rozvoj stredného odborného vzdelávania* (NP 7).

V rámci **opatrenia 1.2** bol implementovaný iba jeden NP, *Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti*, pri ktorom boli prínosy pre cieľové skupiny obmedzené nízkym záujmom mimo-bratislavských VŠ a neoprávnenosťou bratislavských VŠ. Projekt si však postupne získal dôveru a záujem akademického sektora aj podnikov a v podobe novovzniknutého Centra edukačného manažmentu pokračuje v snahách o prepájanie VŠ a trhu práce na Univerzite Komenského v Bratislave. Pre DOP v oblasti VŠ zohrala v roku 2018 dôležitú úlohu aj legislatívna zmena týkajúca sa akreditačného systému, ktorá ohrozila fungovanie niektorých študijných programov vytvorených v rámci OPV.

Legislatíva zohrala kľúčovú úlohu aj v nastavení národných projektov v **opatrení 2.1**. Konkrétne ide o zákon o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch z roku 2009, ktorý zaviedol profesijné štandardy a kreditný systém kontinuálneho vzdelávania učiteľov. Rovnako aj vytvorenie národného systému kvalifikácií prostredníctvom projektu *Tvorba Národnej sústavy kvalifikácií* a jeho prepojenie na Európsky kvalifikačný rámec bolo iniciované uznesením vlády SR a projekty v oblasti práce s mládežou boli podmienené zákonom o podpore práce s mládežou z roku 2008. DOP boli implementované širokým spektrom verejných aj súkromných prijímateľov, na ktoré vplývali rôznorodé externé faktory, pričom väčšina z prijímateľov aj v roku 2020 deklaruje pokračujúce aktivity v oblasti celoživotného vzdelávania.

Opatrenie 3.1 vytvorilo a pilotne otestovalo inkluzívny model vzdelávania v prostredí s deťmi a žiakmi z MRK, a to na úrovni materskej aj základnej školy. Externými faktormi, ktoré znížili jeho potenciálne prínosy, boli chýbajúce nadväzujúce projekty, ktoré by umožnili financovanie novovzniknutých pracovných miest odborných zamestnancov a pedagogických asistentov, čo spôsobilo diskontinuitu sľubne rozbehnutých aktivít v mnohých školách. Problematické bolo tiež budovanie dôvery a udržiavanie záujmu zo strany samotných MRK.

Opatrenia 4.1 a 4.2 sa realizovali ako zrkadlové iniciatívy na území Bratislavského kraja. Externé faktory pôsobiace na realizáciu týchto projektov boli rovnaké ako v opatreniach 1.1, 1.2 a 2.1.

6.5 Do akej miery je možné využiť získané poznatky pri príprave výziev a vyzvaní v programovom období 2014 - 2020?

Vzhľadom k termínu realizácie tohto ex-post hodnotenia OPV a časovému nastaveniu prebiehajúceho programového obdobia 2014 – 2020 je možné získané poznatky pri príprave výziev a vyzvaní využiť iba v obmedzenej miere. Väčšina výziev a vyzvaní už bola v rámci prebiehajúceho Operačného programu Ľudské zdroje (OPLZ) vyhlásená a nie je možné ich spätne ovplyvniť. Bez ohľadu na to je možné identifikovať zmeny, ktoré nastali pri príprave a realizácii OPLZ a ktoré svojím obsahom a zameraním potvrdzujú poznatky zistené pri realizácii tohto ex-post hodnotenia OPV. Tieto zmeny prirodzene vyplynuli zo skúsenosti prijímateľov NP a DOP z OPV, keďže to boli pre mnohých z nich prvé väčšie skúsenosti s projektovým manažmentom. Taktiež odrážali aktuálnu spoločenskú situáciu a stratégie na národnej a medzinárodnej úrovni.

Prioritná os 1 Vzdelávanie v rámci OPLZ korešpondovala do vysokej miery s OPV. Z hľadiska obsahových tém neboli identifikované žiadne oblasti, ktoré by v OPLZ absentovali, keďže témy v oboch operačných programoch sú do veľkej miery identické. Zatiaľ čo však OPV vstupoval prostredníctvom intervencií priamo do výchovno-vzdelávacieho procesu, podpora OPLZ sa zameriava len nad rámec toho, čo je realizované zo štátneho rozpočtu. Pozmeňujúcim prvkom je aj inkluzívny rozmer prítomný prierezovo vo všetkých opatreniach prioritnej osi 1, a to prispôbením obsahu, foriem a metód vzdelávania na všetkých jeho stupňoch. Pozitívnymi prvkami v OPLZ, ktoré odzrkadľujú aj poznatky tohto hodnotenia, je väčší priestor pre projekty zamerané na predprimárne vzdelávanie, kontinuita projektov zameraných na rozvoj kľúčových kompetencií vrátane IKT a jazykových zručností cieľových skupín, väčšia podpora celoživotného vzdelávania (a to najmä ľudí s nízkou kvalifikáciou), vysoká podpora duálneho vzdelávania na SŠ, podpora technicky zameraných študijných programov na VŠ, a v neposlednom rade vyšší dôraz na prepojenosť VŠ, výsledkov výskumu a vývoja s praxou (so súkromným sektorom). Zvláštny dôraz na integráciu príslušníkov MRK, ktorý bol v OPV realizovaný prostredníctvom opatrenia 3.1, je prítomný aj v prioritnej osi 1,³¹ avšak dostal aj výraznejšiu a najmä komplexnejšiu formu v podobe prioritnej osi 5 a 6, ktorých súčasťou sú aj projekty zamerané na predprimárne vzdelávanie žiakov MRK a ich sociálnu inklúziu.

Z pohľadu VŠ sa OPLZ zameril na DOP na podporu študijných programov, ktoré sú prepojené na potreby trhu práce, a to s dôrazom na inkluzívny rozmer vzdelávania, a tiež na podporu ľudského kapitálu v oblasti výskumu a vývoja a na podporu mobilit a praktické využitie výsledkov výskumu a vývoja v súkromnom sektore.

Významnou zmenou v oblasti monitorovania je v porovnaní s OPV aj zavedenie tzv. kariet účastníkov v OPLZ. Tento krok je možné hodnotiť ako pozitívny smerom k dosiahnutiu reálnejších štatistík a meraní. Z toho vyplýva aj schopnosť vhodnejšieho nastavenia potrieb jednotlivých cieľových skupín v nasledujúcom programovom období. Negatívnym aspektom pri zavádzaní tejto zmeny však zostáva otázka ochrany osobných údajov, a s tým spojená administratívna záťaž, ale aj otázka dôvery, a to obzvlášť pri zraniteľných skupinách osôb, ktoré majú často negatívne skúsenosti so zneužitím osobných údajov na rôzne účely.

Na základe skúseností z OPV je možné konštatovať, že nezávislé kvalitatívne hodnotenia sú veľmi potrebné, a to nielen po skončení operačného programu, ale aj priebežne, s prioritným zameraním na jednotlivé NP a ich priebežný pokrok v dosahovaní cieľov opatrení. Absencia nezávislých evaluácií NP v rámci OPV by sa už nemala opakovať v nasledujúcich operačných programoch. Naopak, mal by sa klásť dôraz na vypracovanie harmonogramu povinných kvalitatívnych

³¹ Národné projekty zamerané na podporu inklúzie v rámci PO 1 OPLZ:

- *Škola otvorená všetkým* - Metodicko-pedagogické centrum
- *Štandardizáciou systému poradenstva a prevencie k inklúzii a úspešnosti na trhu práce* - Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie
- *Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov* - Metodicko-pedagogické centrum

hodnotení, ktoré by pomohli na jednej strane identifikovať príklady dobrej praxe a na druhej strane sa vyvarovať chýb a odstraňovať zistené nedostatky ešte počas realizácie projektu.

6.6 Ako (vhodne) korešpondujú ciele intervencie s potrebami EÚ?

Operačný program Vzdelávanie bol vypracovaný v súlade s nariadeniami Európskeho spoločenstva (ES) k štrukturálnym fondom a tiež s Národným strategickým referenčným rámcom (NSRR) pre roky 2007 – 2013, ktorý predstavoval referenčný nástroj na prípravu programovania fondov v SR.

Pri formulovaní cieľov, ktoré si NSRR určil ako svoje priority, SR vychádzala z cieľov hospodárskej a sociálnej súdržnosti, ku ktorým mal prispievať ESF prostredníctvom podpory politík a priorít zameraných na dosiahnutie plnej zamestnanosti, zlepšenie kvality a produktivity práce a podporu sociálneho začlenenia a súdržnosti. Pre dosiahnutie týchto priorít boli ciele OPV stanovené tak, aby z ESF boli podporené projekty na posilnenie ľudských zdrojov v oblasti rozvoja kľúčových kompetencií potrebných vo vedomostnej ekonomike a pre uplatnenie na trhu práce, a to na území celej SR. Územná celistvosť bola dosiahnutá spojením Cieľu Konvergencia a Cieľu Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť do jedného operačného programu.

Z hľadiska cieľov intervencie a ich súladu s potrebami EÚ bol porovnávaný globálny cieľ OPV a hlavné ciele jednotlivých hodnotených prioritných osí a opatrení s potrebami EÚ definovanými v jej kľúčových dokumentoch.³²

Na základe analýzy cieľov intervencie a potrieb zadefinovaných v týchto kľúčových dokumentoch EÚ, a to najmä v Lisabonskej stratégii vo verzii z roku 2005 a jej následnej revidovanej verzii z roku 2010 pod názvom Európa 2020, je možné konštatovať, že dochádza k vysokej zhode určených cieľov v rámci OPV s potrebami formulovanými EÚ.

Globálny cieľ OPV *„Zabezpečenie dlhodobej konkurencieschopnosti SR prostredníctvom prispôsobenia vzdelávacieho systému potrebám vedomostnej spoločnosti“* bol plne v súlade s potrebou vybudovania EÚ ako najkonkurencieschopnejšej a najdynamickejšej znalostnej ekonomiky na svete. V snahe o zahrnutie všetkých stupňov a foriem vzdelávania definovaných v prioritách EÚ sa OPV zameril na regionálne, vysoké školstvo a ďalšie vzdelávanie zahrňujúce formálne a neformálne vzdelávanie aj informálne učenie sa. Pozornosť venoval zvlášť aj problematike osôb s osobitými vzdelávacími potrebami.

Takisto bola do cieľov OPV zakomponovaná aj potreba vzniku európskeho priestoru celoživotného vzdelávania, ktoré by malo pokrývať vzdelávanie od predškolského až do dôchodkového veku a ktoré sa sústreďuje na nové základné zručnosti jednotlivca, ktoré mu umožnia prispôbiť sa globálnej, neustále sa meniacej, na poznatkoch založenej spoločnosti. Tieto kompetencie, ktoré by mali uľahčiť začlenenie ľudí na trh práce, a to vrátane neaktívnych a sociálne znevýhodnených osôb, boli definované v Odporúčaní Európskeho parlamentu (EP) a Rady o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie z roku 2006. Dôraz na rozvoj týchto kompetencií bol kladený vo všetkých hodnotených opatreniach OPV.

³² Kľúčové dokumenty EÚ, z ktorých vychádzal OPV:

- Lisabonská stratégia
- Európska stratégia zamestnanosti
- Pracovný program Komisie „Vzdelávanie a odborná príprava 2010“
- Odporúčanie Európskeho parlamentu a Rady o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie
- Strategické usmernenia Spoločenstva pre ekonomickú, sociálnu a územnú kohéziu
- Siedmy rámcový program ES pre výskum, technický rozvoj a demonštračné aktivity
- Európsky pakt mládeže na podmienky SR

V záujme naplnenia klúčových priorít ESF, ako je skvalitňovanie ľudského kapitálu, rozširovanie prístupu k zamestnanosti a účasti na trhu práce, posilňovanie sociálnej inklúzie znevýhodnených osôb, motivovanie ekonomicky neaktívnych osôb, aby vstúpili na trh práce, zvýšenie celoživotného vzdelávania, využívanie IKT, či boj proti diskriminácii, sa intervencie OPV sústredili na investovanie do ľudských zdrojov v oblasti vzdelávania prostredníctvom budovania kapacít učiteľov, realizácie vzdelávacích aktivít, školení, ale aj cez kurikulárnu reformu a naštartovanie systémových zmien vo formálnom aj neformálnom vzdelávaní.

Prípravy a plánovanie operačných programov financovaných z ESF prebiehali v čase stabilného ekonomického rastu a zamestnanosti v EÚ. Počas implementačnej fázy programového obdobia začiatkom roka 2008 sa však aj v európskom priestore naplno prejavil vplyv globálnej ekonomickej krízy. V dôsledku vzniknutej ekonomicke nestabilnej situácie boli niektoré cieľové skupiny poznačené viac ako ostatné, išlo najmä o mužov a mladých ľudí, ktorých nezamestnanosť v tomto čase rýchlo stúpala. Neskôr sa kríza dotkla aj zamestnanosti žien, a to hlavne po zavádzaní niektorých opatrení na úrovniach jednotlivých štátov. Na jednej strane boli okamžite potrebné krátkodobé stimuly podporujúce zamestnanosť a prístup na trh práce, na druhej strane boli potrebné aj programy zamerané na podporu vzdelávania ako OPV, ktoré z dlhodobého pohľadu prispeli k zlepšeniu kvalifikačnej štruktúry pracovnej sily. Navyše, SR ako iba jedna z štyroch krajín EÚ pokrývala v programovom období 2007-2013 všetky oprávnené cieľové skupiny od žiakov, cez učiteľov, zamestnaných, nezamestnaných, mladých, či seniorov, zraniteľných skupín obyvateľov až po vedcov a výskumníkov.³³

Celkovo teda ciele OPV na úrovni prioritných osí, opatrení, či konkrétnych realizovaných projektov primerane korešponujú s potrebami EÚ. Je však potrebné konštatovať, že niektoré potreby EÚ v oblasti vzdelávania boli pokryté prostredníctvom OPV iba okrajovo, a to napríklad zlepšenie predprimárneho vzdelávania, kompetencií v oblasti vedy a techniky či medzinárodná mobilita.³⁴ Zároveň je potrebné zdôrazniť, že mnohé vzdelávacie aktivity, najmä tie, ktoré sú prepojené na trh práce, boli realizované v rámci OP Zamestnanie a sociálna inklúzia 2007 - 2013 financovaného tiež z ESF³⁵. Podpora vedy a výskumu bola prostredníctvom projektov OPV rovnako naplnená iba čiastočne (akcent bol na podporu ľudských zdrojov a spoluprácu so súkromným sektorom a zahraničnými centrami vedy a výskumu), keďže súčasne boli v tomto programovom období implementované projekty cez OP Výskum a vývoj, ktoré vhodne dopĺňali OPV podporou technickej infraštruktúry a podpory prenosu poznatkov a technológií vedy a výskumu do praxe.

6.7 Do akej miery je intervencia koherentná so širšou politikou EÚ?

Dôležitou oblasťou pri tvorbe referenčných rámcov, stratégií a samotnom kreovaní operačných programov je vzájomná koordinácia všetkých relevantných národných politík a politík EÚ, a to predovšetkým sektorových tak, aby sa vzájomne dopĺňali a spájali s cieľom podpory hospodárskeho rastu.

Pri príprave OPV SR plne rešpektovala deväť zásad plánovania a implementácie príspevkov z fondov EÚ: doplnkovosť, previazanosť, koordináciu, súlad, proporcionalitu, rovnosť mužov a žien a nediskrimináciu; udržateľný rozvoj a sústredenie fondov na priority Lisabonskej stratégie.³⁶

³³ ESF 2007-2013 Ex-post Evaluation Investment in human capital Volume I (Table 5, p.25) Dostupné z: <https://op.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/6ffc4ebe-9ad0-11e6-868c-01aa75ed71a1/language-sk/format-PDF/source-search>

³⁴ Modernizácia a zefektívnenie systému podpory výskumu a vývoja, a tiež skvalitnenie infraštruktúry vysokých škôl boli hlavnými cieľmi operačného programu Výskum a vývoj 2007 – 2013.

³⁵ V programovom období 2014 - 2020 boli tieto tematické oblasti zlúčené do jedného OP Ľudské zdroje.

³⁶ Európska komisia, Politika súdržnosti 2007-2013 Komentáre a oficiálne texty, 2007. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/publications/guide2_007_sk.pdf

Hodnotená intervencia sa v širšom kontexte a v súlade s prioritami Lisabonskej stratégie a stratégie Európa 2020, Strategických usmernení Spoločenstva pre ekonomickú, sociálnu a územnú kohéziu, Göteborgskej stratégie, Európskej stratégie zamestnanosti a Stratégie trvalo udržateľného rozvoja EÚ, sústredila na hospodársku, sociálnu a územnú súdržnosť a tiež na odstránenie regionálnych disparít, sociálnu inklúziu, nediskrimináciu, podporu rodovej rovnosti a trvalo udržateľný ekonomický rast. V tomto smere sa aj výber tematického a územného zamerania projektov OPV ukázal ako vhodný pre realizáciu štrukturálnych zmien a podporu regionálneho rozvoja SR, ktoré sú nevyhnutné pre dosiahnutie synergie so širšími politikami EÚ.

Z pohľadu širšej politiky EÚ, ktorá je definovaná v jej zakladajúcich listinách a kľúčových dokumentoch a ktorá stavia na hodnotách tolerancie, spravodlivosti, solidarity a nediskriminácie, s cieľom trvalo udržateľného rozvoja, je možné konštatovať, že intervencia je primerane koherentná so širšou politikou EÚ, a to najmä v ohľade sociálnej inklúzie, odstraňovania regionálnych nerovností, nediskriminácie a podpory trvalo udržateľného hospodárskeho rastu prostredníctvom zlepšenia kvality ľudských zdrojov rozvíjaním ich kľúčových kompetencií.

7. Závery a odporúčania

OPV bol prvým plnohodnotným sedemročným operačným programom v oblasti vzdelávania po vstupe Slovenska do EÚ. Jeho prípravu a realizáciu je preto potrebné vnímať do určitej miery aj ako pilotný program, ktorý otestoval rôzne typy intervencií a absorpčnú kapacitu celého sektora vzdelávania.

Realizácia OPV bola časovo zosúladená s prijatím nového školského zákona, vďaka čomu OPV významne prispel k praktickej realizácii reformy v sektore regionálneho školstva. Zároveň podporil aj ďalšie systémové zmeny, ktoré sa v praxi začali zavádzať počas jeho implementácie. Medzi najvýznamnejšie z nich patrí inkluzívne vzdelávanie na základných školách, tvorba Národnej sústavy kvalifikácií a postupné zvyšovanie kvality vysokoškolského vzdelávania.

Hlavným prínosom OPV bola možnosť zvýšenia kvalifikácie zamestnancov škôl na všetkých úrovniach, a to formou rôznych vzdelávacích aj samovzdelávacích aktivít, čo pre nich malo zároveň aj finančný efekt vďaka kreditnému systému kontinuálneho vzdelávania.

Žiaci a študenti pocítili vplyvy projektov OPV v podobe nových učebných materiálov, didaktických metód a moderného materiálo-technického zariadenia a IKT vybavenia, ktoré sa začali využívať vo vyučovacom procese. Zároveň mali možnosť absolvovať v rámci projektov rôzne doplnkové aktivity ako exkurzie a stáže. OPV tiež umožnil vzdelávanie niektorých špecifických cieľových skupín, ktoré dovtedy neboli cielene podporované (seniori, pedagogickí a odborní zamestnanci, pracovníci s mládežou).

Z pohľadu ex-post hodnotenia, ktoré sa uskutočnilo približne päť rokov po ukončení programu, je jeho najdôležitejším dopadom celoplošné zahájenie kvalitatívnych zmien vo vzdelávaní prostredníctvom podpory ľudských zdrojov. Do tohto procesu boli priamo zapojené desiatky tisíc učiteľov, a to nielen ako účastníci vzdelávacích programov v rámci centrálne riadených NP, ale aj ako aktívni členovia projektových tímov v jednotlivých DOP. Nadobudnuté didaktické, počítačové, jazykové, projektové či odborné vedomosti a zručnosti mnohí z nich dlhodobo využívajú vo vyučovacom procese, ako aj v naväzujúcich projektoch či aktivitách, do ktorých sa v rámci svojej inštitúcie mohli zapojiť. Zároveň prenositeľnosť týchto zručností a vedomostí prispieva k udržateľnosti, čo znamená, že aj keď po istej dobe fyzické výstupy projektov môžu byť zastarané (napríklad didaktické pomôcky), získané kompetencie sú naďalej využívané.

Konkrétne výstupy jednotlivých projektov ako napríklad učebné materiály, didaktické pomôcky, IKT, vzdelávacie programy či webstránky majú vo všeobecnosti krátku životnosť a ich udržateľnosť bola prijímateľmi zabezpečená skôr formálne než reálne. V zmysle hlavného prínosu OPV k zvyšovaniu kvalifikácie učiteľov a ďalších cieľových skupín sú však hodnotiteľmi vnímané skôr ako prostriedky, vďaka tvorbe a využitiu ktorých došlo k zvyšovaniu ich odborných kapacít, než ako samostatné výstupy s trvalou hodnotou. Dlhodobo udržateľné sú preto najmä výsledky projektov, ktorým sa podarilo naštartovať určité procesy, zmeniť postoje alebo potreby bez ohľadu na to, či ide o celoplošné zmeny alebo o zmeny v rámci jednej konkrétnej vzdelávacej inštitúcie.

Ďalším efektom OPV v celom sektore vzdelávania bolo aj posilnenie kapacít prijímateľov na realizáciu veľkých projektov, počnúc malými základnými školami až po veľké priamo riadené organizácie MŠVVaŠ SR ako napríklad CVTI.

Celkovo je možné konštatovať, že OPV bol implementovaný v súlade so širšími politikami EÚ, ako aj s princípmi ESF v programovom období 2007 – 2013. Skúsenosti s jeho realizáciou boli do značnej miery využité aj pri tvorbe OP Ľudské zdroje 2014 – 2020, ktorý sa momentálne nachádza v poslednej tretine svojej implementačnej fázy. Nakoľko však v čase tohto ex-post hodnotenia začína programovanie intervencií pre obdobie 2021 – 2027, je možné zvážiť odporúčania z OPV aj pre nové programovacie obdobie.

Najdôležitejšie zistené nedostatky a z nich vyplývajúce odporúčania sú na základe tohto ex-post hodnotenia nasledovné:

1. Niektoré špecifické ciele OPV neboli dostatočne pokryté realizovanými projektami, a tým pádom neboli primerane naplnené. Tvorcovia operačného programu a jednotlivých výziev preto musia **konfrontovať špecifické ciele s ochotou potenciálnych prijímateľov prispieť k ich plneniu**. Pokiaľ existujú indície, že na úrovni cieľových skupín daná potreba neexistuje alebo nie je vytvorené všeobecné povedomie o tejto potrebe, je potrebné alokovať kapacity a finančné zdroje aj na primeranú informačnú kampaň, ktorá bude mať za následok zvýšenie záujmu cieľových skupín/ potenciálnych prijímateľov.
2. OPV podporoval širokú škálu pilotných aj tradičných intervencií, avšak **niektoré typy potenciálne prínosných aktivít zostali na okraji alebo úplne mimo jeho záujmu**. Sem patrí napríklad podpora alternatívnych/ inovatívnych modelov základných a stredných škôl, medzinárodná mobilita študentov a pedagógov, podpora mimoriadne nadaných žiakov a študentov, podpora dobrovoľníctva, ale aj širšia podpora predprimárneho vzdelávania. Na systémovej úrovni patrí medzi potenciálne prínosné aktivity vytvorenie a dlhodobá podpora reformnej platformy pre všetky stupne vzdelávania, ako aj podpora zberu a zverejňovania analytických a štatistických informácií o stave vzdelávania na Slovensku.
3. Operačný program by mal podporovať dodatočné finančné ohodnotenie všetkých zapojených realizátorov projektov, najmä z radov pedagogických zamestnancov, čo v rámci OPV nebolo u DOP vždy dodržané, keďže mnohí žiadatelia nezahrnuli primerané personálne výdavky do rozpočtu projektu. Každá výzva by mala **explicitne stanoviť pravidlá, na základe ktorých budú zapojení učitelia odmeňovaní** nad rámec svojej bežnej pracovnej činnosti. Zároveň by mali byť určené aj pravidlá odmeňovania **doktorandov**, ktorí majú status študenta.
4. Pri väčšine NP v rámci OPV neexistujú spoľahlivé kvalitatívne informácie z prostredia cieľových skupín, do akej miery vyvolali jednotlivé NP očakávané výsledky a dopady. Je preto potrebné **systematicky zaviesť externé evaluácie všetkých NP**, a to v ideálnom prípade v dvoch časových intervaloch: v polovici realizácie NP, keď je možné ešte modifikovať implementáciu projektu a približne šesť mesiacov po ukončení aktivít NP, keď je možné presne merať jeho dopady (kvantitatívne a kvalitatívne).
5. Zrkadlové NP boli pre Bratislavský kraj a ostatné kraje SR nastavené takmer identicky. Výnimku však predstavovalo obstaranie IKT, ktoré pre bratislavské školy nebolo oprávnené, a to v konečnom dôsledku pôsobilo na bratislavských učiteľov demotivujúco. Pre akékoľvek ďalšie intervencie je preto potrebné **zabezpečiť rovnaké podmienky pre celé územie SR**.